

KANBİLİMCİLER İÇİN
DAHA ÇOK TÜRKÇE
DAHA GÜZEL TÜRKÇE

(Genişletilmiş 2. Baskı)

Prof. Dr. Yücel Tangün

Türk Hematoloji Derneği

Türk Hematoloji Derneği

KANBİLİMCİLER İÇİN DAHA ÇOK TÜRKÇE DAHA GÜZEL TÜRKÇE

(Genişletilmiş 2. Baskı)

Prof. Dr. Yücel Tangün

Türk Hematoloji Derneği

Yönetim Kurulu

Başkan: Dr. Güner Hayri Özsan
İkinci Başkan: Tülin Tiraje Celkan
Genel Sekreter: Muhlis Cem Ar
Araştırma Sekreteri: Meltem Kurt Yüksel
Sayman: Eyüp Naci Tiftik
Üye: İknur Kozanoğlu
Üye: Şule Mine Bakanay Öztürk

Basın Yayın Yöneticisi

Bengü Timoçin

Dernek Adresi:

Mall of İstanbul Rezidans Süleyman Demirel Bulvarı
7A Blok No: 26, 34306 Başakşehir, İSTANBUL
Tel:+90 212 603 66 55 | Faks:+90 212 603 66 35

Her Türlü Gönderim ve Yazışmalar İçin Adres:

Turan Güneş Bulv. İlkbahar Mah. Fahreddin Paşa Sokağı (eski 613. Sok.)
No: 8 Çankaya – ANKARA
Tel : +90 312 490 98 97
Faks : +90 312 490 98 68
thdofis@thd.org.tr

Tüm hakları saklıdır. Bu kitabın hiçbir bölümü Türk Hematoloji Derneği'nden ve yazarından yazılı izin alınmaksızın çoğaltılamaz, elektronik ortamda saklanamaz, elektronik ve fotografik olarak kopyalanamaz ve herhangi bir şekilde yayımlanamaz.

KANBİLİMCİLER İÇİN DAHA ÇOK TÜRKÇE DAHA GÜZEL TÜRKÇE (Genişletilmiş 2. Baskı)

ISBN: 978-605-82140-6-4

Basım Yeri ve Tarihi: İstanbul / Ekim 2018

Adres: Molla Gürani Mah. Kaçamak Sok. No:21, 34093, İstanbul
Tel.: +90 212 621 99 25 Faks: +90 212 621 99 27
Baskı: Özgün Ofset Ticaret Ltd. Şti.
Yeşilce Mah. Aytekin Sk. No: 21 34418 4. Levent / İstanbul

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ (2. Baskı).....	1
SUNUŞ (1. Baskı).....	3
ÖNSÖZ (2. Baskı)	5
ÖNSÖZ (1. Baskı).....	8
GİRİŞ	11
Türkçe Sorunlarımız	13
Nedenler. Bu duruma nasıl geldik?.....	13
Çözüm Yolları. Ne yapmalıyız?	15
SIK YAPILAN YANLIŞLAR	18
Kanbilim, Kan Bilim, Kan Bilimi (Hematoloji)	18
Kan Hücrelerini Adlandırmada Görüş Birliğine Varabilir miyiz?	20
Bilinmesi gereken kurallar	22
Diğer kurallar	22
Yabancı Özel Adların Yazılışı.....	23
İlaç adları	23
Örneklerle Sık Yapılan Yanlışlar	24
Arı dilde sözcüklerde anlam karışıklığı.....	38
Tamlamalarda Çeviri Yanlışları.....	39
Ad (isim) Tamlamaları.....	39
Addan türetilmiş önad (sıfat) tamlamaları.....	40
Yazım(İmla) Yanlışları ve Noktalama İmleri	41
SÖZLÜKÇE: TÜRKÇE KARŞILIKLARI VARKEN	43
SIK KULLANILAN YABANCI TERİMLERE TÜRKÇE	
KARŞILIK ÖBEKLERİ	76
SEÇKİ: DOĞRU ve GÜZEL OLMAYAN TÜRKÇE ÖRNEKLERİ	82
GENÇ KANBİLİMCİLERE ALÇAKGÖNÜLLÜ ÖĞÜTLER (SONSÖZ)....	88
KAYNAKÇA	89

ÖNERDİĞİMİZ SÖZLÜKLER ve YAZIM KILAVUZLARI	90
YARARLANDIĞIMIZ DİĞER SÖZLÜKLER	91
EKLER	92
Öğretici Tıp Kitabı Yazmanın Kolaylık ve Zorlukları (I)	92
Öğretici Tıp Kitabı Yazmanın Kolaylık ve Zorlukları (II)	95
Çeviri Tıp Kitapları.....	100
Hematolog’un Son Sayısı “Anemi” Üzerine.....	102
Birinci Baskının Yankıları.....	104

SUNUŞ (2. Baskı)

Değerli Okurlar, Değerli Üyelerimiz,

Dil; insanlar arası iletişimin önemli bir aracı ve kültürel zenginliğin büyük bir parçası olup, canlı bir organizmaya benzer özellikler gösterir; doğar, gelişir, olgunlaşır, hastalanabilir ve hatta ölebilir. Bu bağlamda dilin korunması ve uzun süre yaşatılması büyük önem taşır. Mustafa Kemal Atatürk'ün; “Ulusal duygu ile dil arasındaki bağ çok güçlüdür. Dilin ulusal ve zengin olması, ulusal duygunun gelişmesinde başlıca etkidir. Türk dili dillerin en zenginlerindendir; yeter ki bu dil, bilinçle işlensin...” cümlelerinde de belirttiği gibi dil; ulusal duygu yönünden büyük bir önem taşımakta olup, Türk dili dünyadaki en zengin dillerden birini oluşturur.

Küreselleşmenin arttığı ve iletişimin çok üst boyutlara taşındığı günümüzde, bilgiye çok daha kolay ve hızlı ulaşılmakla birlikte birçok dil kirlenme ve yıpranma tehlikesi yaşamaktadır. Geçmiş dönemlerde, kitap okumayı bir kenara bırakacak olursak, işitsel ve görsel medya kaynakları dilin daha iyi kullanılmasını sağlamaya yönelik iyi birer araç iken, günümüzde ne yazık ki tam tersine dilde bozulmalara, yıpranmalara aracılık eden birer unsur hâline gelmişlerdir.

İster alışkanlık olsun ister daha bilimsel konuşma hevesi olsun, tıp alanında konuşmalarımızın ve yazılarımızın arasına sıkça İngilizce kelimeleri eklemekteyiz. Bu durum bazen komik ve abartılı durumlara yol açabilmektedir. Örnek verecek olursak; bilgisayarlı tomografi, İngilizce adı Computed Tomography”nin kısa yazılışı “CT” olup “siti” şeklinde seslendirilmesi normal karşılanabilir, ancak bilgisayarlı tomografinin kısaltılması olan BT’nin “bete” yerine “biti” şeklinde telaffuz edilmesi komiktir.

Kendi adıma konuşacak olursam, elimden geldiğince Türkçeyi doğru ve güzel kullanmaya çaba göstermekteyim, buna karşın birçok hata yaptığımı biliyorum. Özellikle Yücel hocamın kitabını incelediğim zaman düzeltilecek ve geliştirilecek birçok yönümün olduğunu görüyorum. Kanımca bu konudaki en önemli nokta dilimizi doğru kullanmak ve geliştirmek için daha çok çaba göstermek ve daha iyisini gerçekleştirmek için çalışmaktır. Bununla birlikte Yücel Hocanın yazısının bir bölümünde de belirttiği gibi, dilimize yerleşmiş bazı yabancı sözcüklerin ve

dahası bazı yerleşmiş ve tam karşılığı bulunamayan eskice sözcüklerin yerine; yeni, abartılmış, zorlama sözcüklerin eklenmesini de çok gerekli bulmuyorum. Bilimsel yazı ve sunumlarda sıkça kullandığımız İngilizce kelimelerin doğru karşılıklarının kullanılmasını, bu konuda belli bir standarda ulaşılmasını ve dilimizin doğru ve özenli kullanılmasını çok önemsiyorum.

Türk Hematoloji Derneği olarak, Türkçemizin daha çok ve daha güzel kullanılmasına her zaman önem verildi. Bu nedenle bu değerleri başlatan, koruyan ve sürdüren tüm başkanlarımıza ve yönetimlerimize en derin teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım.

Sayın Prof. Dr. Yücel Tangün'ün ön söz bölümünde Yusuf Çotuksöken'den yaptığı alıntı gerçekten çok önemli. Bilim insanları ve aydınlar sadece dilini doğru ve özenli kullanmakla yetinmemeli, bu konuda uyarıcı ve yol gösterici olmalıdırlar. Yoğun iş yükümüz ve yaşamın akışı içinde bazen bu önemli konuyu unutabiliyor ve göz ardı edebiliyoruz. Bu bağlamda dilimizin doğru kullanılması konusunda yol göstericilik görevimizi bu değerli eserle kolaylaştırdığı için değerli hocam Prof. Dr. Yücel Tangün'e minnet ve teşekkürlerimizi sunmak istiyorum. Üzerimize düşen; bu değerli kitabı üyelerimize, genç hematolog doktor ve bilim insanlarına ulaştırmak, derneğimizin kongre ve aktivitelerinde her zaman dikkate almak, yine derneğimizin yayınlarında bu eseri rehber olarak kullanmak ve sloganımızı sürdürmektir. "Dilimiz Varlığımızdır, Daha Çok Türkçe Daha Güzel Türkçe." Saygılarımla,

Prof. Dr. Güner Hayri Özsan
Türk Hematoloji Derneği
Yönetim Kurulu Başkanı
Eylül 2018

SUNUŞ (1. Baskı)

Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu UNESCO, tehlike altındaki dillere ilişkin son atlasında, 200 dilin son 60-70 yıllık sürede kaybolduğunu açıkladı. Aynı rapora göre pek çok dil de tehdit altında.

Buradan bakıldığında, bir dili korumak ve geliştirmek aslında sadece “ulusal” bir önem taşımanın ötesinde, evrensel bir zenginlik kapsamında da anlaşılmalı.

UNESCO bir dilin tehdit altında olup olmadığını belirlerken çeşitli ölçütler kullanıyor. Bunlar arasında dilin kuşaktan kuşağa aktarılması, dilin kullanım alanlarında değişiklikler, yeni alanlara ve ortamlara dilin tepkisi, devletlerin ve kurumların tutum ve politikaları yer almakta. Toplumun bireylerinin kendi dillerine yönelik tutumu da çok önemli olarak belirlenmiş bir başka ölçüt.

Dilimizin kullanıldığı yeni bir alan olarak kan hastalıkları ile uğraşan bilim insanları özelinde dil konusundaki sorumluluk elbette öncelikle bizlerde. Buradan bir çıkarım yaparsak, UNESCO’ya göre toplumun bireyleri olarak hematoloji (kanbilim) alanında üreten, öğreten bizlerin dile karşı yaklaşımı, bir tehlikenin giderilmesi açısından önemli.

Biz ne yaptık? Daha çok Türkçe daha güzel Türkçe söylemini öne çıkartıp bilim insanlarını konuşurken yazarken Türkçeye özen göstermeye isteklendirdik. Öğrencilerimize yazım rehberleri ve sözlük sağladık. Kongrelerimizde ve değişik eğitim etkinliklerimizde Türkçe üzerine konferanslar düzenledik. En iyi Türkçe kullanan araştırmacılarımızı, ulusal kongrelerde, ödülleriyle destekledik.

Yalnız başınıza bir şeyler başarabilirsiniz. Birkaç kişi ile daha fazla işler yaparsınız; ama büyük bir ekiple çok işler yapabilirsiniz. Bu çalışmalar, hematoloji toplumumuzun ortak ürünleri halini aldı. Dilin kuşaktan kuşağa aktarılması da gerekliydi. Bunun için de bir kaynak üretilmeliydi. Bu görev kendiliğinden ve sorgusuz sahibini buldu.

Hepimizin kafasında “hoca” kavramını yaratan örneklerimiz olmuştur. Benim için “hoca”lar arasında sadece yaklaşık yirmi yıla yakın bir süredir tanıyıp bildiğim Prof. Dr. Yücel Tangün önemli yer tutmuştur. Nesnel, eleştirel yaklaşımını

her zaman üzerimde bir kalite kontrol mekanizması olarak hissettiğim değerli hocam, bilim insanı ve vatandaş sorumluluğunu bu kez de böyle bir ürünle öğretti bana. Elimizde olup kuşaklara aktarılacak ve uluslararası standart kitap numarası (ISBN) alarak arşivlerde de yerini bulacak bu eser, alanında az görülen örneklerden biri. Öncü bir eser olarak değer bulacağına yürekten inanıyorum.

En iyi teşekkür etme yolu nedir, koşullara göre değişir; ancak bu teşekkürü böylece en iyisi olarak kabul ediniz. Sevgili hocam; iyi ki öğretmenim oldunuz. Yüreğiniz hiç susmasın.

Prof. Dr. Muhit ÖZCAN

Türk Hematoloji Derneği

Yönetim Kurulu Başkanı

Eylül 2011

ÖNSÖZ (2. Baskı)

Ünlü dilcilerimizden **Ömer Asım Aksoy**'un şu sözü hepimiz için tartışmasız doğrulardan olmalıdır: “Aydınlar, bilim adamları her şeyden önce dilini doğru ve özenli kullanmakla yükümlüdür.” Kanımca bu doğru ama eksik bir önermedir; bence her aydın, bilim, kültür ve sanat adamı, sadece Türkçeyi doğru ve özenli kullanmakla yetinmemeli, Türkçenin doğru ve özenli kullanılması konusunda da uyarıcı ve yol gösterici olmalıdır.

Yusuf Çotuksöken¹⁸

İlk baskısını Türk Hematoloji Derneği (THD) üyelerine 2011’de sunmuş olduğumuz **Kanbilimciler için Daha Çok Türkçe, Daha Güzel Türkçe** kitapçığı uzun sayılacak bir aradan sonra ilk yazılış amacından en ufak bir sapma göstermeden yeniden karşınızda. Yazar, dil uzmanı, Türkçe öğretmeni Yusuf Çotuksöken’den alıntıladığımız tümceler amacımızı yürekten özetliyor.

Gönül isterdi ki, gerek kanbilimciler, gerek başka tıp bilim dallarında çalışan hekimler, aydınlık beyinli yazarlar, edebiyatçılar, dilciler tarafından ilgi gördüğüne tanık olduğumuz, ilk baskısı kısa sürede tükenmiş olan çalışmamız ikincisi için bunca yıl beklememiş olsun. Her ne kadar thd.org.tr ve kanbilim.com’da yer almış olsa da.

THD Yönetim Kurulu 2007-2011 yıllarında çok başarılı bir kampanya yürüttü. Üyelere dağıtılan yıllık ajandalarda, küçük not defterlerinin kapaklarında, sözlü bildiri sunacak üyelere gönderilen iletilerde sürekli olarak **Daha Çok Türkçe, Daha Güzel Türkçe** savsözü (sloganı) ile karşılaşılıyordu. Üyeler için hazırlanan kılavuzlar basılmadan önce Türkçe açısından yeniden gözden geçiriliyordu. En iyi Türkçe Bildiri Ödülü’ne başvuru sayısı her yıl giderek artıyordu. Ödül dile meraklı üyelere oluşmuş bir seçici kurul tarafından veriliyordu. Özetle, o yıllarda Dernek çalışmalarında dil yönünden bir tür heyecan vardı. Kitapçığımızın basılmasıyla bu kampanya taçlandırılmış oldu.

2011'den sonra THD Yönetiminin değişmesiyle birlikte, yeni dernek başkanının hem beğendiğim, hem de sevdiğim, düzgün Türkçeli, kendime çok yakın bulduğum aydın bir arkadaşım olmasına karşın Türkçe etkinliklerinde giderek bir gevşeme belirmeye başladı. Dernek web sayfasında artık sizi bilinen savsöz karşılamıyordu. Ajandalar, not defterleri, iletiler de o savsözden yoksundu. En İyi Türkçe Bildiri Ödülü'nü diğer bilimsel bildiri ödülleri görevli jüriler seçiyordu.

Yanlış anlaşılmasın, bu satırlarla kimseyi suçlamak istemiyorum. Değişen Türkiye idi. O dönemde Latif Demirci'nin Hürriyet gazetesinde çıkan bir karikatürünü hiç unutmuyorum. Gece yarısı, anne oğluna “Evladım nereye gecenin bu saatinde?” diye soruyor. Çocuk paltolu, paltosunun cebinden el feneri sarkıyor, “Uyku tutmadı anne... Gidip biraz mezar taşı okuyacam!” diyor.

2015'de THD Başkanı ve Yönetim Kurulu yeniden değişti. Çalışkanlığı, becerikliliği, girişimciliği ile tanıdığımız, bu nedenlerle aramızda “atom karınca” takma adı ile andığımız genç bir başkanımız vardı artık. Derneğin kuruluşunun 50. yılının (2017) görkemli bir biçimde kutlanabilmesi için inanılmaz çaba tüketti ve sonunda başarıya ulaştı. Bu arada THD logosu da yeni bir – savsöz demeyelim - özdeyiş (vecize) ile değiştirilmiş oldu: “**Dilimiz varlığımızdır.**”

Varlık iki anlam taşır: 1) Var oluş (*İng. Fr. existence*). 2) Servet, zenginlik. Denemeci, felsefeci Fusun Akatlı “*dili, kişinin en değerli, en temel (servet anlamında) varlığı olmalı*” diyor (bkz s. 12). “**Dilimiz varlığımızdır**” anlamlı ve doğru bir özdeyiş olsa da, dilimiz **Türkçe** olduğuna göre neden “**Türkçemiz varlığımızdır**” diyemiyoruz acaba?

*Bir mevsim-i baharına geldik ki âlemin
Bülbül hâmuş; havz tehî, gülistan harâb
Öyle bir bahar mevsimine geldik ki evrenin
Bülbül susmuş, havuz boş, gül bahçesi harap*

Keçecizade İzzet Molla (1785-1829)

*Hey sultanım sorma bu yıl, bu hafta,
Nerde diye, bulamazsın etrafta.
Gönlünde yer verme bu nakarata:
Ama nerde bildir yağın kar şimdi.*

François Villon (1431-1465), Çev. Sabri Esat Siyavuşgil

Yukarda özetlemeye çalıştığım 2011’de başlayan “**Kanbilimciler için Daha Çok Türkçe, Daha Güzel Türkçe**”nin öyküsü şimdilik burada sonlanıyor. İkinci baskı önerimi olumlu karşılayan Sayın Dernek Başkanı **Güner Hayri Özsan** ve Yönetim Kurulu üyelerine gönül bağı dolu duygularımı ve içten teşekkürlerimi sunuyorum. Ayrıca THD Ofisinde Basın-Yayın Yöneticisi **Bengü Tımoçin**’e ve Galenos yayınevi Genel Yayın Yönetmeni **Nesrin Çolak**’a ne denli teşekkür etsem de yetersiz kalacağımı eklemek istiyorum.

Bu baskıda özellikle **Sık Yapılan Yanlışlar** ve **Türkçesi Varken (Sözlükçe)** bölümlerine çok sayıda yeni madde girdi. En sonda yer alan **Ekler** bölümüne, özellikle *Hematolog* dergisinde sık karşılaştığımız Türkçe hatalarını azaltmak ve genç kanbilim öğrencilerine yardımcı olmak amacıyla dört yeni konu eklendi (*Öğretici Tıp Kitabı Yazmanın Kolaylık ve Zorlukları I ve II, Çeviri Tıp Kitapları, Hematolog’un son sayısı “Anemi” üzerine*). Gene bu bölümün sonunda **Birinci Baskının Yankıları** yer aldı.

İlk baskıyı imzalayarak gönderdiğim bir meslektaşım teşekkür iletisinde “eseriniz kütüphanemin en değerli köşesinde duracak” diyordu. Sakın ha! Bu kitapçık el atınca ulaşabileceğiniz çalışma masanızda durmalı. Ve Sonsöz sayfası asla unutulmamalı (s. 88): 1. Özen gösteriniz! 2. Sorgulayınız! 3. Başvurunuz! 4. Danışınız! 5 . Okuyunuz! Yazar ve kitapsever Selçuk Altun’un dediği gibi “Bu öğütlere hangi meslek grubunun gereksinmesi yoktur ki?”

Birinci baskıda olduğu gibi, kitapçıkta yer alan gözlemler, eleştiriler, öneriler tümüyle bana aittir. Hiçbir satırının THD’ni bağlamayacağını yeniden belirtirim. Çalışmamın, okurlarının - eğer okuyacak olurlarsa - yapıcı katkılarıyla varsıllaşacağına inanıyorum. Her türlü öneri ve eleştiriye açık olduğumu yinelemek isterim (ytangun@gmail.com).

Kanbilimcilere, özellikle genç arkadaşlarıma yararlı olması dileğiyle...

Yücel Tangün

Dragos, İstanbul
30 Ağustos 2018

ÖNSÖZ (1. Baskı)

Anadilini her yerde, her zaman doğru kullanmak, doğru yazmak bir lüks, bir fantezi değildir. Bir onur sorunudur.

Fusun Akatlı¹

Elinizde tuttuğunuz kitapçığın ilk tohumları 2007’de En İyi Türkçe Bildiri Ödülü Seçici Kurulu üyeliğimin başlamasıyla atıldı. Bu dört yılı aşkın süre benim yönümden nasıl geçti?

Türkçesi varken (Sözlükçe) bölümü her yıl biraz daha büyüdü. **Doğru ve güzel olmayan Türkçe örnekleri** listesinin giderek kabarması gibi... Kitapçıkta ancak küçük bir bölümünü örneklediğim bu liste, kanımca, 21. yüzyılın ilk on yılında genç üniversite öğretim üyeleri ve yardımcılarının Türkçe sorunları konusunda çarpıcı bir belge niteliği taşıyor.

Sık yapılan yanlışlar bölümünde ele aldığım yanlışlar her yıl önceki yıllardakine benzer biçimde sürüp gitti. Bugün de aramızda, sayıları azalmış olsa da, *beyaz ve kırmızı küre*’yi kullanmaktan vazgeçemeyenlerimiz var. 19-22 Ekim 2011’de toplanacak 37. Ulusal Hematoloji Kongresi’nin kimi program başlıkları *relaps/refrakter*’den tümüyle kurtulamadığımızın kanıtı.

Bu arada Türk Hematoloji Derneği (THD) Forumuna gönderdiği iletilerde Yönetim Kurulu’nu **Daha çok Türkçe, Daha Güzel Türkçe** önerileri konusunda eleştirirken *dahi* anlamına gelen *de* ve *da* bağlaçlarını ayrı yazmasını bilmeyen genç meslektaşım gibilerinin sayısının pek değişmediğini eklemeliyim.

Sevindirici gelişmeler olmadı mı? Oldu tabii! Hem de çok... Yayınlarda “... karakterize bir hastalıktır” “...prezente oldu” “ekarte edildi” tümceleri eskisi kadar sık değil. *Yamanma* (engrafman), *pekiştirme*, (konsolidasyon), *ayıklama* (depleasyon), *ileriye dönük* (prospektif), *geriye dönük* (retrospektif), *dışlama* (ekarte etme) gibi terimlerle karşılaştığımda artık bayram yapıyorum. Dört yıl önce THD Genel Kurulu gündeminin *Dilekler* bölümünde kırkdört yıllık derneğimizin

adında *hematoloji*'nin yerini *kanbilim*'in almasını öneren arkadaşımızı hiç mi hiç unutmayacağım. Öyleyse; ülkemizin her sorununda olduğu gibi, dilimizin yabancı sözcüklerle kirlenmesinde de umudumuzu tümenden yitirme yılgınlığına düşmemeliyiz. Madımak Oteli kurbanlarından şair **Metin Altıok**'un dizelerinde vurguladığı gibi: ²

...Yarın farklıdır bugünden, / Adı değişir hiç olmazsa. / Kara bir suyu / Geçiyoruz
şimdilerde / Basarak yosunlu taşlara. / Sen bugünden yarına / Birazcık umut sakla...

Ulusal kongrelerde ayaküstü sohbetler sırasında kimi genç arkadaşlarım bana bu “*Türkçe davasına*” neden “*takıldığımı*” soruyorlar. Onlara dilbilim uzmanı olmadığımı, sözcük türetme kurallarını pek bilmediğimi, yabancı dille eğitim veren bir okulda okuduğumu, Türkçe-edebiyat derslerimin kötü öğretmenlerle geçtiğini, aruz kalıplarına hiç ısınmadığımı, lise yıllarına geldiğimde Varlık dergisi ve yayınlarının ufkumu değiştirdiğini anlatıyorum. Yıllardır yurt dışında yaşayan, üç yabancı dili ana dili gibi bilen, ne ki tek bir yabancı sözcüğü katmadan arı bir Türkçe ile konuşan **Kemal Derviş**'i örnek göstererek “*herhalde ana dil bilincine sahibim, ana dilime saygılıyım*” diyorum.

Bu bilinci, bu saygıyı benimsemek, kazanmak, sorumluluk duymak sanırım o denli zor olmamalı. Çünkü 1960'lı yılların başında ilk yayınlarımda kullandığım *musabiyet*, *afetzed*, *vetire* gibi eski terimler bugün beni şaşkınlık içinde bırakıyor. Tıpkı çoğu Anadolu'nun köylerinde, kasabalarında doğmuş; çocukluklarında ninelerinden, dedelerinden “*bel ağrım nüksetti, depreşti, komşuya inme inmiş, ne kadar habis, kötü huylu adam*” sözlerini duymuş kanbilim öğretim üyesi ve yardımcılarının, az çok İngilizce öğrendikten sonra, bildirilerinde “*relaps, strok, malign, malignensi*” terimlerini kullanmalarının şaşırtması gibi.

Bu kitapçıkta yer alan gözlemler, eleştiriler, öneriler, vb tümüyle bana aittir. Hiçbir satırının Türk Hematoloji Derneği'ni bağlamayacağını önceden belirtmeliyim.

Bu çalışmanın okurlarının - eğer okuyacak olurlarsa - yapıcı katkılarıyla varsıllaşacağına (zenginleşeceğine) inanıyorum. Her türlü eleştiriye, öneriye açık olduğumu eklemek isterim (yuctan@turk.net; ytangun@gmail.com).

Kanbilimcilere, özellikle genç arkadaşlarıma yararlı olması dileğiyle...

Yücel TANGÜN

Dragos, İstanbul.

3 Eylül 2011

GİRİŞ

*Unutmuşum ana demesini bile
Öykünmüşüm türküsünü ellerin
Ağzıma bir kara düşmüş bağışla beni
Türkçem, benim ses bayrağım*

Fazıl Hüsnü Dağlarca ³

THD Yönetim Kurulu 2006 yılında “**Daha Çok Türkçe, Daha Güzel Türkçe**” savsözünü (sloganını) ortaya attığında, yanılmıyorsam, temel amaç; bir yandan kullanageldiğimiz yabancı dildeki kanbilim terimlerine Türkçe karşılıklar bulmak ya da bilinen karşılıklardan en uygununu seçmek; bir yandan da üyelerimizi yazılı ve sözlü bildirilerde eskimiş dil yerine arı dilde sözcükleri seçme konusunda özendirmekti.

Kimi üyelerimizin tahminlerinin aksine, başlangıçta, bu önerinin ortaya atılmasında, kişisel en ufak bir payım olmamıştır. Hiç kuşkusuz fikir babası, altı yıl boyunca diğer birçok başarılı tasarıda (Türk Hematoloji Okulu, HalkHep, Hekhep, İlaç endüstrisi çalışanları için eğitim programı, vd) olduğu gibi, THD başkanı **Muhit Özcan**’dır.

Ne var ki, bilgim olduktan sonra girişimi gönülden desteklediğimi belirtmek isterim. Bu nedenledir ki, dört yıl boyunca ulusal THD kongrelerinin “*En iyi Türkçe bildiri ödülü*” seçici kurullarında görev alarak titiz bir üye olmaya çaba gösterdim. 1998 - 1999 yıllarında THD Yönetim Kurulu’na üyelerimizin Türkçe sorunlarına ilişkin iki ayrı rapor hazırladım. Bu belgeler derneğin bilgisunar (internet) sayfalarında yer almaktadır.^{3,4} Ayrıca ara sıra iletiler, küçük düzeltmeler, önerilerle katkımı sürdürmeye çalıştım.

Ancak beş yıla yaklaşan bu deneyimlerin ardından bugün görüyorum ki, üyelerimizin sorunu yabancı kanbilim terimlerine Türkçe karşılıklar bulamamak değildir. **Can yakıcı sorun Türkçe karşılıkları varken yabancı (genellikle İngilizce) sözcükleri kullanma alışkanlığıdır.**

Ayrıca, yalnız üyelerimiz değil, genelde tüm toplumumuz, özellikle gençler, bambaşka dil sorunları ile karşı karşıyadır. Düşüncelerimizi, duygularımızı gözlemlerimizi doğru tümcelerle anlatmada, uygun sözcükler bulmada güçlük çekiyoruz. “Sözcük dağarcığımız” gitgide yoksullaşıyor.”³ Önceleri Arapça, Farsça, Türkçe karışımı Osmanlıca, ardından Fransızca, Almanca, şimdi de İngilizce (daha doğrusu Amerikanca) olarak yüzyıllardır var olan yabancı sözcükleri kullanma hastalığımız alevlenmiş bir durumda sürüyor. Bütün bunların sonucunda Yahya Kemal’in “*Türkçe ağızda annemin sütüdür*”³ diye nitelediği ana dilimiz kirleniyor. Sözün özü, çoğumuz az çok Türkçe özürliyüz...

İsterseniz, bu bağlamda, uzun süredir *Sözcükler* dergisinde yayımlanan günümüz gençliğine yönelik uyarıcı ve öğretici mektuplarını *Yüzler ve Sözcükler* adlı kitapta toplayan usta dilbilimci, yazar, öğretmen **Emin Özdemir**’e kulak verelim.

“Türkçemiz bir kirlenme, bir yozlaşma sürecinden geçiyor... Neden konuşma özüllü bir topluma dönüştük? Niye düşündüğümüzü, duyduğumuzu, tasarlayıp kurguladığımızı eli yüzü düzgün biçimde anlatamıyoruz? Sözcüksel çölleşme insanın da çölleşmesidir... Gençler dilsel, düşünsel bir kekemelik içinde...”³

İşte bu nedenlerledir ki, hemen her yerde (THD web sitesi, iletiler, yazışmalar, ajandalar) hemen her gün karşımıza çıkan “**Daha Çok Türkçe, Daha Güzel Türkçe**” savsözündeki **güzel**’in yerini **doğru** almalıdır. Hiç kuşkusuz, doğru olan çoğu kez güzeldir de. Ne var ki, öncelikle dilimizi **doğru** kullanmalıyız. Geçen yıl yitirdiğimiz felsefeci, eleştirmen, denemeci **Fusun Akatlı**’dan uzunca bir alıntı ile sonlandıralım bu bölümü¹.

“Şunu yazarlar, yazarlar, edebiyatçılar, düşünürler için söylüyorum. Dil bilinci kişiye soluk alma doğallığına yerleşmeli; dili, kişinin en değerli, en temel varlığı (servet anlamında) olmalı; o dilin içinde yaşamak, onu kullanmak, onu işlemek, onu savunmak, korumak vazgeçilmez bir zevk, bir aşk, bir tutku haline gelmeli.

*Şu da, okuması yazması olan herkes için: Sınav kâğıdı yazan, ödev yapan öğrenci, rapor yazan, **bildiri hazırlayan bilim adamı**, haber yazan gazeteci; gazeteye ölüm ya da teşekkür ilanı veren vatandaş; oğluna mektup yazan ana; el ilanı dağıtan dükkân sahibi; uyarı levhası yazdıran belediye, kapıya not bırakan konuk için:*

Anadilini her yerde, her zaman doğru kullanmak, doğru yazmak bir lüks, bir fantezi değildir. Bir onur sorunudur.”

Türkçe Sorunlarımız

İllerdeki listelerde çeşitli örneklerini görebileceğiniz gibi (*bkz. Sözlükçe: Türkçe Karşılıkları Varken*); **Doğru ve Güzel olmayan Türkçe Örnekleri**), sorunlar aşağıdaki başlıklarda toplanabilir:

1. Türkçe karşılıkları varken yabancı dilde (özellikle İngilizce) sözcükleri acayip bir Türkçe ile seslendirerek kullanma alışkanlığı. Bu bir özentisi sonucu olabileceği gibi, dikkatsizlik ve savrululukla da yakından ilişkilidir.
2. Yabancı dilden - ki bu genellikle İngilizcedir - çeviri yanlışları, yabancı sözcüklerin okunuşunu dilimize uyarlamaya çalışma; İngilizce sözcükleri Fransızca gibi seslendirme ve yazma; sonuç olarak uydurma sözcükler yaratma.
3. Eskimiş ya da yeni Türkçe sözcükleri yanlış anlamlarda kullanma.
4. Yazım (imla) kurallarına uymama.
5. Noktalama imlerini (işaretlerini) doğru kullanmama.
6. Anlatım bozuklukları, bir diğer deyişle tümce düşüklükleri, tamlama yanlışları, vb.
7. Anlamdaş eski ve yeni Türkçe sözcükleri yan yana getirme.
8. Sözlü bildirilerde söyletim (telaffuz), özellikle vurgulama, duraklama bozuklukları.

Nedenler. Bu duruma nasıl geldik?

1. Çeşitli eğitim ve öğretim sorunları:
 - a) Üniversite öncesi dönemde Türkçeyi doğru öğretmeden yabancı dil öğretme girişimleri.
 - b) Türkçe derslerinde kuramsal dilbilgisine ağırlık verilerek *“Türkçenin güzelliğini şiir ve düzyazı örnekleri ile tattırma yerine kuru kuralları belletme”*.³
 - c) Türkçe kompozisyon (bizler “tahrir” derdik, *İng. essay, Fr. dissertation*) derslerinin ve ödevlerinin azalması ya da tümüyle ortadan kalkması.

- d) Birçok üniversitemizde öğretimin İngilizce yapılması.
- e) Üniversiteler de içinde olmak üzere, tüm öğretim kurumlarında yazılı sınavların genellikle çoktan seçmeli test soruları ile düzenlenmesi.
2. Üniversitelerde öğretim üyeliği aşamalarında (doçentlik, profesörlük) yabancı dilde dergilerde yayın yapma zorunluluğu.
 3. Doçentlik sınavlarında YÖK'den önce uygulanan Türkçe tez hazırlama ve deneme dersi evrelerinin kaldırılmış ve yabancı dil sınavlarının kolaylaştırılmış olması. Genç meslektaşlarımız bilmezler, eskiden dil sınavları yabancı dilden Türkçeye ve Türkçeden yabancı dile metin çevirisi biçimindeydi.
 4. Ülkemizde kitap okuma alışkanlığının bir türlü gelişmemesi. Kentlerde, kasabalarda halk kitaplıklarının, çocukluğumuzdaki halkevlerine benzer kuruluşların sayıca azlığı ya da yokluğu.
 5. Basında dikkatsizce ve bazen yanlış biçimde yabancı sözcük kullanma alışkanlığı (*şok oldum, flaş haber*).
 6. Televizyonun yaygınlaşması sonucu yabancı dizi çevirileri ile yeni bir Türkçenin gelişmesi (*geri döneceğim, kendine iyi bak*). Kişiyi eğlendirici, oyalayıcı çoğu izlencelerde ve yerli dizilerde kaba, argoya kayan bir dilin ve yarışmalarda yabancı sözcüklerin (örn. *performans sergiledi*) sık kullanılması. Reklam dilindeki çarpıklıklar. Gene TV ile bağlantılı olarak, nüfusun artmış olmasına karşın gazete okuru sayısının değişmemesi.
 7. Bilgisayar dili. *Bilgisayar, bilişim yazılım, donanım* gibi bini aşkın sözcüğü dilimize armağan etmiş, Türkçe tutkunu bilişimci **Prof. Dr. Aydın Köksal**'ı saygı ile anarken⁶, günümüzde "*print yapan, forward eden, mail atan*" nice üniversite diplomalı, üstelik öğretim üyesi olmuş kişiler hakkında - hele bu kişiler yıllarca bizzat emek verdiği eğitim kurumundan çıkmış iseler - ne düşündüğünü çok merak ediyorum.
 8. Bilgisayarın yaşamımıza girmesiyle geçmişte özenle kaleme alınan uzun mektupların, bayram ve yılbaşı kutlama kartlarının yerini, aceleyle yazılmış, kısa stenografik iletilerin alması.
 9. Cep telefonu mesajları ile yeni bir Türkçe yazımının (imlasının) oluşması (*mrb, tşk*). Sözcüklerin yerlerini emojiyle bırakması.

10. Bizleri yöneten büyüklerimizin yanlış vurgulamalarla, yarısı eski, yarısı yeni sözcüklerle özensiz bir dil kullanarak yaptıkları konuşmalar (*temayül yoklamaları, örgütsel dokümanlar, katılım bazında, ilk etapda, ful dolu, komple, vb.*).

Sözün kıyası, “*Bu kadar cehalet ancak tahsille mümkün olur.*”⁷ diyen **Sakallı Celal**’e hak vermemiz gerekiyor.

Düşünür, bilge adam Celal Yalnız’ın (1886-1962) başka ünlü özdeyişleri de var. “*Bu ülkede ilgililer bilgisiz, bilgililer ilgisizdir!*”; “*Türkiye’de ‘aydın’ geçinenler ‘Doğu’ya doğru seyreden bir geminin güvertesinde ‘Batı’ yönünde koşturarak ‘Batılılaştıklarını’ sanırlar!*” gibi.

Çözüm Yolları. Ne yapmalıyız?

Yanlışların önemli bir bölümünün bilgisizlikten çok, kongrelere sunulan bildiri özetlerinin ve konuşma metinlerinin özen gösterilmeden, aceleyle yazılmasından kaynaklandığı kanısındayım. Yabancı sözcükleri ya olduğu gibi ya da dilimize gelişiğüzel uyarlayarak yerli yersiz kullanma, düzeltmemiz gereken bir diğer kötü alışkanlığımız. Öyleyse:

1. Birer Türkçe Sözlük ve Yazım (İmla) Kılavuzuna sahip olmalıyız. Türk Dil Kurumu ve Dil Derneği’nin Türkçe sözlüklerine bilgisunar (internet) yoluyla da ulaşabilirsiniz (www.tdk.gov.tr, www.dilderneği.org.tr). İngilizceden Türkçeye çevirilerde Tureng de size yardımcı olabilir (www.tureng.com.tr).
2. Günümüzdeki Türk Dil Kurumu Atatürk’ün kurmuş olduğu kurum (1932-1983) değildir artık (s. 19). Ben 1987’de kurulmuş olan Dil Derneği’nin ve Ali Püsküllüoğlu’nun Türkçe sözlüklerini kullanıyorum. Ömer Asım Aksoy’un başkanlığında bir kurulca hazırlanmış “*Ana Yazım Kılavuzu*” yazım konusunda kararsız kaldığımda sık başvurduğum bir diğer kaynak. Ara sıra Osmanlıca-Türkçe sözlüklere bakmanız da gerekebilir. “*Gayta*” yazmamak için (*bkz. Kaynakça ve Sözlükler*).(s. 89)
3. Çoğumuzun yabancı dili İngilizce olduğuna göre yabancı dilde sözcükleri kullanmadan önce, “acaba bunların Türkçe karşılıkları var mı?” şeklinde kendimizi sorgulamalı (*bkz. Türkçe karşılıkları varken*)(s 43), gerektiğinde, üşenmeden İngilizce-Türkçe sözlüklere (*örn. Redhouse*) başvurmalıyız. Sözlükler, yazma konusunda ister

acemi, ister çok deneyimli olalım, bizlerin en yakın yardımcılarıdır. Nice usta yazarımız uygun sözcük seçimi için sık sık sözlüklere başvurma gereğini duyduklarını yazılarında açıkça belirtmekten çekinmezler.

Batı dillerinde, kavramlara göre anlamdaş ya da yakın anlamda çağrıştırmacı sözcükleri karşıtları ile birlikte biraraya getiren özel sözlükler (*İng. Roget's Thesaurus* gibi) kişinin sözvarlığını (vokabülerini) zenginleştirme yönünden çok yararlıdır. Meraklılar için dilimizde bunlara benzer bir çalışmanın – sınırlı da olsa - bulunduğunu anımsatalım (*Türkçede Yakın ve Karşıt Anlamlılar Sözlüğü*) (bkz. **Kaynakça ve Sözlükler**). (s. 89)

4. Elinizdeki kitapçığın “**Türkçe Karşılıkları Varken (Sözlükçe)**” bölümü sizlere yardımcı olabilme amacıyla siz kanbilimcilerin yayınları taranarak hazırlanmıştır (s. 43).
5. Yazdığımız bildiri özetlerini ya da makaleleri göndermeden önce birçok kez okumalıyız. Çok daha önemlisi, bunları çalışma arkadaşlarımıza, daha kıdemlilerimize ve özellikle bildiri başlığının sonlarında adlarını sıraladığımız hocalarımıza sunarak eleştirilerine açık olmalıyız. Doğaldır ki, bunun için işlerin asla son dakikaya bırakılmaması gerekir. Bence, bir yazı tamamlandıktan sonra bir süre rafa kaldırılmalı; ardından, sanki bir başkasının yazısı imiş gibi, eleştirel gözle yeniden ele alınarak gereken rötuşlar (düzeltmeler) yapılmalıdır.
6. **Sık Yapılan Yanlışlar** bölümünde (s. 18) göreceğiniz gibi çeviri kusurları önemli bir yer tutmaktadır. Hiç unutmayınız! Yabancı dilden Türkçeye iyi çeviri yapabilmek için öncelikle Türkçeyi iyi bilmek gerekir. Bunun için de, güvenilir Türk yazar ve çevirmenlerden tıp dışı yapıtları (öykü, roman, anı, deneme, şiir) okuma, gazetelerde Türkçeyi iyi kullanan köşe yazarlarını izleme alışkanlığı edinilmelidir.
7. Yabancı kökenli ya da eski dilde sözcükler yerine yenilerini seçerken aşırılığa kaçmamalıyız. Her dilde olduğu gibi, dilimizde de değiştirilmesi düşünülmeyecek, yerleşmiş binlerce yabancı sözcük vardır. Bakınız, biraz önce bile bile dilimize girmiş Fransızca kökenli “*rötuş* (retouche)” sözcüğünü kullandım. Öncelikle bize sıcak görünen, kulağımıza hoş gelen öz Türkçe sözcükleri seçmeye alışmalıyız (örn. *alyuvar*, *akyuvar*). Yeni türetilmiş bazı sözcükler

çoğumuza sıcak görünmeyebilir (örn. *suyuksal* = humoral, *yazanak* = rapor gibi). Doğrusu bu tür sözcüklerin dilimize yerleşmeleri de zordur.

8. Bu arada, bir tümcede eş anlamlı eskimiş ile yeni sözcüğü yan yana getirmemeye – ki bu yanlış oldukça sık yapılıyor - dikkat etmeliyiz (örn. *saygılar ve hürmetler, dilekler ve temenniler, ilgi ve alaka, onur ve şeref, özveri ve fedakârlıklar* vb).
9. Son olarak daha önce hazırladığım raporlarda^{4, 5} yer alan, ne yazık ki uygulanamamış iki önerimi anımsatmak istiyorum. Birincisi THD Yönetim Kurulu’nun üyelerine birer Türkçe yazım (imla) kılavuzu armağan etmesi dileği idi. İkincisini ise hiç değiştirmeden aşağıya alıyorum.

“Doğru ve Güzel olmayan Türkçe örnekleri” bölümünde (s. 82) bazı örneklerin sonuna *** koydum ve bu yıldızların ne anlama geldiğini aşağıda açıkladım. Niyetim hiçbir deneyimli öğretim üyesini suçlamak değil... Biliyorum ki, bu tür bildiri özetleri onların bilgileri olmadan yazılıyor ya da onların bilimsel içerik ve Türkçe yönünden denetimlerinden geçmeden gönderiliyor. Öyleyse, bildiri özetinin en altına şöyle ya da benzeri bir tümce konabilir: **“Bu bildiri özeti başlıkta adları sıralanan tüm yazarlar tarafından okunmuş ve onaylanmıştır”**. Ayrıca bu şekilde, bildiri özetlerinin hazırlanmasının son dakikalara bırakılmaması da bir ölçüde sağlanmış olur.

Biliyorum ki, birçok Türkçe yanlış bu aceleciliğin ürünüdür.”

***işaretili örnekler yazarları arasında bazı THD Yönetim Kurulu ve En Güzel Türkçe Bildiri Ödülü Seçici Kurulu üyelerinin (genellikle sonuncu yazar olarak) bulunduğu bildiri özetlerinden alınmıştır.

SIK YAPILAN YANLIŞLAR

FERHAD. Sen yakından da, uzaktan da, her zaman, her mekânda, konuştuğun dil gibi, Türkçe gibi güzelsin, Şirin...

Nazım Hikmet (Ferhad ile Şirin)⁸

K a n b i l i m, K a n B i l i m, K a n B i l i m i (H e m a t o l o j i)

Bu kitapçığın ilk baskısından (2011), hatta Aykut Köroğlu ile www.kanbilim.com sitemizi kurduğumuz 2009’dan bu yana **hematoloji** sözcüğünün Türkçe karşılığı olarak **kanbilim**’i kullanıyorum. Tıpkı **toplumbilim** (sosyoloji), **ruhbilim** (psikoloji) gibi... Son birkaç yıldır kimi meslektaşlarımız bileşik bir sözcük olan **kanbilim**’i **kan bilim** şeklinde ayrılmış olarak yazıyor ya da **kan bilimi** tamlamasını yeğliyorlar.

“*Dilimiz varlığımızdır*” logosunun yer aldığı THD web sitesi (2018) ve bülteninden (2018, sayı 2) bir iki taze örnek vermek gerekirse: “**TÜRK KAN BİLİM (HEMATOLOJİ) AKADEMİSİ. HEMATOPOETİK KÖK HÜCRE NAKLİ USTALIK SINIFI. THD Kan Bilim (Hematoloji) Akademisi yeni dönem başvuruları başladı. Kan Bilimi alanında farklı konularda genç uzmanlara eğitim vererek Kan Biliminin geleceğini yapılandırmak üzere başlattığımız “THD Kan Bilim (Hematoloji) Akademisi” yeni dönemi Ekim ayında başlıyor.....Birinci Türk Kan Bilim Akademisi güncelleme ve çalışma Toplantısı” başarıyla tamamlandı.**”

Hematolojinin Türkçe karşılığı olan **kanbilim** sözcüğü bitişik yazılmalıdır. Öte yandan **kan bilimi** tamlamasını yabancı bir dile (örn İng.) çevirdiğinizde “*science of blood*” demeniz gerekmez mi?

Önce belirtmek isterim ki, bu değişikliklerin bilerek, tasarlanarak ya da bana ve bu kitapçığa karşı bir tepki amacıyla yapıldığını sanmıyorum. Günümüz Türkiye'si hemen her alanda Kurtuluş savaşını izleyen Kuruluş döneminde Atatürk önderliğinde gerçekleştirilen Cumhuriyet devrimlerinin savunucuları ve karşıtları olarak ikiye ayrılmış durumdadır. Bu bölünüşün sayısız örneklerinden biri de yazım ve söylem dilimiz olan Türkçemizdir. Birkaç kısa tarihçe bilgisiyle konunun daha kolay anlaşılacağına inanıyorum.

Harf devriminden (1 Kasım 1928) sonra 12 Temmuz 1932'de gene Atatürk'ün öncülüğünde Türk Dili Tetkik Cemiyeti kurularak 26 Eylül 1932'de Birinci Türk Dili Kurultayı toplandı. Üçüncü Türk Dili Kurultayında (1936) Türk Dili Tetkik Cemiyeti'nin adı **Türk Dil Kurumu'**na (TDK) dönüştürüldü. Ayrıca Atatürk vasiyetnamesinde (5 Eylül 1938) kurucusu olduğu TDK ve Türk Tarih Kurumuna (TTK) yer vermeyi de unutmadı.

TDK'nun dilimizi Osmanlıca (Arapça, Farsça) başta olmak üzere yabancı dilde sözcüklerden arındırarak özleştirme çalışmaları, aksi görüşte olanların eleştirilerine karşın 1982'de kabul edilen Kenan Evren yönetiminin anayasasına kadar aralıksız başarı ile sürdürüldü. Hiçbir yargı kararı olmadan bu bağımsız kurum TTK ile birlikte 17 Ağustos 1983'de Atatürk'ün mirası göz ardı edilerek 12 Eylülcüler tarafından kapatıldı ve Başbakanlığa bağlı bir devlet dairesine dönüştürüldü. Bunun üzerine, 1987'de Atatürk öncülüğündeki devrimlere bağlı otuzbeş eski TDK üyesi önlerine çıkartılan birçok engeli aşarak **Dil Derneği** adında yeni bir dernek kurdular.

Örneğin hematoloji sözcüğünün Türkçesini merak ediyorsunuz. Bilgisunara (internete) giriniz. Yeni TDK'nun Büyük Türkçe Sözlüğünü tıklayınız. **Hematoloji** yazdığınızda karşınıza **kan bilimi** çıkar. Ya da aynı sözlükte **kanbilim**'i arayınız. “**Söz bulunamadı**” yanıtını alırsınız. Dil Derneği'nin Türkçe Sözlüğünde ise **hematoloji**'nin karşılığı **kanbilim**'dir. Bu iki kuruluşun yazım (imla) kılavuzları da, kimi noktalama imleri (işaretleri), kimi bileşik sözcüklerin yazılışı, kimi ünlülere konan şapka (düzeltme imleri) yönünden ayrımlar gösterir. Çalışmalarımda **Dil Derneği'nin** 1932-1983 yıllarındaki eski TDK Yazım Kılavuzu'nun 13. baskısına sadık kaldığını eklemek isterim.

Derneğimizin 40. Yıl kongresinde (Ankara, Sheraton Otel, 2007), Başkan Muhit Özcan'ın önerisi, Mustafa Çetiner'in girişimi ile Dil Derneği'nin sayın başkanı Sevgi Özel ve saygıdeğer iki üyesinin (Kaya Türkay, Yusuf Çotuksöken) katıldığı, Aytemiz Gürgey Hoca'nın yönetiminde bir Türkçe paneli düzenlenmiş ve ilk defa o yıl seçici kurulunda konuklarımızın da yer aldığı “*En iyi Türkçe*

Bildiri ödülü” verilmiştir. Gene bu kongrede tüm katılımcılar coşkuyla Anıtkabire çıkarak Ata’ya saygı duruşunda bulunmuştur.

Elinizdeki bu kitapçığın ilk baskısını (2011) hazırlarken ben de **Dil Derneği**, diğer bir deyişle eski **TDK** (1932-1983) sözlüklerine ve yazım kılavuzlarına bağlı kalmaya çalıştım. İşte bu nedenle **hematoloji**’nin Türkçe karşılığı olarak **kanbilim**’i seçtim.

Konuyla karmaşık duruma sokan bir diğer nedeni de eklemem gerekir. Bilgisayarlarımıza yüklenmiş Türkçe yazımı (imlayı) düzeltme programları. Belki de bu tür programlar mı **kanbilim**’i **kan bilim** ya da **kan bilimi** yapıyorlar?

Sözün özüne gelelim. “*Kanbilimciler için Daha Çok Türkçe, Daha Güzel Türkçe*” kitapçığının ana amaçlarından biri siz okurlarını Türkçesi varken yabancı dilde bir sözcüğü kullanmamaya özendirmekse, bir diğeri de Türkçeyi doğru kullanmanıza yardımcı olmaktır... Bu bakımdan *hematoloji* yerine *kanbilim*’i farklı biçimlerde yazmanız bence pek önemli değildir. Öz Türkçe sözcükler yerine eski sözcükleri kullanmanız da beni rahatsız etmez. Yanıt yerine cevap, neden yerine sebep demişsiniz. Seçiminize saygı duyarım. Kaldı ki, dikkat etmişseniz, **Sözlükçe** bölümünde birçok yeni sözcüğün eski anlamdaşları da eklenmiştir. Ancak *relaps refrakter*, *strok*, *malignensi*, *beyaz küre*, *periferik kan*, demekte, kişileri tane ile saymakta, kadınları bayan olarak nitelemekte, ziyaret *gerçekleştirmekte* direngen (ısrarcı) olursanız, biliniz ki, bu tür tutumun adı vurdumduymazlık ve özensizliktir.

Kan Hücrelerini Adlandırmada Görüş Birliğine Varabilir miyiz?

Alyuvar ve Akyuvar

Tıp Fakültesi öğrencilik yıllarımda (1953-1959) **eritrosit**, **lökosit** ve **trombositler**’le tanıştım. **Alyuvar**, **akyuvar** sözcükleri Türkçe sözlüklerde yer almış olmalarına karşın pek kullanılmıyordu. Bir tek yabancı sözcüklere yer vermeyen, arı dili önemseyen **Prof. Dr. Tevfık Sağlam**’ın (Tevfik Salim Paşa, 1882-1963)* “*İç Hastalıklarında Klinik Tanı*” adlı çok satan ders kitabında **alyuvarcıklar**, **akyuvarcıklar** bulunuyordu.⁹

*1897’de girdiği Askeri Tıbbiye’yi 1903’de bitirmiştir. “Nasıl okudum” adlı kitabı (1959) öğrencilik yıllarını anlatır. Soyadı yasasından sonra (1934) “Salim” olan soyadını “Sağlam” olarak değiştirmiştir. Çapa III. Dahiliye Kliniğinin kurucusu ve ilk direktörüdür. İç Hastalıklarında Klinik Tanı’nın 10. son baskısı 1960’da yayımlanmıştır.

Altmışlı yılların başlarında Ankara’da yeni açılan bir tıp fakültesinin neredeyse tümü ABD eğitilmiş öğretmen üyeleri **kırmızı küre**, **beyaz küre** sözcüklerini kullanmaya başladılar. Oysa çoğu İstanbul Tıp Fakültesi mezunu olmaları nedeniyle Tevfik Sağlam Hoca’nın “*Klinik Teşhis*” yerine öz dille “*Klinik Tanı*” başlığını taşıyan kitabını okumuş olmalıydılar. Bu eğilim yetiştirdikleri öğrenciler, aracılığı ile ülkemizde giderek yaygınlaştı.

Son yıllarda, kimi yayınlarda, yazılışları uzunca olsa da, **kırmızı kan hücreleri** ya da **beyaz kan hücreleri** ile de karşılaşıyorum. Bu sözcükleri içeren bölümlerin İngilizceden çeviri (!) olduğunu sezmekte hiç güçlük çekmiyorum (*red blood cells, white blood cells*).

Sözlüklerimizde **küre** (Ar.), matematik anlamı *yuvarlak* dışında, *yeryüzü*, *dünya* (İng. Fr. globe; Ar. küre-i arz) anlamları da taşıyor. Yeryüzünde yaşıyoruz. Günümüzde durmadan *küreselleşme*’den, *küresel ısınma*’dan söz ediyoruz. Öyleyse, ancak mikroskopla tanıyabildiğimiz hücreler nasıl küre olabilirler? Fransızlar kan hücrelerine “*kürecik (globule)*”adını verir. Dedelerimizin dedeleri de *kürecik* anlamına gelen *küreyve*’yi kullanmışlar (*küreyve-i hamra*: eritrosit ve *küreyve-i beyza*: lökosit), çoğuluna da “*küreyvat*” (kürecikler) demişler.

Alyuvar ve **akyuvar** ne kadar güzel! Kulağa da hoş geliyor. Beğenmeyenler, birçok yabancı dilde olduğu gibi, **eritrosit**, **lökosit** demeyi sürdürebilirler. Ama lütfen *küre*’den uzak dursunlar...

Trombosit, Pulcuk, Kan pulcuğu

Trombositlere gelince; “**trombosit**” diye bildiğimiz hücreleri (Fransız kanbilim okulundan gelen hocam Şeref İnceman **plaket** ‘*plaque*’ derdi) şimdilerde, özellikle genç meslektaşlarım, konuşurken, yazarken sıklıkla, adeta salgın halinde, **platelet** diye adlandırıyorlar. Neden acaba? Son yıllarda İngilizce ile haşır neşir olma alışkanlığı mı? Oysa çoğu yabancı dilde **trombosit** sözcüğü geçerliliğini koruyor. Ayrıca bu dillerde **platelet** (İng), **plaque** (Fr) ve **Plättchen** (Alm) de var. Ne ki, hastalıklardan söz ederken *trombositopeni*, *trombositoz*, *trombositopati* diyoruz.

Öte yandan **platelet**’in dilimizde son derece sevimli bir karşılığı da var: **pulcuk** ya da **kan pulcuğu**. Pulun yanına *cuk* soneki *cuk* oturmuş! Diğer dillerde olduğu gibi, hücrenin minikliğini gösteren bir sonek. **Pulcuk** ya da **kan pulcuğu** demeniz için sizi zorlamıyorum. Ancak ne olur **platelet** demekten vazgeçiniz. **Trombosit** deyiniz ki, dilinizi eşek arısı sokmasın.

Eritrosit Değerleri

Bir diğer sorun **MCV, MCH, MCHC, RDW** gibi eritrosit değerleri. Örneğin ortalama eritrosit hacmi için **OEH** mi, yoksa **MCV** mi demeli? Günümüz pratiğinde hastaların ellerine rapor yerine tutuşturulan elektronik kan sayımı çıktılarında kısaltmalar çoğu kez yabancı dilde olduğundan herhalde şimdilik **MCV**’den yana olmak gerekiyor. Ancak bu kısaltmayı “**emsivi**” değil, “**meceve**” biçiminde seslendirmeye ne dersiniz?

Bilinmesi gereken kurallar

Birkaç basit dilbilgisi kuralı

Hal eki “**de**” ve “**da**” **bitişik**; *dahi* (*bile*) anlamına gelen bağlaç “**de**” ve “**da**” **ayrı yazılmalıdır**. *Örnek*: Odasında çalışıyor. Ev**de** oturmasa **da** kirasını ödüyor. Ayrıca bağlaç *dahi*, ilk hecesine düzeltme imi (şapka) konmuş *dâhi* gibi okunmamalıdır.

Soru tümcelerinin “**mi**”, “**mu**”, vb gibi soneklere **ayrı yazılır**. *Örnek*: Okudunuz **mu**? Öğrendiniz **mi**? Çalışıyor **musunuz**?

İlgi eki olan “**ki**” daima **bitişik yazılır**. “**ki**” bağlacı ise **ayrı yazılır**. *Örnek*: Kurul**daki** üyeler **ki**, çoğunu beğenirim, beni desteklemediler.

Diğer kurallar

Genler italik harflerle yazılır. Bu genlerin şifrelediği (kodladığı) proteinler ise italik değildir. *Örn.* **BCR/ABL geni, BCR/ABL proteini**. Kan grubu genotipleri de italik olmalıdır (*örn* **AA, AO**). Fenotipler italik yazılmaz (**O, A, B, AB**). THD’nin bir aşırma (intihal, plajiarizm) olgusu nedeniyle dağıtımı durdurulan Transfüzyon Tıbbi El Kitapçığında (2011), ne yazık ki, bu kural dikkate alınmamıştır.

Pıhtılaşma (koagülasyon) faktörleri Romen sayıları ile (*örn.* **Faktör VIII eksikliği, FVIII ölçümü**), ancak bu faktörlerin genleri italik olarak Arap sayıları ile belirtilir (**F8 geni**). “**F8 eksikliği**” biçiminde yazılış yanlıştır.

Bakteri, parazit, mantar adları italik yazılır. İlk ad büyük harfle, ikinci ad küçük harfle başlar (*örn.* ***Pseudomonas aeruginosa, Escherichia coli* (E. coli), P. falciparum, Pneumocystis jirovecii, Candida albicans**). Türleri (*species*) Türkçe okundukları gibi yazabiliriz (*örn.* **stafilokok, streptokok**). Virüsler için italik ve büyük harf kuralı yoktur.

Özel adlar büyük harfle başlar. Traube alanı, Bethesda ünitesi, Still hastalığı, Coombs testi, Auer çomağı gibi. İstisnasız herkes *Doppler*'i küçük harfle başlatmış. *Christian Johann Doppler* (1803-1853) Avusturyalı bir fizikçi ve matematikçidir.

Yabancı Özel Adların Yazılışı

Yabancı özel adlar genelde okundukları gibi yazılmaz. Çok merak ediyorum. **Hodgkin** “Hoçkin”, **Coombs** “Kums”, **Burkitt** “Börkit”, **Down** “Davn” şeklinde yazılmamış da, neden hemen hemen tüm arkadaşlar **Fanconi**'yi daima “Fankoni” şeklinde yazmışlar? Pediatr kanbilimciler tarafından çok tanınmış olduğundan mı? Bir zamanlar çok ünlü kişilerin adları Türkçe okundukları gibi yazılabilirdi. **Çörçil**, **Şekspir** gibi...

Tümce (cümle) içinde, ister bir, ister birden fazla sözcükten oluşsun, hastalık adlarının ilk harfleri büyük yazılmaz (örn. “**K**ronik **M**iyelositik **L**ösemi” biçiminde yazmak yanlışır). Ancak bir hastalığın, testin ya da yöntemin adı özel ad taşıyorsa, büyük harfle başlamalıdır (örn. **Hodgkin** lenfoması, **H**am testi).

İlaç adları

İlaç adlarının yazılmasında da görüş birliğimiz olduğunu sanmıyorum *Methotrexate* mı? Yoksa *metotreksat* mı? Türkçe okundukları gibi yazılması taraftarıyım (*metotreksat*).

Kanbilim terimleri

Kanbilim terimlerinin de okundukları gibi yazılmaları görüşünü destekliyorum.

(Örn. myeloblast yerine **miyeloblast**, myelom yerine **miyelom** gibi).

Tıp dilimize yerleşmiş yabancı kökenli sözcükleri Türkçe okundukları gibi yazmalıyız.

Ateroskleroz (atheroskleroz değil), ekstremiteler (extremite değil), adezyon (adhezyon değil), nazofarenks (nasofarenx değil).

İnfeksiyon, **en**feksiyon; **in**flamasyon, **en**flamasyon; **in**toksikasyon, **en**toksikasyon. **İn** Fransızcada **en** olarak okunur. Günümüzde **in** biçiminde yazış ve söyleyiş hemen hemen tüm hekimlerimiz tarafından benimsenmiş gibi görünüyor.

Sonek alarak biten yabancı kökenli sözcüklerde sonekleri yazalım ve okuyalım mı?

Örnekler: Apoptozis (apoptoz), apheresis (aferez), ostoporosis (osteoporoz), amyloidosis (amiloidoz), fibrosis (fibroz), peritonitis (peritonit). Bana sorarsanız ayrıca (parantez) içinde yer alan soneksizlerden yanayım.

Ö r n e k l e r l e S ı k Y a p ı l a n Y a n l ı ş l a r

Ajan (*İng. Agent*)

Örn. Kemoterapi ajanları: Çoğu meslektaşım *İng.* “agent”i *Fr.* “ajan” gibi sesleterek (telaffuz ederek) yazıyor. Oysa *İng.* 1) İlaç; 2) Etken (*eski.* amil); 3) Temsilci, mümessil (*eski.*) anlamlarına gelen ajan sözcüğü dilimizde 1) Temsilci, 2) Casus anlamında kullanılıyor. Bu nedenle, bir tedaviden söz ederken “ajan” yerine “ilaç” dememiz daha doğru olmaz mı?

Akademi, Akademisyen

Sözlüklere bakıldığında, **akademi** sözcüğünün başlıca iki anlamı olduğu görülür. 1) Yüksekokul. 2) Kimi ülkelerde, gerçek - bu sıfatı ben ekliyorum - bilginler, yazarlar, sanatçılardan oluşan kurul ve bu kurulun görev yaptığı kurum (örn. Fransa’da ünlü Académie Française, ülkemizde ilk kurulduğu zamanki TÜBA). Fransa’da **akademisyen** dendiğinde sadece bu kurumlara seçilmiş üyeler anlaşılır. Türkçemizde, özellikle son yıllarda, üniversite ve yüksek okullarda görevli tüm öğretim üyeleri ve yardımcıları **akademisyen** olarak adlandırılıyor. Tıpkı tüm hekimlere **hoca**, tıp fakültelerinde çalışan, bıçaklı bıçaksız olsun, bir araştırma amacıyla laboratuvara adımını dahi atmamış, doğru dürüst mikroskop kullanmasını bile bilmeyen tüm klinikçilere **bilim insanı** denmesi gibi...

Derneğimizin 2008’den bu yana kanbilim uzmanlık öğrencilerinin mümkün olduğunca eşit koşullarda yetişmelerini sağlamak için uğraşan çok başarılı bir **Türk Hematoloji Okulu** var. Birkaç yıl önce bir de akademisi oldu: **ustalık sınıfları** düzenleyen **Türk Kanbilim (Hematoloji) Akademisi**. Benim ve yaşıtlarımın 1960’lı yıllardaki çalışma koşullarını hatırladığımda doğrusu günümüzün gençlerine imreniyorum. Kanımca bir bölümü ellerindeki nice olanağın yeterince farkında olmasalar da...

Akım / Akış

Flow cytometry’deki **flow** Türkçeye çevrilirken genellikle **akım** kullanılıyor. İlginçtir, Çapa’da bir hasta ailesinin armağanı olarak sahip olduğumuz aygıtın

faturasında “**akıntı**” yazıyordu. İng flow’un karşılığı **akış** olmalı. **Akım** (esk. cereyan)’ın İng. karşılığı **current**’dır. Efes’li **Herakleitos** “*Ta pante rhei*” demiştir (esk. Yun. “Herşey akar!”). “Herşey değişir” anlamında. **Herakleitos**’a ait olup olmadığı kesinlikle bilinmeyen “*Aynı akarsuda iki kez yıkanılmaz*” bilge sözü benzer anlamdadır. *Rheology* (akışbilim) sözcüğü de aynı kökten gelir. Öyleyse flow cytometry’ye **akan** ya da **akar hücre ölçümü** (**sayımı**), bu incelemede kullanılan aygıtta da **akan** ya da **akar hücre ölçeri** (**sayacı**) diyebiliriz.

Atak

Örn. **Lökopeni atakları**. Türkçe sözlüklerde **atak** önad (sıfat) olarak *cüretkâr*; ad (isim) olarak da *atılım*, *hamle*, *saldırı*, *hücum* gibi anlamlar taşıyor. Öte yandan hastalık söz konusu olduğunda, *nöbet*, *ilerleme*, *hecme* (eski.) anlamlarına geliyor. “**Alevlenme**” demeyi seviyorum ben (örn. lökopeni alevlendi).

Atak’ın Türkçedeki birçok anlamı ile birlikte Fr. **attaque** ya da İng **attack**’dan gelmiş olabileceğini de unutmayalım. Etimoloji (kökenbilim) sözlükleri bu konuda bize yardımcı olurlar. Örneğin *saldırı*, *hücum* anlamındakinin Fr.’dan geldiğini biliyoruz (*bkz.* Yararlandığımız Diğer Sözlükler: Sözlerin Soyağacı).

Bir meslektaşımız “*graft versus host hastalığı*” için “**verici atak hastalığı**” terimini önermiş. Yabancı terimlere Türkçe karşılık bulma girişimi çok sevindirici. Kutluyorum. Anlam yönüne gelince tartışılması gerekir.

Bakı

Örn. **Fizik bakı**, **sistem bakıları normal**, **idrar bakısı**, **oral bakı**. Anladığım kadarıyla, Ege’li arkadaşlar, herhalde bazı hocalarının etkisiyle, **bakı**’yı *muayene* (*hasta muayenesi*) yerine kullanıyorlar. Türkçe sözlüklerime *bakıyorum* (**Bakı**: 1) Bakma, gözetme işi. 2) Fal). Kanımca bakı *muayene*’nin içerdığı anlam derinliğini karşılamıyor. Biliyorsunuz, bakmak başka, görmek başkadır. Her bakan görmez. Hastayı muayene ederken, onun hasta olup olmadığını saptamaya ve hasta ise hastalığının nedenini araştırıp bulmaya çalışıyoruz. Akıl yürütmeyi de içeren bir eylem söz konusu. Aort yetmezliğindeki sıçrayıcı nabızı tanımlayan *Dominic John Corrigan* (1802-1880) 1853’de “*Hekimlerin sorunu yeteri kadar bilmemeleri değil, yeteri kadar görmemeleri*” demiş. Bugün de geçerliliğini koruyan bir sorun...

Olsa olsa **inspeksiyon**’a bakı denebilir belki. Hem **bakı** muayene ise, muayenehane **bakıevi** mi olacak?

Bayan/Bay (Kadın/Erkek)

Birçok arkadaşımız “*bayan hasta*” diyor kadın hastalar için. Ama nedense “*bay hasta*” demiyorlar. “*Erkek hasta*” diyorlar. Bildirilerde “hastaların şu kadarı (bkz. **tane**) bayan, bu kadarı erkek” türünde tümcelerle sık karşılaşıyorum. Derneğimizin web sayfasında üye girişi için doldurulması gerekli kişisel bilgiler bölümünde **cinsiyet** için seçilecek şıklar **Bay** ve **Bayan** olarak belirtilmiş!... Ayrıca Bay’ın Bayan’dan önce gelmesi de şık değil.

Oysa kişinin cinsiyetinden söz ediliyorsa **kadın** ya da **erkek** demeliyiz. **Bayan** ve **Bay** birer seslenme (hitap) biçimidir. Bu sözcükler, 26 Kasım 1934’de çıkartılan 2590 sayılı “lakap ve unvanların kaldırılması” yasasından sonra, **Hanım**, (**Hanımfendi**), **Bey** (**Beyefendi**) yerine önerilmiştir. Atatürk bir yıl sonra Parti kurultayındaki konuşmasına “**Bayanlar, Baylar**” diye başlamıştır.¹⁰ Tıpkı diğer dillerdeki *İng.* “Ladies and Gentlemen”; *Fr.* “Mesdames et Messieurs”; *Alm.* “Meine Damen und Herren” gibi.

Not: Bu yasa ile *Ağa, Hacı, Hafız, Molla, Efendi, Bey, Beyefendi, Paşa, Hanım, Hanımfendi* ve *Hazretleri* gibi lakap ve unvanlar kaldırılmıştır. Ne dersiniz? Yıllardır bu yasa uygulanıyor mu acaba?

Direk / Direkt

K vitamini karşıtlarını tahtlarından indiren yeni ağız yoluyla alınan antikoagülanlar etkilerini (*antitrombin, anti-Xa*) **doğrudan, dolaysız** gösterdiklerinden *İng* “**direct**” sıfatı ile adlandırılıyor. Türkçe çeviride bu tür pıhtılaşma önleyicilerine “**direk**” demek büyük bir yanlış. Dilimizde **direk**’in hangi anlamlara geldiğini saymayı gereksiz buluyorum. Üstelik Türkçe sözlüklerimize “**direkt**” sözcüğü de girmiş durumda. Bence ya **direkt**, ya da **dolaysız, doğrudan antikoagülan** demeliyiz.

Duayen

Bilmem gazetelerde (özellikle Hürriyet) ölüm ilanlarını izler misiniz? Ben meraklılarımdan sayılırım. Kim öldü diye merak ettiğimden değil. Bana yitirilenden çok ilanı verenler hakkında bilgi sağladıkları için. Tam sayfa pahalı ilanların görgüsüzlüğü yansıttıklarına inanırım. Kırk yılda bir zarif, düzeyli ve düşündürücü olanları ile karşılaşırım. Tanınmış bir ozandan birkaç dize ya da bir özdeyiş... Sokrates’in savunmasında söyledikleri gibi: “*Artık ayrılmak zamanı geldi/Yolumuza gidelim:/ Ben ölmeye, siz yaşamaya/ Hangisi daha iyi?/ Bunu Tanrı’dan başka kimse bilemez.*” (Eflatun, Apologia).

Son yıllarda “...duayeni” ya da “...duayenlerinden” sözcükleri ölüm ilanlarında çok sık yer almaya başladı. Her vefat eden kişi adeta mesleğinin ya da bağlı bulunduğu topluluğun duayeni... Fr.’dan dilimize girmiş bir sözcük (*doyen*). İng. (*dean*). Alm. (*Dekan*) ya da (*Dekant*). Kökeni Lat.’den geliyor (*decanus*). Anlamı on kişilik bir grubun başı, yani dilimizdeki onbaşı! 1933 Üniversite reformundan sonra Almanca terimlerin benimsenmesiyle fakültelerin yöneticilerine Fr. *doyen* yerine Alm. *dekan* demişiz. İyi ki arı dile önem verilmemiş ve kökenbilime ilgi duyulmamış. Yoksa belki de *onbaşı* denmesi gerekecekti!

Aslında yaşça ya da kıdemce başta gelen kişi anlamına gelen duayen sözcüğü Batı’da kordiplomatikte ve Katolik kilisesinde kullanılıyor. Örneğin bir ülkedeki yabancı diplomatların en yaşlısı ya da en kıdemlisi duayendir. Önemli bir nokta da o topluluğun tek bir duayeni olmasıdır. Duayenleri değil. Ölüm ilanlarından anlaşılıyor ki, günümüz Türkiye’inde artık yalnız yaşça ve kıdemce en ileride olanlar değil, mesleklerinde başarılı kişiler, yetenek ve deneyim yönünden üstün niteliklere ister sahip olsunlar ister olmasınlar, rahatlıkla duayen olarak belirtiliyor.

Ekarte etmek:

Gene çok sık kullanılan **ekarte etmek** (*Fr écarter*) “uzaklaştırmak, dışlamak, dışarda bırakmak” anlamlarını taşıyor. Sözlüklerimizde kulağıma sevimsiz gelen *dıştalamak* da var. Burada da “**prezente olmak**” örneğinde olduğu gibi, yabancı sözcüğe **etmek** fiili ekleniyor.

Daha da komiği, öğretim üyesi genç bir meslektaşım sözlü sunumu (prezentasyonu) sırasında söz konusu hastalığın ayırıcı tanısını anlatırken “**ekartasyon yapılır**” tümcesini kullanmıştı. Fr.’da böyle bir sözcük yoktur. Nasıl **atmasyon** da yoksa!

Gayta

Birçok arkadaş “gayta” yazmış. Kökeni Arapça olan bu eski sözcüğü doğru yazamıyorsak (**gaita**, **madde-i gaita**), Türkçesini kullanmalıyız (**dışkı**). 1934-1938 yıllarında Bursa’da uzman askeri hekim **Şefik İbrahim İşçil** ve Türkçe (edebiyat) öğretmenini **Ali Ulvi Elöve** tarafından hazırlanan “*Türkçe Hekimlik Terimleri Üzerine Bir Deneme*” adlı tıp sözlüğünde yer alıyor ilk kez **dışkı** sözcüğü. Türk Dil Kurumu tarafından ancak 1944’ de Bursa’da yayımlanan bu benzersiz yapıt bir daha basılamamıştır. Hiçbir karşılık beklemeden 4 yıl boyunca çalışan, genç Cumhuriyetin bu coşkulu iki ülküdaşını tanıyalım: ^{11, 12}

Dr. Şefik İbrahim İşçil (1892-1957) Gülhane’de yetişmiş, Bursa Memleket Hastanesinde çalışan bir KBB uzmanıdır. Ali Ulvi Elöve’ye (1881-1975) gelince, çocuk şiirleri yazar ve ülkemizde çocuk edebiyatının öncüsü sayılan bir edebiyat öğretmenidir. Selim Sırrı Tarcan’ın isteği üzerine bir İsveç marşına Türkçe güfte yazmıştır (*Dağ başını duman almış*).

Osmanlıca ve Fransızca hekimlik terimlerine 13 bin dolaylarında karşılık içeren bu imrenilecek çalışma büyük tartışmalar yaratmış, ünlü bir tıp profesörü, *teneffüs* yerine *solunum*’un önerilmesine “insan teneffüs eder, hayvanlar solur” diyerek karşı çıkmıştır. “Sözlüğün sonsözünde “...karşılıkların yüzde onu işe yararsa ödevimizi yapmış sayılabiliriz” tümcesi bence göz yaşartıcıdır.

Atatürk Bursa Çekirge’de dinlenirken rahatsızlandığında muayenesi için Dr. İşçil çağırılmış, Atatürk’e ve devrimlerine tutku ile bağlı bu hekim “Şimdi bir hastaya bakıyorum, işimi bitirince gelirim” demiştir.¹²

Gerçekleşmek, Gerçekleştirmek

Örn.sosyal sorumluluk projesi doğrultusundaokuluna **ziyaret gerçekleştirildi**,nedeniyle Afyon’da **bir patlamanın gerçekleştiğini**, ustalık sınıfının **1. ay eğitimi gerçekleştirildi**.....EHA kongresi Viyana’da **gerçekleştirildi**.....Putin ile telefon görüşmesi **gerçekleştirdi**.

Örnekleri çoğaltmanın yararı yok. Son yıllarda yaygın bir şekilde “**yapmak**” yerine “**gerçekleştirmek**” fiili kullanılıyor. Eskiden ziyaret edilirdi, ziyaret yapılırdı, ziyarette bulunulurdu. Toplantı, kongre yapılır, düzenlenir ya da başarı ile sonlanırdı. Bir patlama olur, husule ya da meydana gelirdi. Telefonla görüşülürdü.

Gerçekleştirmek’in İngilizce ve Fransızca gibi Batı dillerindeki karşılığı, etmek fiili yardımıyla Türkçe söylemek (!) gerekirse, **realize etmek**’dir (*to realize, réaliser*). Düşünülen, tasarlanan, üzerinde çalışılan bir şeyi yapmak, ortaya koymak, gerçek (hakiki) duruma getirmek. Eski dilde tahakkuk ettirmek, kuvveden file çıkarmak (kuvve: tasarı, düşünce, niyet; fiil: edim, eylem, iş).

Sözün özü: Gerçekleştirmek basitçe yapmak anlamında kullanılmamalı, THD’nin yeni logosunda varlığımız (servetimiz) saydığımız dilimiz, Türkçemiz cılızlaştırılmamalıdır.

Globin, Globulin

Haptoglobulin değil, **haptoglobin**. Hemoglobindeki zincirler de **globulin** değil, **globin**. Nedense, çoğu kanbilimci öğretim üyesi de **haptoglobulin** diyor. Öte yandan, **hiperglobinemi** değil, **hiperglobülinemi**.

Gönderildi, çalıştırıldı, çalışıldı

Örn. “Faktör düzeyleri gönderildi”, “Serum çinko düzeyleri çalışıldı”. “Protein C çalışıldı”, “Bcr/abl geni çalıştırıldı.” Faktör düzeyleri mi gönderiliyor, yoksa faktör düzeyleri testi için kan örneği mi? Neyse nereye gönderildiği yazılmamış. Çalışılmadan çinko düzeylerinin sonucu bilinmez ki! Tabii ki çalışılacak. Bir bildiri özetinde ya da sunumunda ne gerek var bütün bunlara? Testin sonucunu belirtmek yeterli değil mi?

Yazarken gereksiz ve anlamsız sözcüklerden, tümcelerden kaçınmalıyız. Lafı uzatmamalıyız. Bunun için de, yazdıklarımızı daha sonra eleştirel gözle birkaç kez okumalı ya da başkalarına, - çalışma arkadaşlarımıza, özellikle bildiri başlığına, çoğu kez haberleri olmadan (!) adlarını koyduğumuz büyüklerimize - okutmalıyız. Yeri geldiğinden, gereksiz sözcüklerden kaçınma konusunda, yıllarca önce İlhan Selçuk’un bir yazısında okuduğum fıkrayı aklımda kaldığı kadarıyla aktarmak istiyorum.

Bir balıkçı yokuşun başındaki tezgâhına “**Burada taze balık satılır**” yazılı kara tahtayı koyar. Müşterilerini beklerken, yazdıklarını irdelemeye* başlar. Önce “**burada**’ya gerek yok” der kendi kendine. Siler. Ardından **satılır**’ı kaldırır. “Bu kadar balık yenmeyecek ya, tabii ki satılacak” diyerek. Biraz sonra **balık**’ı da yok eder. “Bunların balık olduğu belli!” düşüncesiyle. Geriye **taze** kalır. O sırada “Kokuları aşağılardan duyuluyor. Nesi taze bunların?” diye bağırان bir külhanbeyi kara tahtaya yönelir.

*Çok az sayıda arkadaş bildiri özetlerinde **irdeleme** sözcüğünü kullanmış. Elleri sağlıkl! **İrdelemek**: tetkik ve tettebbu etmek (*eski.*), mütalaa etmek (*eski.*). Bir konunun incelenmesi ve eleştirilmesi gereken bütün yönlerini araştırıp birer birer incelemek.

Hematopoiez, Hematopoez, Hematopoietik

Aslında Türkçe okunuşu “*hematopoyez*” şeklinde olmalı. İsterseniz, nasıl yazılacağını ve okunacağını bir yana bırakalım ve güzel Türkçemizle “**kan yapımı**” deyiverelim Aynı şekilde “**eritrosit, lökosit ve trombosit yapımı**” denebileceği gibi. *Esk. Yun.*’da “*poiesis*” “yapmak” anlamına geliyor. *.Fr* “*poésie* (şiir sanatı)”, “*poème* (şiir)” *İng.* “*poem* (şiir)”, ve “*poet* (şair)” sözcükleri de aynı kökten türemişler.

Yakınlarda açılmış bir transplantasyon merkezinde giriş kapısının üst bölümünü kaplayan tabelayı isterseniz hastalar için Türkçeye çevirelim:

Hematopoietik kök hücre transplantasyon ünitesi = Kan yapıcı kök hücre nakli birimi). Bir de transplantasyon'un sonuna **u** eklenmemeli mi? (bkz. *Tamlamalarda çeviri yanlışları*) (s. 39) Katı bir arı dilci iseniz “**nakil**” yerine “**aktarım**” da diyebilirsiniz.

Hemostaz / Homeostaz

Hemostaz: Kanamayı durdurma; **Homeostaz:** Organizmanın çeşitli, ancak birbirleriyle bağlantılı iç öge ve sistemlerini sabit bir dengede tutma eğilimi. Bu iki sözcüğü sıklıkla karıştırıyoruz.

İmmünohematoloji / İmmünoonkoloji /İmmünohematookoloji

Habis kan hastalıklarında kişisel, kişiye özgü (*personalized*) ve hedefe yönelik (*targeted*) tedavilerin güncelleşmesi üzerine Derneğimiz *immünohematoloji* adında bir bilimsel altkomite kurma gereksinimini duydu ve kısa bir süre sonra da bir gün süren ilk uluslararası toplantısını düzenledi (2015). Bildiğiniz gibi bu tür tıbbi günümüzde *precision medicine* (tam isabetli tıp, kesin tıp) da deniyor.

Ancak immünohematoloji başta eritrositler olmak üzere kan hücrelerine ilişkin antijen-antikor reaksiyonlarını inceleyen apayrı bir kanbilim dalıdır. Tıp sözlüklerine göre kan bankacılığı ile eş anlamda sayılır. Rh ve ABO uyumsuzlukları, yanlış gruba bağlı hemolitik transfüzyon reaksiyonları, politransfüze hastalarda izoantikor taramaları, otoimmün hemolitik anemiler, İTP immünohematolojinin uğraştığı konuların başında gelir.

Çok iyi biliyorum. Çünkü ilk lökosit antijenini tanımlayan (1958), ilerde (1980) Nobel Tıp ödülünü paylaşacak olan *Prof Jean Dausset*'nin immünohematoloji laboratuvarında çalıştım (Paris 1963-64). Rutinde eritrosit antijen ve antikorları, transfüzyon reaksiyonları inceleniyor, araştırmada lökosit gruplarına (henüz HLA adı verilmemişti) ve trombosit antijenlerine bakılıyordu. Ben de yeni bir yöntem olan kompleman birleşmesi ile trombosit izo- ve otoantikorlarını araştırıyordum.

Dernek yöneticileri konuyu kendilerine açıklamama karşın **immünohematoloji**'de ısrar ettiler. Bana kalırsa, doğrusu **immünoonkoloji**'dir. Yeni altkomiteye kanbilimcilerin hatırına **immünohematookoloji** adının verilmesi daha da uygun olur.

“Nelerle uğraşıyorsunuz?” diyerek beni eleştirebilirsiniz. Bence çok önemli. Yanlışlardan kaçınmaya çalışmalı, her alanda dikkatli ve özenli olmalıyız.

Fransızların ünlü özdeyişi “i’lerin üstüne nokta, t’lere çubuk konması unutulmamalıdır.”

Karakterize bir hastalıktır

Yayınlarda sık kullanılan, *İng. to characterize* fiilinden aktarılmış, daha doğrusu uydurulmuş, *İng* sözcüğü *Fr* seslendiriyoruz. “characterized by” karşılığı “karakterize” kötü Türkçeye güzel bir örnek... Neden “...ile nitelenen, tanımlanan ya da belirlenen bir hastalıktır” diyemiyoruz? Üstelik “**karakterize bir hastalıktır**” ile biten tümceyi gördüğümde –yazının tümü için de geçerli olabilecek yoğun bir çeviri kokusu alıyorum. Hem de çirkin bir çeviri...

Kür (cure), Kurs (Course)

Kür (*İng. Fr. cure*)’ün iki ayrı anlamı var: 1) Şifa, tam iyileşme, hastalıktan kurtulma; 2) Tedavi, sağaltım. Aslında dilimizde de *Fr.* okunuşu ile **kür** sözcüğü var. Ancak bu şifa anlamı değil tedavi anlamı taşıyor (*kemoterapi kürü, kaplıca kürü, kür yapıyorum* örneklerinde olduğu gibi).

Kurs konusuna gelince, önce örnekleri sıralayalım: “**iki kurs** yüksek doz ara-C verildi; **iki kurs** ABVD yapıldı; **20 kurs** dalak radyoterapisi.” Burada arkadaşlarımız **kurs**’u, biraz önceki **kür** (tedavi) anlamında kullanıyorlar. Sözlüğe baktığınızda, *İng. course*’ın çok değişik anlamlar taşıdığını görürsünüz. Öğretim alanında *ders, kurs*; hekimlikte *tedavi, tedavi rejimi*; yemekte *öğün, kap* gibi... *Gidiş, yol, yön* anlamlarına ve deyimlerde daha birçok başka anlama da geliyor. Bu durumda “**iki kurs ABVD yapıldı**” demek hem doğru, hem de güzel Türkçe değil. Yukardaki “dalak radyoterapisi” örneğinde Türkçemize yerleşmiş **seans** (*Fr.*) sözcüğü de kullanılabilir (20 seans dalak radyoterapisi).

Malignite, Malinite, Malign, Malignensi, Malignansi

Nasıl söyleyip nasıl yazacağımızı bilemediğimiz bir yabancı sözcüğü sürekli kullanıyoruz. Oysa *habaset, habislik, kötücüllük, kötü huyluluk* gibi Türkçe sözcüklerimiz var. **Malign, malin** yerine *habis, kötü huylu, kötücül*; karşısı olarak da **benign, benin** yerine *selim, iyi huylu, iyicil* demekten neden kaçınıyoruz? Baksanıza ileri sürdüğümüz “*selim hematoloji*” tuttu. 2011 yılında ilk çalıştay bile yapıldı.

Maruziyet

Örn. *İlaç ya da toksinlere maruziyet yoktu: (maruz kalma: etkisinde, karşısında kalma).* **Maruziyet** *İng. exposure*’dan esinlenilmiş olmalı. Ancak başta Osmanlıca-Türkçe olmak üzere, güvenilir tüm büyük sözlüklerde böyle bir madde bulamadık. Sözlüklerde sadece - bir olayın ya da durumun etkisinde kalma anlamında **maruz** var.

Materyel ve metod

Gereçler ve yöntem'i kullanabiliriz. Hastalar için “*gereç*” in kullanılması doğru değildir (gereç = malzeme). Toplumbilimde uygulandığı şekilde, hasta ve normal kişiler için “*örneklem*” sözcüğü kullanılabilir, ya da “*hastalar ve yöntem*” denebilir.

Mentor (Doğru yol gösterici)

Homeros'un *Odyseia* destanında *Odyseus* Truva savaşına giderken oğlu *Telemakhos*'u güvenilir ve sadık dostu *Mentor*'a emanet edecektir. Günümüzde “**mentor**” Anglosakson dillerinde, bilim ve eğitim çevrelerinde sık kullanılan bir sözcüktür. Bizdeki karşılığı “**yol gösterici**” (eski dilde **mürşit**), daha güzeli “**doğru yol gösterici**”, “**hoca**”, “**usta**” olabilir. Spor dilinde kullanılan “**koç**” bence uygun değil. İngilizce sözlüklerde mentor “akıllı, güvenilir danışman, yol gösterici ya da öğretmen” olarak tanımlanıyor. Bence “akıllı” sözcüğü biraz da bilgeliği çağırıştırıyor. **Bilge** (eski. hikmet sahibi) bildiklerini eksiksiz ve doğru bilen, bilgisini yalnız kendisi için değil, başkaları için de kullanabilen, iyi ahlaklı, olgun bir kişidir.

Öz deneyimlerime dayanarak iki tür mentor olabileceğini eklemek istiyorum. Bence bu sınıflama her toplum için geçerli: birincisi örnek alınacak mentorlar (olumlular), bir diğer deyişle gerçek doğru yol göstericiler; diğeri örnek alınmayacak mentorlar (olumsuzlar). Algılama yeteneğiniz varsa ya da gelişmişse, ikinciler de sizin için en az birinciler kadar yararlıdır. Çünkü onlardan neleri yapmamanız gerektiğini öğrenebilirsiniz. Ne dersiniz, acaba ülkemizde son yıllarda bu ikinciler mi çoğalıyor?

Sevgili *Emin Kansu'nun* bir konferansında öğrenmiştim *William Arthur Ward*'un özdeyişleriyle usta bir yol gösterici nin nasıl olması gerektiğini.

“The mediocre teacher tells / The good teacher explains / The superior teacher demonstrates / The great teacher inspires.”

“Orta değerde (vasat) öğretmen söyler / İyi öğretmen açıklar (izah eder) / Üst düzeyde öğretmen / gösterir, açımalar / Usta öğretmen esinler (ilham verir).”

Nozokomiyal. Nazokomiyal

Nozokomiyal: esk. Yun. *noso*: hastalık, *komeion*: bakmak (hasta bakımı anlamında). **Nozokomiyal enfeksiyon**: hastane enfeksiyonu, hastanede kazanılmış enfeksiyon. *Lat. Nasus* ise, bilindiği gibi burun (örn. nazofarenks).

Overall survival (Genel, total sağkalım !)

Genç, yaşlı tüm arkadaşlarımız istisnasız *İng.* **overall** sözcüğünü Türkçeye yanlış çeviriyor. Alanlarında büyük otorite (yetke) saydığımız hocalarımız da olmak üzere, kimi **total**'i, kimi **genel**'i tercih ediyor. Anlamsız, akıl almaz (*absurd*) bir durum! Değerli kardeşlerim, bir kere **total** Türkçe değil. İkincisi **genel**'in *İng* karşılığı **general**! Hiç düşünmüyor musunuz? Neden bu Anglosakson meslektaşlarımız 'total' ya da 'general' dememişler de 'overall survival'da karar kılmışlar?

Lütfen İngilizce bir sözlüğe bakalım. *Overall: including everything. Tüm, tam, tümüyle, toplu, baştan başa.* Kötücül (malign) hastalarınızda yeni bir ilaç deneyeceksiniz. Tedavinizin başlangıcından önceden saptayacağınız ileri bir tarihe dek (örneğin 5. yıl sonunda) hastalarınızın yüzde kaç hayatta kalacaktır? Bir baştan bir başa... O halde *İng.* **total**'in de karşılığı olan **tüm, tam, tümüyle** gibi Türkçe sözcüklerden birini seçmeliyiz.

Perifer, Periferik, Periferal kan

Perifer'in Türkçesi **çevre** (*eski. muhit*) 'dir. Hocam Şeref İnceman hasta ziyaretlerinde asistana "hastanın muhitine baktın mı?" diye sorardı. **Açı, çap, yarıçap, yay, giriş, teğet, taban, boyut, uzay, yüzey, düzey** gibi yüzlerce **geometri** (*eski. hendese*) teriminin 1936-37 kış aylarında Dolmabahçe Sarayı'nda Atatürk tarafından türetilmiş olduğunu, umarım biliyorsunuzdur. Bakınız **poligonlar** bölümünde ne yazılmış? "**Üçgen** üç kenarlı bir poligondur. **Dörtgen** dört kenarlı bir poligondur. Bir poligonun **çevre**'si onu çevreleyen kırık çizgidir. Dayirenin **çevresi çember**'dir."¹³

Dönemin ünlü dilbilimcisi **Agop Dilaçar**'ın *Atatürk ve Türkçe* başlıklı yazısından öğrendiğimize göre eskiden açı'ya *zaviye*, açıortay'a *munassıf*, geniş açı'ya *zaviye-i münferice*, açı uzaklığı'na *bud-u müzevve* denirmiş.²¹

Dilimizi seviyorsak **periferik, periferal kan** yerine **çevre kanı** ya da **çevresel kan** dememiz gerekir.

Prezente olmak

Çoğu arkadaşımız bir hastayı ya da hastalığı tanımlarken "şikâyetleri (*yakınmaları*) ile **prezente olan**" diyerek yabancı bir sözcüğü **olmak** fiiliyle birleştiriyor. "*Beliren, kendini gösteren, ortaya çıkan, karşımıza gelen, ya da başlayan*" gibi Türkçe karşılıkların ne günahları var ki kullanmıyoruz?

Pure red cell aplasia

Kırmızı dizi aplazisinde İng. **pure** karşılığı “saf” sıfatını kullanmak doğru değil. Gençlik yıllarımda *Semptomdan Teşhise* kitabının hematoloji bölümünü ilk kez yazarken bu yanlış ben de yapmıştım. Sonraki baskılarda kemik iliğinde sadece eritroblastların kaybolmasının saflıkla ne ilgisi var diye düşündüğümde masamdaki sözlük yardımına koşmuştu. Bu İng. sözcüğün bir diğer anlamı da **yalnız, sadece, salt...** Küssadan hisse çıkaralım: Yazarken sözlükler, yazım (imla) kılavuzları yanı başımızda (masa ya da bilgisayar) olmalı.

Randomize etmek

Gene yabancı dilde bir sözcüğe **etmek** eklenmiş. Türkçesi *rasgele dağıtmak, rasgele seçmek*. **Randomizasyon:** *rasgele dağıtım*.

Rapor etmek: Bildirmek

Nedense İng. report (rapor, bildiri, belge) ile to report (bildirmek, söylemek, tebliğ etmek, nakletmek) karıştırılıyor. Gençliğimizde “kongrede tebliğ yaptım” derdik. Şimdi “bildiri” sunuyoruz. Rapor değil. Rapor etmek “*bilgi olarak iletmek, bildirmek*” anlamı taşıyor. Daha çok casuslar, gizli ajanlar, MİT görevlileri rapor ederler gibime geliyor. Biz hekimler rapor etmeyip bildirsek daha iyi olmaz mı?

Sözlükçe bölümünde başka örneklerini de göreceğiniz gibi, yabancı kökenli bir sözcüğe etmek, olmak eklemeyi çok seviyoruz. Reçete etmek, reçete edildi gibi. Oysa hastaya reçete yazılır, reçete verilir (*bkz.* Relaps olmak).

Relaps, Relaps olmak

Bizden öncekiler ve bizim kuşağımız “*nüks*” ya da “*nüksetme*” derdi. “*Yineleme (tekrarlama)*” da diyebiliriz. İsterseniz, bu anlamda halkımızın “*depreşme*”, “*tepme*” gibi güzel deyimlerini de anımsatıverelim! Bazı arkadaşlar “**rölaps**” biçiminde yazarak sözcüğü Fransızlaştırıvermişler! Oysa Fr.’da İng. **relapse**’ın karşılığı **rechute**’dür (*ok.* röşüt).

Relaps olmak: Nüksetmek. “*Hastarelaps yaptı*”, “*Hastarelaps oldu*” diye yazıyor çoğu arkadaş. “*Hastalığı nüksetti*”, “*hastalığı tekrarladı (yineledi)*”, “*hastalığı geri döndü*” diyebilirlerdi. Neden yabancı sözcüklerin arkasına “etmek”, “yapmak”, “olmak” fiillerini ekleme alışkanlığımız, daha doğrusu hastalığımız bu denli yaygın? Öz dilimizi bilmemekten mi? Özensizliğimizden mi? “Katıldılar” yerine “*katılım gösterdiler*”, “*katılımda bulundular*”, “gönderdim” yerine “*gönderim yaptım*” diyenlerimiz bile var.

Erken yaşta yitirdiğimiz dilbilim uzmanı **Doç Dr. Suat Yakup Baydur** (1912-1953) “*Türkçenin sindiremediği sözler*” başlıklı makalesinde (Ulus, 13.6.1949) bu hastalığı ele alarak “*Bu aksak mastarlar yerine sağlam Türkçe karşılıkları kullanmak şart! Bu karşılıkları halk ağızında canlı olarak buluyoruz*” diyor. Yüzlerce çarpıcı örnek vererek: hazm etmek = *sindirmek*, tahliye etmek = *boşaltmak*, tercüme etmek = *çevirmek*, teksir etmek = *çoğaltmak*, tenvir etmek = *aydınlatmak*, meşgul olmak = *uğraşmak*, mahcub olmak = *utanmak*, dejenere olmak = *soysuzlaşmak*, vb. ¹⁴

Replasman tedavisi

Çok sık olarak *yerine koyma*, *ikame (eski.)* anlamına gelen *İng. replacement* Fransızca bir sözcükmüş gibi seslendirilerek yazılıyor. Oysa *Fr.*’da **replacement** diye bir sözcük yoktur, **remplacement** (*ok. ramplasman*) vardır. Yine bir Fransızlaştırma! Türkçesine (**yerine koyma**) alışmalıyız.

Revize etmek

Yabancı dilde bir sözcüğe Türkçe ‘*etmek*’filinin eklenmesi alışkanlığına bir diğer örnek. *Yeniden, tekrar gözden geçirmek, düzeltmek* demek varken...

Secondary, secondary to

Örn. “Malignensiye **sekonder**, demir eksikliğine **sekonder**, miyeloma **ikincil** gelişen, lenfomaya **ikincil** gelişen.” Evet! **secondary** *ikincil* demektir. Ancak *secondary*’nin başka anlamları da vardır. Tıp dilinde “**Secondary to -**” dendiğinde, *ilk hastalıktan türeyen, ilk hastalığa bağlı ya da ilk hastalık sonucu gelişen* bir olay anlaşılmalıdır.

Neden kötü çeviriyoruz? Çünkü anlam çevirisi yapmıyor, tek tek sözcükleri çeviriyoruz (*Fr. mot à mot*). Bunun nedeni de, doğru söylemek gerekirse; bir bildiri özeti, bir konuşma hazırlarken, özgün tümceler kurmak yerine İngilizce metinlerdeki tümceleri basbayağı kopyalıyoruz. Bir kitap bölümü yazarken de, kusura bakılmasın, aynı davranış sürüyor. Konuyu birkaç kaynaktan okuyup öğrendikten sonra kendi biçemimiz (tarzımız), kendi tümcelerimizle anlatmaya çalışmıyoruz. Özenmiyoruz, kolaya kaçıyoruz.

Strok = İnme

Halkımız “*inme indi*” der. Güzelim dilimizde **inme** dururken *İng. stroke*’a ne gerek var? Eşek arılarına gene iş düştü. Bazı arkadaşlar *stroke*’u **felç** olarak çeviriyorlar. Felç **paralizi**’nin karşılığıdır.

Survival (İng.)/Survie (Fr.)/Survey (İng.)

Sağkalım sözcüğünü sevmeyen çoğu meslektaşım konuşurken **survival**'ı *sürvi* ya da *sörvey* şeklinde seslendiriyorlar. Oysa İng. **survey** *inceleme, denetleme, muayene* anlamında bir sözcük.

Süreç

Bir süredir “**süreç**” sözcüğü dilimizden düşmez oldu. Yazılı ve görsel basında **süreç**’siz bir tümce yok gibi... Devlet büyüklerimizden başlayarak genç habercilerden, spikerlerden sokaktaki yurttışa kadar toplumun tüm bireylerini yakalamış bir salgın söz konusu... Acaba bu sözcüğü gerçek anlamını bilerek doğru mu kullanıyoruz? Yoksa *süre, müddet, zaman, aşama, merhale, evre, safha, dönem, devre, olay, hadise, vaka, olgu*, hatta *ilerleme, işlem, operasyon* gibi nice sözcüğün yerini mi aldı?

Türkçe sözlüklere göre “aralarında birlik olan ya da belli bir düzen içinde yinelenen, ilerleyen, gelişen olay ya da eylemler dizisi.” Eş anlamlı olarak **proses** İngilizce modasına uyularak Türkçe sözlüklerimize sokulmuş olsa gerek. Peki, eskiden bu anlamı taşıyan hangi sözcük kullanılırdı? **Vetire**. Arı dilden hoşlanmayanların *ıttılama arz olunur* (bilgilerine sunulur). Proses’in kökeni Latince’den geliyor. “İlerleme, gelişme” anlamı taşıyor (Fr. *processus*, İng. *process*, Alm. *prozess*).

En sık yapılan yanlış, sanırım **süre** yerine **süreç**’in kullanılması. Bu konuya salgın başlamadan çok önce Sayın Feyza Hepçilingirler Türkçe Günlükleri’nde değinmişti (Cumhuriyet Kitap eki 15.3.2012). “**Süre** başı ve sonu belli bir zaman aralığı. **Süreç** ise devam eden bir akış; bir olayın ya da olayların, işlemlerin bir sonuca doğru gidişi, düzenli olarak birbirini izleyen değişmelerle gelişip oluşması.”

Süreç salgınının hem üzücü, hem de sevindirici yanı var. Türk dilinin anlatım açısından giderek yoksullaşması yönünden üzücü. Öz dilimize vetire ve proses yerine arı bir sözcüğün bu denli yerleşmesi yönünden sevindirici (Türkçe anlatım yoksulluğu için bkz. **gerçekleştirmek/yapmak**) (s.28).

Tane, adet

Örn. “Yirmi sekiz hastanın **sekiz tanesi** sonuçlanmış olup...”; “hastalardan **iki tanesinde**”; “44 **adet** tromboz hastası”; “Yüz **tane** firma”;

“On *tane (adet) kalem*” denebilir, Ne var ki “on *tane (adet) hasta*” denemez. “On *hasta*” demek yeterlidir.

Ne yazık ki, bu yanlış ülkemizi yöneten büyüklerimiz de çok sık yapıyor: “...onbeş **tane** milletvekilinin istifası” (doğrusu onbeş milletvekilinin); “...geçen bir **tanesine** telefonda söyledim” (doğrusu **birine**); “üç tane şehidimiz var” (doğrusu **üç** şehidimiz).

Tanı almak, Tanı vermek;

Örn. “Olgumuz KLL **tanısı aldı**”; “Olguya lenfoma **tanısı verildi**”. **Tanı** (*Eski. teşhis*) **konur**, alınıp verilmez. **Teşhis etmek**: Tanı koymak, tanılamak).

Tedavi almak, Tedavi vermek

Örn. “Hasta yatarak **tedavi aldı**”; “...protokolü **almakta olan** hasta”; “tedavisi **verildi**.” Tedavi alınmaz. O tedavideki ilaçlar alınır. Hastaya tedavi verilmez. Hasta tedavi **edilir**, ya da hastaya tedavi **uygulanır**.

Uyumlu, Uyumsuz, Uygun Uygunsuz, Uyuşur, Uyuşmazlık

Örn. “Lenfoblast ile **uyumlu hücre bulundu**”; “İmmünotipleme **B-ALL ile uyumlu geldi**”; “Ultrason **safra çamuru ile uyumlu idi**”; “**KLL tanısı ile uyumlu**”; “Sağ kasıkta **adenomegali ile uyumlu** kitle; Trombositleri bir milyonun üstüne çıktı, **periferik yayması uyumluydu**”; “Eritrosit alloimmünizasyonunun en sık nedeni **D antijeni uyumsuzluğudur**”; “**HLA-uyumlu**”.

“*Uyumlu, uygun, uyuşur*” sözcüklerinin yanlış kullanılışı çok yaygın. Burada da bir salgın söz konusu... Bu nedenle örnek sayısı da çok oldu. Önce **uyum** ile başlayalım. **Uyum ahenk**’in (*eski. Ar.*) karşılığıdır. Sözlük *uyum*’u “bir bütünün parçaları arasında bulunan uygunluk” olarak tanımlıyor. Bu durumda **uyumlu** = ahenkli, **uyumsuz** = ahenksiz oluyor. Türkçede **uyum**’un bir diğer anlamı, bildiğiniz gibi, yabancı dillerdeki *adaptasyon* (yeni bir duruma ya da ortama uyma, alışma). Ayrıca gözümüz **uyum** yapar (*accomodation*).

Neden bir tanıyı belirtirken “**uyumlu**” sözcüğünü kullanıyoruz? Yoksa tanıdan emin mi değiliz? “*Lenfoblast görüldü, B-ALL tanısı kondu, sağ kasıkta adenomegali saptandı*” demekten niye kaçınıyoruz? Ultrasonla ya safra çamuru saptanır (çoğu kez böyledir), ya da safra çamurundan kuşkulandır (az rastlanan bir durum). Ancak ikinci durumda “*safra çamuruna uyan*”, “*safra çamurunu düşündüren*” diyebiliriz.

HLA-uyumlu, D antijeni uyumsuzluğu örneklerine gelince; *İng.* “*HLA-compatible*”in karşılığı olarak, **HLA-uyuşur** ya da **HLA-uygun** demek gerekir. En doğrusu **HLA-uyuşur**’dur. **Rh (D) uyuşmazlığı** dediğimiz gibi. Sanırım Rh

uygunsuzluğu ya da Rh uyumsuzluğu diyenler yoktur aramızda. Alıcının ve vericinin doku grupları, kan grupları ya **uyuşur** (*İng. compatible*) ya da **uyuşmaz** (*İng. incompatible*). **Uygun**'u (*eski. Ar. münasip*) kullanabilirsiniz. Ama **uyumlu** (**uyumsuz**) olmaz. Ayrıca güzel dilimizde uygunsuz ya da uygunsuzluğun daha başka anlamlara geldiğini de herhalde biliyorsunuzdur.

Arı dilde sözcüklerde anlam karışıklığı

Biçim/Biçem:

Biçim: Şekil, form; **Biçem:** Üslup, tarz, stil.

Birey/Kişi

Hastalar için daha çok “**birey**”i kullanıyor arkadaşlar. **Birey:** fert (*İng. individual*); **Kişi:** şahıs (*İng. person*). İki sözcük eş anlamda sayılabilirse de, ben hastalardan söz ederken “**kişi**”demeyi yeğliyorum. **Birey**'in (*eski. fert*) toplumbilim, ruhbilim açısından tanımı için Türkçe sözlüklere başvurabilirsiniz.

Değişken/Değişik

Değişken *İng. variable*'ın karşılığıdır. “**Değişik**” ise “farklı” anlamına gelir (*İng. different*).

Etkili/Etkin

Etkili (ilaç) :Etki gösteren (ilaç). **Etkin:** Aktif, faal (*eski.*).

Flokön: Flakon

(örn. Novoseven flokonu) (*Fr. Flocon, İng. Flake:* küçük yumak; örn. lapa lapa kar, kuşbaşı kar); (*Fr. Flacon, İng. Flask:* küçük şişe).

Grup/Gurup

Hasta gurubu (*Doğrusu:* Hasta grubu). **Grup:** topluluk, küme, öbek. **Gurup:** Güneşin batışı, günbatımı,

Karşın/Karşılık/karşıt

Buna **karşın** = Buna rağmen; Buna **karşılık** = Buna mukabil; **karşıt:** zıt

Olanak/Olasılık

Olanak: İmkân (**olanaklı:** mümkün; **olanaksız:** mümkün değil, imkânsız). **Olasılık:** İhtimal (**Olası:** muhtemel)

Özgül, Özgün, Özgü, Özgür, Özel

Özgül: spesifik; **Özgün:** orijinal; **Özgü:** --- has (örn. lenfomaya özgü = lenfomaya has); **Özgür:** hür; **Özel:** special (eski. hususi)

Yoksul/Yoksun

Yoksul: fakir (*karş. varsıl, zengin*); **Yoksun:** mahrum (**yoksunluk:** mahrumiyet)

Eş anlamlı eski ve yeni sözcüklerin ve bağlacı ile birlikte kullanılması

Bu arada, eş anlamlı eski ile yeniye yan yana getirmemeye de dikkat etmeliyiz. (örn. *saygılar ve hürmetler; dilekler ve temenniler; data ve veriler; onur ve şeref; özveri ve fedakârlık; ilgi ve alakınıza*). Eş anlamlı olmasalar da, tamlamalarda eski ile yenin bir arada kullanılması da hoş değil (*temayül yoklaması, örgütsel doküman*).

Tamlamalarda Çeviri Yanlışları

İngilizceden çevirilerde tamlamaları çoğu kez İngilizcedeki gibi yapıyoruz. Onların *blood transfusion*'u bizde *kan transfüzyon* değil, *kan transfüzyonu* olmalı. Aşağıda sıralanan örnekler ne demek istediğimi daha iyi anlatıyor.

Ad (isim) Tamlamaları

Ad tamlamalarını İngilizceden Türkçeye dilbilgisi kurallarımıza uymayacak şekilde çeviriyoruz. Bazı örnekler:

Antifosfolipid antikor sendrom: Antifosfolipid antikoru sendromu

B12 vitamin eksikliği: B12 vitamini eksikliği

Bethesda unit: Bethesda ünitesi

Crohn's hastalığı: Crohn hastalığı

Ebstein-Barr virus: Ebstein-Barr virüsü

Eritrosit süspansiyon: Eritrosit süspansiyonu..

Heparin ilişkili trombositopeni: Heparin **ile** ilişkili...

Hepatit A antikor kaybı: Hepatit A antikoru kaybı

HIT antikor: HIT antikoru

Kaposi sarkom: Kaposi sarkomu

Rh(D) antijen: Rh (D) antijeni

Schilling test: Schilling testi

Vankomisin dirençli: Vankomisine dirençli

Von Willebrand faktör: Von Willebrand faktörü

Waldenström makroglobülinemi: Waldenström makroglobülinemisi

Addan türetilmiş önad (sıfat) tamlamaları

Önad tamlamalarında önadı yabancı dildeki gibi bırakıyoruz. Örnekler:

Aplazik dönemde: Aplazi döneminde, aplazili dönemde

Arteriyel ve venöz tromboz: Arter ve ven trombozu

Bakteriyel infeksiyon: Bakteri infeksiyonu

Bukkal mukoza: Ağız mukozası

Dendritik cell: Dendritli (dallı) hücre

Dental kanama: Diş kanaması

Ekimotik lezyonlar: Ekimozlu lezyonlar, ekimozlar

Endotelial progenitor hücre: Endotel öncü hücresi

Fetal kaynaklı: Fetus kaynaklı

Glomerular harabiyet: Glomerül harabiyeti

Glomerüler filtrasyon: Glomerül filtrasyonu

Hepatobiliyer USG: Karaciğer-safra yolları USG'si

Hipokondriyak bölge: Hipokondr(ium)bölgesi

İntestinal hastalık: İnce barsak hastalığı

Kadaverik böbrek: Kadavra böbreği

Kromozomal anormallik, kırıklar: Kromozom bozukluğu, kırıkları

Larengeal polip: Larenks (gırtlak) polipi

Lösemik dönüşüm: Lösemiye dönüşüm

Mediastinal kitle: Mediasten kitlesi

Mezenkimal kök hücreler: Mezenkim kök hücreleri

Miyokardiyal demir yükü: Miyokard demir yükü

Mukozal kanamalar: Mukoza kanamaları

Nazal akıntı: Burun akıntısı

Nazofarengeal sürüntü: Nazofarenks sürüntüsü

Orbital sarkom: Orbita sarkomu

Parenkimal lezyonlar: Parenkim lezyonları

Plevral effüzyon: Plevra effüzyonu (sıvısı)

Preeklampitik hasta: Preeklampsili hasta

Purpurik döküntü: Purpura, deri içi kanamaları

Rektal sürüntü: Rektum sürüntüsü

Renal fonksiyonlar: Böbrek fonksiyonları

Renal transplantasyon: Böbrek transplantasyonu

Sinüzoidal obstrüksiyon sendromu: Sinüzoid tıkanıklığı sendromu

Skrotal ülser: Skrotum ülseri

Tübüler harabiyet: Tubulus harabiyeti

Tümöral doku: Tümör dokusu

Vasküler endotelial büyüme faktörü: Damar endoteli büyüme faktörü

Vasküler lezyon: Damar lezyonu

Viral infeksiyon: Virus infeksiyonu

Yazım(İmla) Yanlışları ve Noktalama İmleri

Bu soruna girmeyeceğim. Çalışma masanızda yer alacak olan **Yazım Kılavuzu** sizlere yardımcı olacaktır. Kılavuzlara bilgisunardan da ulaşabilirsiniz. Kılavuzların *Sözcükler Dizelgesi*'nden önce yer alan sayfalarında yazım kuralları ve noktalama imleri örneklerle ayrıntılı olarak anlatılmıştır. Gerek Türk Dil Kurumunun, gerek Dil Derneğinin kılavuzları vardır. Ben ikinciyi kullanıyorum.

Sevgili Muhit Özcan'ın başkanlığı sırasında THD üyelerine yazım kılavuzu dağıtılması tasarlanmıştı. Nedense başarısız kaldı. Bu bölümde yalnız düzeltme işaretlerine değinmek istiyorum

Düzeltilme işaretleri (şapkalar)

Bu işaretin gerçek adı ne şapka, ne de uzatma ya da inceltme işaretidir. İki durumda düzeltme işareti kullanılır. Birincisi; **k** ve **g**'den sonra gelen ve ince okunması gereken **a**'ların ve **u**'ların üstüne konur (*kâğıt*, *hikâye*, *kâfir*, *rüzgâr*, *yadigâr*). İkincisi; yazılışı aynı, anlamı farklı sözcükleri ayırma amacıyla kullanılır (*kar*, *kâr*; *hala*, *hâlâ*; *adet*, *âdet* gibi).¹⁶

SÖZLÜKÇE: TÜRKÇE KARŞILIKLARI VARKEN

Kısaltmalar

<i>Alm.</i>	Almanca
<i>Ar.</i>	Arapça
<i>bkz.</i>	Bakınız
<i>dik!</i>	Dikkat
<i>eski.</i>	Eskimiş sözcük
<i>esk Yun.</i>	Eski Yunanca
<i>Far.</i>	Farsça
<i>Fr.</i>	Fransızca
<i>İng.</i>	İngilizce
<i>karş.</i>	Karşıt
<i>Lat.</i>	Latince
<i>ok.</i>	Okunuşu
<i>örn.</i>	Örneğin
<i>yeni.</i>	Yeni sözcük
<i>Türk.</i>	Türkçe

Birkaç hatırlatma

Dernek üyelerimizin yazılı ve sözlü bildirilerinden hazırlanan bu sözlükçede sözcüklerin yazımlarına (imla) özellikle dokunulmamıştır (örn. *malignite*, *malinite*, *malignensi*, *malignansi*; *relaps*, *rölaps*, *relaps oldu*, *relaps yaptı*, vb).

Dilimizin, istesek de, istemesek de, bizler ayrımında olmadan zamanla nasıl özleştiğini, arındığını örnekleme amacıyla genç kuşakların artık kullanmadığı kimi eskimiş (*eski*.) karşılıklara bilerek yer verilmiştir. Örn. etken (*ami*l), gelişme (*inkişaf*), engel (*mania*), çevre (*muhit*), ilke (*umde*), aşırma (*intihal*), evrim (*tekâmül*), vb.

Bazı yabancı sözcüklere birden fazla öneri sunulmuş, seçimi okura bırakılmıştır (örn. overall: *tüm, tam, tümüyle, toplu*); refrakter: *inatçı, direngen, ısrarcı, yanıtız*). Öneri ve eleştiriler yazarı sevindirecektir (ytangun@gmail.com).

Taranan THD yayınları:

1. Ulusal Hematoloji Kongresi bildiri özetleri (2007-2010, 2016-2017).
2. Ulusal Hematoloji Kongresi konuşma metinleri kitabı (2010, 2016-2017).
3. Ulusal Kemik İliği Transplantasyonu ve Kök Hücre Tedavileri Kongresi konuşma metinleri ve bildiri kitabı (2010, 2016-2017).
4. Ulusal Tanı ve Tedavi rehberleri (2010-2017).
5. Selim Hematoloji Çalıştay kılavuz taslakları (thd.org.tr) (2011).
6. Transfüzyon Tıbbı El Kitabı (2011).
7. Türk Hematoloji Derneği Bültenleri (2007-2017).
8. Hematolog Anemiler sayısı (2017).

A

Aberan: Sapkın

Aberasyon: Sapma, sapınç, hata, kusur

Ablasyon: Yok etme, ortadan kaldırma

Ablatif: Yok edici, ortadan kaldırıcı

Abdomen: Karın, batin (*eski.*)

Abondan (kanama): Aşırı, bol (kanama)

A(b)normalite: Bozukluk

Abortus: Düşük

Absorpsiyon: Emilim

Absolut, absölü (değer): Mutlak (değer)

Absolut, absölü: Soyut, (*eski.* mücerret)

Abstrakt: Bildiri özeti

Adaptasyon: 1) Uyarlama, 2) Uyum, uyma (*eski.* intibak)

Adaptive immunity: Uyarlayıcı bağışıklık

Additif (etki): Artırıcı etki, toplamsal etki,

Adezivite: Yapışkanlık

Adeziyon, adhezyon: Yapışma, tutunma

Adeze olmak: Yapışmak, tutunmak (*dik! İng ve Fr'da böyle bir sözcük yok (İng. to adhere).*)

Adipoz doku: Yağ dokusu

Adjuvant: Yardımcı, tamamlayıcı, artırıcı

Adolesan, Adölesan: Ergen

Adolesans: Ergenlik

Adopte etmek: Edinmek (*örn.* evlat), benimsemek

Adoptif (immünoterapi): Edindirici

Adoptif (T lenfositleri): Edinici

Adsorpsiyon: Bağlanma (bir cismin yüzeyine)

Adült: Erişkin, yetişkin, kâhil (*eski.*)

Advanced (stage): İlerlemiş, ileri (evre)

Advers (olay, etki): Ters, istenmeyen, aksi

Afebril: Ateşsiz

Afferent (lenfatik): Getirici lenf yolu

Afinite: İlgi, yakınlık, bağlılık

Aglomerasyon: Yığılma, yığınlaşma

Aglütinasyon: Kümeleşme (antikorlarla)

Agrave olmak: Ağırlaşmak, kötüleşmek

Agregasyon: Kümeleşme, toplanma, bir araya gelme

Agregat: Küme, topluluk

Agresif seyirli: Hızlı gidişli

Agresif kemoterapi: Çok yoğun kemoterapi

Aggressive, agresif (lenfoma): Kötü, hızlı gidişli, saldırgan, mütecaviz (*eski.*)

Ajan (*İng.* agent): 1. İlaç, 2. Etken, amil (*eski.*)

Ajitatör: Çalkalayıcı

Akademi: Yüksekokul

Akiz, Akkiz: Edinsel, kazanılmış

Akselerasyon: Hızlanma, ivme kazanma

Akselere (evre): Hızlanmış (evre)

Aksesuar, accessory (dalak): **1)** Ek (dalak), **2)** Bütünleyici, tamamlayıcı

Aksial: Eksensel

Aksiler (lenf düğümü): Koltuk altı (lenf düğümü)

Aktif: Etkin, faal (*eski.*)

Aktivasyon: Etkinleşme

Aktivatör: Etkinleştirici

Aktive etmek: Etkinleştirmek

Aktive olmak: Etkinleşmek

Aktivite: Etkinlik, faaliyet

Aktüel: Güncel

Akümülasyon: Birikim

Akümüle olmak: Birikmek

Alopesi: Saç dökülmesi

Alternatif: Seçenek

Alterne ederek: Sırayla, birbiri ardına, münavebeyle (*eski.*)

Ambulatuvar (tedavi): Ayaktan (tedavi)

Ameliorasyon: Düzeltme, iyiye gitme

Ampirik (*bkz.* Empirik)

Amplifikasyon: Genişletme, büyütme

Analiz: Çözümleme, tahlil (*eski.*)

Analiz etmek: Çözümlemek, tahlil etmek, incelemek

Analog: Benzer, benzeşik

Anamnestik (reaksiyon): Anımsayıcı (reaksiyon)

Anemi: Kansızlık

Anemik: Kansız, anemili

Anfraksiyone, Unfraksiyone (heparin): Fraksiyonlanmamış, bölünmemiş

Anion gap: Aniyon açığı

Antagonist: Karşıt

Antenatal: Doğum öncesi

Anterior: Ön

Anti -: -Karşı, yönelik

Antifosfolipid antikor: Fosfolipidlere karşı antikor

Antigen – presenting cells: Antijen sunan hücreler

Antikoagülan: Pıhtı önleyici

Antipiretik: Ateş düşürücü

Antiplalet (antikor): Trombositlere karşı antikor, antitrombosit antikor

aPTT: aPTZ (aktive parsiyel tromboplastin zamanı)

Aplikasyon: Uygulama

Array: Dizilim, sıra

Arrest: **1)** Durdurma, durma, kesme (*örn.* Hücre döngüsü arresti), **2)** Duraklama

Artefakt: Yapay, doğal olmayan şey, suni (*eski.*)

Arter: Atardamar

Arteriyol: Atardamarcık

Artifisiyel: Yapma, sahte, taklit

Aselüler: Hücresiz

Aseptomatik: Semptomsuz, belirtisiz

Asimetrik: Bakışık, bakışumlu olmayan

Asimile etmek: Özümlemek

Asid fast, asidorezistan (bakteri): Aside dirençli bakteri

Asiyanotik: Siyanozsuz

Aspirasyon: (Emerek) çekme, soğurma (*yeni*)

Assay (FVIII assay): FVIII ölçümü, tayini, testi

Atak: Hecme, alevlenme, nöbet

Audio-visual: İşitsel-görsel

Avantaj: 1) Çıkar, yarar, 2) Üstünlük

B

Band (nötrofil): Nötrofil çomak

Bariyer: Engel, mânia (*eski.*)

Basket hücresi: Sepet hücresi (*bkz. Smudge cell*)

Baz: Taban, temel

--**Bazlı:** -- temelli (*örn. amifostin bazlı*)

Benign (tümör): Selim, iyi huylu, iyicil (tümör)

Benin, benign (seyirli): İyicil, selim (gidişli), iyi huylu

Beyaz küre: Lökosit, akyuvar, beyaz kan hücresi

Bi-: İki- (*örn. binükleer: iki çekirdekli*)

Bias: Yan tutma, yanlılık

Bibliyografi: Kaynakça

Bifazik (antikor): İki evreli antikor

Bilateral: İki yanlı, iki taraflı

Blister: Kabarcık

Binukleuslu: Çift çekirdekli

Biyopsi materyeli: Biyopsi parçası, biyopsi örneği

Block: Engel

Blocker, blokan: Engelleyici, durdurucu

Borderline: Sınırdan

Breakthrough: Atılım, hamle

Buccal, bukkal dalları: Ağız dalları (*örn. yüz sinirinin bukkal dalları*)

Bulky tümör: İri, oylumlu (hacimli) tümör

Burden (alel): Alel yükü (*örn. JAK2 V617F allele burden*)

Burr hücresi: Dikenli hücre

By-pass: Yan yol, aşırıma

By-product: Yan ürün

C

Carrier: Taşıyıcı

Cell line: Hücre dizisi, hücre soyu, hücre silsilesi (*eski.*) “Hücre hattı” doğru olmasa gerek.

Cell separator: Hücre ayırıcı

Checkpoint (inhibitor): Kontrol, denetim noktası

Chip: Yonga

Cleaved (nucleus): Çentikli çekirdek

Cluster: Küme, öbek

Code: Şifre

Coding: Şifreleme

Coefficient: Katsayı

Cognitive: Bilişsel

Community-acquired: Toplumda kazanılmış

Comorbid: (*bkz. Komorbid*)

Compatible: Uyuşur (HLA kompatibl: HLA uyuşur)

Compatibility: Uyuşurluk

Compensate (to): Karşılama, gidermek, telafi etmek (*eski.*)

Competence: Yetkinlik

Competent: Yetkin

Complete response: Tam yanıt

Compliance: Uyma, söz dinleme, itaat (*eski.*) (*bkz. Komplians*)

Component (komponent): Bileşken, unsur (*eski.*)

Compound: Bileşik

Concomitant: Birlikte bulunan, birlikte olan

Conditioning: Hazırlama, koşullama

Conduct: Davranış, tavır

Conflict of interest: Çıkar ilişkisi:

Confluent: Birbirleriyle birleşen

Conjugate, konjüge: Birleşik

Consecutive: Ardışık, ardıl (*bkz. successive*)

Consensus: Uzlaş, oydaşma, görüşbirliği

Constant: Sabit, değişken olmayan (*bkz. variable*)

Convolutd (çekirdek): Kıvrımlı

çekirdek

Cord: Kordon, göbek kordonu

Core: Öz, cevher (*eski.*), çekirdek, nüve (*eski.*)

Correlation: (*bkz. Korrelasyon.*)

Corrosif, korrozif: Aşındırıcı, çürütücü

Cosmos: Evren, kâinat (*eski.*)

Cost/effectiveness: Maliyet/etkinlik, eder/etkinlik

Counter (blood): Sayaç, sayıcı

Crest (iliyak): Kalça kemiği çıkıntısı (ibiği)

Cross-match: Çapraz karşılaştırma

Cryopreservation: Dondurarak saklama (*bkz. Kriyopresipitet*)

Cure (İng. Fr.): (*bkz. Kür*)

Current: Akım (*dik! bkz. Flow:* akış)

Cut off: Eşik değer, sınır değer

Cyclic: (*bkz. siklik*)

Cyclus: (*bkz. siklus*)

D

Dansite: Yoğunluk

Data: Veri

Data base: Veri tabanı

Defekt: Bozukluk, eksiklik, kusur (*eski.*), hata (*eski.*)

Defektli, defektif: Bozuk, kusurlu

Deficiency: Eksiklik (*örn. faktör eksikliği*)

Defisit: Açık, eksik

Deformite: Biçim (şekil) bozukluğu

Degradasyon: Bozulma, parçalanma

Dejenerasyon: Yozlaşma

Dekad: Onyıl

Delesyon (*İng.* deletion): Silme, silinti
(*dikl Fr.* “deletion” yoktur)

Delete (*İng*) **etmek:** Silmek, üzerini çizmek, çıkartmak

Demans: Bunama

Demarkasyon: Sınır (*to demarcate:* sınır çizmek, ayırmak)

Denatürasyon: Bozunma, bozulma

Denatüre etmek: Bozmak, doğasını değiştirmek

Dendritik hücre: Ağaçsı hücre, dallı hücre (*esk. Yun. dendron:* ağaç)

Dependent: Bağımlı

Deplase eden (*Fr* déplacer): Yerini değiştiren

Depleşyon (T hücre): T hücrelerini ayıklama, T hücrelerinden arındırma

Deplete etmek: Ayıklamak, uzaklaştırmak

Depozisyon (demir): Demir birikimi

Depozit: Birikinti, çökelti

Derive: Türev

Desensitizasyon: Duyarsızlaştırma

Destrüksiyon: Yıkım, tahrip (*eski.*)

Destrüktif, Destrükte eden: Yıkıcı, tahrip edici

Detay: Ayrıntı, teferruat (*eski.*), ayrıntılar: tafsilat (*eski.*)

Detaylı: Ayrıntılı, mufassal (*eski.*)

Detaylandırmak: Ayrıntılamak

Development: Gelişim, gelişme, inkişaf (*eski.*)

Deviasyon: Sapma

Dezavantaj: Sakınca, mahzur (*eski.*)

Dezavantajlı: Sakıncalı, mahzurlu

Diagnoz: Tanı, teşhis (*eski.*)

Diare: İshal, sürgün

Di(y)atez: Yatkınlık, eğilim (*örn.* kanama di(y)atezi)

Diferansiyasyon: Farklılaşma

Diferansiye: Farklılaşmış (**poor** -- :az farklılaşmış; **well**---: iyi farklılaşmış)

Diffüz: Yaygın

Difüzyon: Yayılma, dağılma, nüfuz (*eski.*)

Dilüe: Seyreltilmiş

Dilüsyon: Seyrelti

Direk, direkt (antikoagülan): Dolaysız, doğrudan (antikoagülan)

Direk, direkt (etki): Dolaysız, doğrudan (etki)

Direkt olarak: Doğrudan doğruya

Disability: Sakatlık, maluliyet (*eski.*)

Disadvantage: Sakınca, mahzur (*eski.*)

Disease-free survival: Hastaliksız sağkalım

Disfonksiyon: İşlev bozukluğu

Diskrazi: *bkz. Dyscrasia*

Diskriminasyon: Ayırt etme, ayırım, tefrik (*eski.*)

Disosyasyon: Ayrışma

Disosye etmek: Ayırıştırmak

Disseminasyon: Yayılım, yayılma

Dissemine: Yayılmış, yaygın (*bkz.*

Diffüz)

Dissemine intravasküler

koagülasyon: Yaygın damar içi pıhtılaşma

Distile su: Damıtık su

Distribüsyon: Dağılım, dağıtım

Dizayn (*İng.* design): Tasarım

Dizayn etmek: Tasarlamak

Doküman: Belge

Dokümante: Belgelenmiş

Dokümante etmek: Belgelemek

Domain (gen): Bölge, alan (*eski.* saha)

Dominant: Baskın (*karş.* **Resesif:** çekinik)

Donasyon (kan): Bağış

Done: Veri (*bkz.* **Data**)

Donör: Verici (*karş.* **Alıcı**)

Dormant (hücre): Uyuyan, uyur (hücre)

Doubling (KLL lenfositi): İki katına çıkma (*dik!* "ikileme" doğru değil)

Dren: Akaç (*yeni.*)

Drene etmek: Drenle boşaltmak, akaçlamak (*yeni.*)

Driver (mutasyon): Yönlendirici (mutasyon)

Duplikasyon: Çiftleme

DVT (deep vein thrombosis): Derin ven (toplardamar) trombozu

Dyscrasia, Diskrazi (*esk. Yun:* kötü

doğa, huy): 1) Hastalık, 2) Dengesiz çoğalma (*örn.* plazma hücresi diskrazisi)

E

Editör: Yayımcı, naşir (*eski.*)

Efekt: Etki

Efektif: Etkili, etkin

Effector (hücre): Uygulayıcı, etkinleyici (hücre)

Efferent (lenfatik): Götürücü lenf yolu

Effüzyon: Sıvı toplanması, sıvı birikimi

Ekarte etmek (*Fr.*): Uzaklaştırmak, dışlamak.

Ekartasyon: (*dik!* *Fr.*'da böyle bir sözcük yoktur)

Ekivalan: Eşdeğer

Ekol: Okul

Eksizyon: Kesip çıkarma

Ekskresyon: Atılım, boşaltım

Ekspande etmek: Genişletmek

Ekspansil, ekspansif: Genişleyen, açılıp yayılan

Ekspansiyon: Genişleme, açılıp yayılma

Eksperimental: Deneysel

Eksprese etmek: Belirtmek, anlatmak, ifade etmek (*esk.*), beyan etmek (*esk.*)

Eksprese olan (hücre, gen): Anlatılan, ifade olunan

Ekspresyon: 1) Anlatım; ifade (*eski.*),

2) dışavurum

Ekstra - : - Dışı

Ekstrakorporel: Vücut dışı

Ekstrakorpüsküler (hemoliz):

Eritrosit dışı hemoliz

Ekstramedüller: İlik dışı

Ekstranodal (lenfoma): Lenf düğümü dışı (lenfoma)

Ekstravasküler: Damar dışı

Ekstravazasyon: Damar dışına çıkma

Ekstre, ekstrakt: Özüt

Ekstresek, ekstrinsik: (Hücre) dışından gelen, dış (*bkz* **Intrinsic**)

Elektif cerrahi: İvedi (acil) olmayan, isteğe bağlı cerrahi

Eleman: Öge (*örn.* Kan elemanları)

Elevasyon: Yukarı kaldırma

Elimine etmek: Çıkarmak, atmak, ortadan kaldırmak, dışlamak

Embriyo: Embriyon, oğulcuk

Empati: Duygudaşlık, eşduyu

Empiric, empirical: Deneyime, görgüye dayalı

Endeks, indeks: Dizin

Endirekt: Dolaylı (*bkz.* **direkt**)

Enflamasyon, İnflamasyon: Yangı, iltihap

Enflamatuar, İnflamatuar: Yangısal, iltihabi

Engraft olmak: Yamanmak

Engrafte olmuş: Yamanmış

Engraftman: Yamanma

Engraftment failure: Yamanma, yama yetersizliği

Enjektör: Şırınga

Entegre etmek: Bütünlemek, tamamlamak

Enteral (sıvı kaybı): Barsaklardan (sıvı kaybı)

Enterik (graft v host hast): Barsak (GVHH)

Epanşman: Sıvı birikimi, toplanması (*bkz.* **Effüzyon**)

Epidemi: Salgın

Epistaksis: Burun kanaması

Epizod: Olay, hadise (*eski.*)

Eradike etmek: Yok etmek

Eradikasyon: Yok etme, kökünü kurutma, kökünü kazıma

Eritropoez: Eritrosit (alyuvar) yapımı

Eritrosit: Alyuvar, kırmızı kan hücresi

Erüpsiyon: Döküntü

Esansiyel: Temel, önemli, esaslı

Escalated: Yükseltilmiş, artırılmış

Escalating (dose-): Doz artırıcı, yükseltici

Etap: Aşama

Etap (ilk etapta): Başlangıçta, önce, (ilk etaplarda: önceleri)

Event: Olay

Event free survival: Olaysız sağkalım

Evidence: Kanıt

Evidence based medicine: Kanıta dayalı tıp

Evolüsyon: Evrim, tekâmül (*eski.*)

Evolüe etmek: Evrilmek

Exchange (plazma): Değişim, mübadele (*eski.*), değiş tokuş

Extended (field): Genişletilmiş (alan) (*bkz. Involved*)

Extensive: Geniş, yaygın

F

Fagosome etmek: Yutmak

Failure: Yetersizlik (*eski.* kifayetsizlik) (“yetmezlik”e göre “yetersizlik” daha doğru)

Faktör: Etmen, etken

Faktör V deficiency: Faktör V (FV) eksikliği

Faktör V geni: *Faktör 5 (F5)* geni (*bkz.* Sık yapılan yanlışlar)

Familiyal: Ailevi

Fasiyal sinir: Yüz siniri (*bkz. buccal dalları*)

Fasyal paralizi: Yüz felci

Fatal (seyirli): Ölümcül (gidişli), ölümle sonlanan,

Fatigue: Yorgunluk, bitkinlik

Favorable: Uygun, elverişli, iyi

Faz: Evre, safha (*eski.*)

Febril: Ateşli

Feçes: Dışkı, gaita (*eski.*) (*dik!* “gayta” değil)

Fertil: Doğurgan, üretken

Fertilite: Doğurganlık, üretkenlik

Fertilizasyon: Dölleme, dölleme

Fetus: Dölüt, cenin (*eski.*)

Fibrinolitik tedavi: Pıhtı eritici tedavi

Fibröz: Lifli

Fiksasyon (preparat): Tespit

Fikse: Sabit, yapışık

Fikse etmek: Tespit etmek

Filtrasyon: Süzülme

Filtre: Süzgeç

Fleksibl: Esnek (*karş. Rijid*)

Flow: Akış (*dik!* akım değil)

Flow cell (chamber): Akış odası

Flow cytometer: Akan, akar hücre ölçeri

Flow cytometry: Akan, akar hücre ölçümü

Flu: Grip

Flu-like: Grip benzeri

Fluorescent: Floresan

Foamy: Köpüklü

Fokal: Odaksal

Fokus: Odak

Fonksiyon: İşlev (*örn.* işlev kaybı; işlev kazanımı)

Fonksiyonel: İşlevsel

Form: Biçim, şekil

Forme, formed (elements) (*İng*): Şekilli elemanlar, kan hücreleri

Formül lökositler: Lökosit formülü

Forward (tıplama): Kan gruplarında ileriye doğru tıplama (*bkz. reverse*)

Fragmantasyon: Parçalanma

Fragmente (eritrosit): Parçalanmış eritrosit

Frajil: Kırılgan

Frajilite (kromozom) : Kırılganlık

Fraksiyon: Parça, bölüm, kısım, bölüğü (*yeni*)

Fraksiyone (doz): Bölünmüş (doz)

Fraksiyonlama: Parçalara ayırma

Fraktür: Kırık

Frameshift (mutasyon): Çerçeve kayması

Frekans: Sıklık

Fungal infeksiyon: Mantar infeksiyonu

Füzyon: Ergime

Füzyon (proteini): Kaynaşım (proteini)

G

Gaita, gayta (!): Dışkı

Ganglion (lenf): Lenf düğümü (*bkz. Nod*)

Generalize : (*bkz. Jeneralize*)

Genesis: Yaratılış, meydana geliş, hilkat (*eski.*)

Germ: 1)Tohum (ovum ve sperm), 2) Mikrop

Germline (mutasyon): tohumsal (*karş. somatik*)

Gestasyon: Gebelik

Gestasyonel: Gebelikle ilgili, gebeliğe bağlı

Gland: Bez

Globül: Yuvar, yuvarcık, küreyve (*eski.*)

Glue: Yapıştırıcı, zambak, tutkal

Granül: Tanecik

Granüler: Granüllü, tanecikli

Greyd, Grade: Derece

Greydli: Dereceli (*örn. düşük - low, yüksek - high*)

Graft, gref: Yama

Graft failure: Yama yetersizliği

Graft versus host hastalığı: Yama kökenli konakçı hastalığı

Graft versus host reaksiyonu: Yamanın konakçıya tepkisi

Graft versus leukemia effect: Yamanın lösemiye etkisi

Granülopoez: Granülosit yapımı

Growth factor: Büyüme faktörü

H

Hairy cell: Tüylü, saçaklı hücre, “saçlı” değil.

Halo: Hale, ayla

Halüsinasyon: Sanrı

Haplo-: Tek (*esk Yun.haploo*: tek)

Haploidentical: Tek-özdeş

Harvest (kemik iliği): Kök hücreleri toplama

Helper (lenfosit): Yardımcı (lenfosit)

Hematolog: Kanbilimci, kanbilim uzmanı, kan hastalıkları uzmanı

Hematoloji: Kanbilim, (*dik!* ‘kan bilim’ ya da ‘kan bilimi’ değil)

Hematolojik hastalıklar: Kan hastalıkları

Hematolojik malignansi: Habis

(kötücül) kan hastalığı

Hematopoez: Kan yapımı

Hematopoietik (kök hücre): Kan yapıcı (kök hücre)

Hematopoietik kök hücre transplantasyonu: Kan yapıcı kök hücre nakli (aktarımı)

Hemofilik: Hemofilili

Hemoliz: Eritrosit yıkımı

Hemopoez, Hematopoez: Kan hücrelerinin yapımı

Hemoraji: Kanama

Hemorajik diyatez: Kanamaya eğilim, kanamaya yatkınlık

Hemostatik test: Hemostaz testi

Hemostaz: Kanamayı durdurma (*dik!*)

Homeostaz ile karıştırılmamalı

Heparinizasyon: Heparinleme

Heredite: Kalıtım, irsiyet (*eski.*), soya çekim

Herediter: Kalıtsal, irsi (*eski.*)

Heterojen: Ayrışık, ayrı türden (*bkz.* homojen)

Hibrid: Melez

Hibridizasyon: Melezleme

Hibridize etmek: Melezlemek (*örn.* hibridize edildi; melezlendi)

Hidrasyon: Sıvı tedavisi

Hidrate etme: Sıvı verme

High grade: Yüksek dereceli

High performance liquid chromatography (HPLC): Yüksek başarımlı sıvı kromatografisi

High resolution: Yüksek çözünürlük

Hiperintens (kitle): Aşırı yoğun (kitle)

Hiperselüler (ilik): Hücreden zengin (ilik)

Hipersensibilite, Hipersensitivite: Aşırı duyarlık

Hipervariabl: Aşırı değişken

Hipolobat (megakaryosit): Çekirdeği az loblu megakaryosit

Hiposelüler (ilik): Hücreden fakir, yoksul ilik (*dik!* “yoksun” değil)

Hipotez: Varsayım

Hipotetik: Varsayımsal

Histoinkompatibilite: Doku uyumsuzluğu

Histokompatibilite: Doku uyumluluğu, doku uygunluğu

Hit: Vuru

HLA-identik: HLA-özdeş

HLA-kompatibl: HLA-uyuşur, HLA-uygun (“HLA-uyumlu” bence doğru değil)

Homing (kök hücre): Yuvalanma, yerleşme

Homojen: Türdeş, bağdaşık (*bkz.* heterojen)

Homolog: Benzeş

Homoloji: Benzeşim

Homozigosite: Homozigotluk

Hospitalizasyon: Hastaneye yatma, yatırma

Hospitalize edildi: Hastaneye yatırıldı

Host: Konak, konakçı

Hüморal (bağışıklık): Suyuksal (*yeni.*)
bağışıklık. “Salgısal” değil.

İ

İatrogenic (*esk. Yun. iatros*: hekim):
Hekim (tıp) kaynaklı

İdentik, idantik: Özdeş

İdentifikasyon: Tanılama, belirleme,
ayırt etme

İllusion: Yanılsama

İmaj: 1) Görüntü, 2) İmge

İmatinib naif (hasta): İmatinib
kullanmamış hasta

İmbalans: Dengesizlik (*örn.* Elektrolit
imbalsı)

İmmatür: Olgunlaşmamış

İmmobil: Hareketsiz, devinimsiz
(*yeni*)

İmmobilizasyon: Hareketsizlik,
devinimsizlik

İmmün: Bağışık

İmmün cevap: Bağışıklık yanıtı

İmmunocompetent: Bağışıklık
yönünden yetkin, ergin, olgun

İmmunodeficiency: Bağışıklık
yetmezliği

**İmmune compromised, immün
kompromize**: Bağışıklığı tehlikede,
bağışıklığı kısıtlanmış (*bkz* **Restricted**)

İmmünite: Bağışıklık

İmmünizasyon: Bağışıklama

İmmunomodülatuar: Bağışıklığı
yatıştırıcı, yumuşatıcı, değiştirici

İmmune reconstitution: Bağışıklığın
yeniden yapılanması

İmmünsüpresif: Bağışıklığı
baskılayıcı

İmmünsüpresyon: Bağışıklığı
baskılama

İmprint (preparat): Basma preparat

İnaktivasyon: Etkinsizleştirme

İnaktive etmek: Etkinsizleştirmek

İnaktivite: Hareketsizlik,
devinimsizlik, atalet (*eski.*)

İncompatible, inkompatibl:
Uyuşmaz, uyuşmayan

İncompatibility, inkompatibilite:
Uyuşmazlık (*örn.* Rh uyumsuzluğu)

İndependent: Bağımsız, bağlantısız

İndiferansiye, endiferansiye:
Farklılaşmamış

İndirekt: Dolaylı

İndolent (lenfoma): Uysal, sessiz
(lenfoma)

İndükleme: Başlatma

İndüksiyon tedavisi (Remisyon):
Remisyonu başlatıcı, sağlayıcı, elde
edici tedavi

İnduced (stem cells): Oluşturulmuş
(kök hücreler)

İndüksiyon: Oluşturma, elde etme,
sağlama

İneffektif (eritropoez): Etkisiz, etkin
olmayan

İnfant: Süt çocuğu, bebek

İnferior: Aşağı

İnferiority: Aşağıda olma, daha kötü olma (tedaviyle ilgili istatistik çalışmalarında)

İnfertilite: Kısırlık

İnfiltre (organ): Tutulmuş, yakalanmış

İnflamasyon: Yangı, iltihap

İnflamatuvar: Yangısal, iltihabi

Informed consent: Bilgilendirilmiş onam

İnfüze edilen: Verilen (derialtı, damar içi yolla)

İnguinal (lenf düğümü): kasık (lenf düğümü)

İnhibisyon: Engelleme, men etme (*eski.*), yasaklama, mani olma (*eski.*)

İnhibitör: Engelleyici, yasaklayıcı

İnisiyasyon (initiation): Başlatma, alıştırma.

İnkomplet: Tam olmayan (*bkz. Parsiyel*)

İnkübasyon: Kuluçka

Innate immunity: Doğuştan, doğal bağışıklık (*bkz. karş. Adaptive*)

İnovasyon: Yaratıcı yenilik

İnserisyon (insertion): Araya girme, eklenme, eklenti

İnsizyon: Kesi, şak (*eski.*)

İnsomni: Uykusuzluk

İnstabil: Kararsız, dayanıksız, oynak

İnstabilite (genetik): Kararsızlık, oynaklık, dayanıksızlık

İntegrasyon: Bütünleme, tamamlama, tümleme (*yeni*)

İntensity: Yoğunluk, şiddet

İntensiv: Yoğun

İnteraksiyon: Etkileşim

İnterim (analiz): Geçici, muvakkat (*eski.*)

İntermediate: Orta derecede, orta düzeyde

İntermittent (intermitan): Aralıklı

İnternasyonal: Uluslararası

İntestinal (emilim): İnce barsak emilimi

İntolerans: 1. Tahammülsüzlük, kaldıramama, dayanamama. 2. Hoşgörüsüzlük

İntoleran (imatinibe): İmatinibi kaldıramayan

İntra - :-İçi

İntrakranial: Kafa içi

İntramedüller: İlik içi

İntramüsküler: Kas içi

İntrakorpüsküler (hemoliz): Eritrosit içi nedenlerle hemoliz

İntravasküler: Damar içi

İntrinsic, intrensek: İç, içde olan

İnvazif: Yayılcı, yayılğan

İnvazyon: Yayılım, yayılma, istila (*eski.*)

İnvölüsyon (timus): Gerileme, küçülme

İnvolved (field): Tutulu, tutulmuş (alan) (*karş. Extended*)

İrradiasyon: Işınlama

İrregüler: Düzensiz

İrregüler matürasyon: Düzensiz olgunlaşma

İrreversibl: Geri dönüşsüz, tersinir olmayan (*bkz. Reversibl*)

İrritan: Tahriş edici, tırmalayıcı

İzolasyon: 1) Ayırım 2) Yalıtım, tecrit (*eski.*)

İzole etmek: 1) Ayırmak 2) Yalıtmak, tecrit etmek (*eski.*),

İzole: Tek, tek başına, ayırık

J

Jeneralize: 1)Yaygın, yayılmış; 2) Genelleşmiş

Jenerasyon: Kuşak, nesil (*eski.*)

K

Kalibre etmek: Ayarlamak, ayar etmek

Kalibrasyon: Ayar, ayarlama

Kalitatif: Nitel

Kalite: Nitelik

Kaliteli: Nitelikli

Kalvaryal (kemik): Calvaria (*İng.*): Kafa kubbesi kemikleri

Kanserojen: Kanser yapıcı

Kantitatif: Nicel

Kantite: Nicelik

Kapiler: Kılcal, kılcal damar

Karakteristik: Belirleyici, ayırıcı

Karakterize (hastalık): Belirlenen, nitelenen, tavsif edilen (*eski.*)

Kardinal (*İng. Fr. cardinal*) semptom: Ana belirti

Kardiyak arrest: Kalp durması

Kardiyopülmoner arrest: Kalp-akciğer durması.

Kardiyovasküler hastalıklar: Kalp-damar hastalıkları

Kaskad (*İng. cascade*): Çağlayan, çavlan (*eski. şelâle*)

Kavite: Boşluk

Kemorezistan: İlaça dirençli

Kemosensitif: İlaça duyarlı

Kemoterapi: Kimyasal tedavi (sağaltım)

Kırmızı kan hücreleri: Eritrositler, alyuvarlar

Kırmızı küre: Eritrosit, alyuvar

Killer (hücre): Katil, öldürücü hücre

Klasifikasyon: Sınıflama, sınıflandırma

Klasifiye etmek: Sınıflamak, sınıflandırmak

Klinisyen: Klinikçi, klinik hekimi

Koagulum: Pıhtı

Koagülasyon: Pıhtılaşma

Koagülopati: Pıhtılaşma bozukluğu

Kodlamak (*bkz. code*): Şifrelemek

Kodominan: Eşbaskın

Koekspresyon: Eşanlatım

Kofaktör: Eşetmen, eşetken

Koheziv: Birbirleriyle yapışan

Kohort (cohort): Küme, grup, topluluk

Koleksiyon (sıvı): Sıvı toplanması

Kollabe: Sönmüş, çökmüş (*örn.* kollabe safra kanalları)

Kollateral: Yandal

Koleksiyon (sıvı): Sıvı toplanması

Kombinasyon: Birleştirme

Kombine: Birleşik

Kombine etmek: Birleştirmek

Kombinasyon tedavisi: Birleşik tedavi

Komorbid, komorbidite: Birlikte olan, eşlik eden hastalık

Kompakt: Yoğun, sıkı

Kompanse edilmek: Telifi edilmek, karşılanmak, giderilmek

Kompanse etmek: Telifi etmek, karşılamak, gidermek

Kompansasyon: Telifi, karşılama, giderme

Kompartıman (sendromu): Bölme (sendromu)

Kompatibl: Uyuşur (*örn.* HLA-kompatibl = HLA-uyuşur)

Kompatibilite: Uyuşurluk

Kompetisyon: Rekabet, yarışma

Kompleks: Karmaşa (*ad*), Karmaşık, karışık (*sıfat*)

Komponent: bileşken (*bkz.* Component)

Komplet: Tam

Komplians (hasta): Hasta uyumu, itaatı (*eski.*)

Komplikasyon: Karışıklık, karmaşıklık, ihtilat (*eski.*)

Komplike: Karışık, karmaşık

Kompresyon: Baskı, sıkıştırma

Kompülsiyon: Zorlama, mecburiyet (**compulsory:** zorunlu, mecburi)

Konfirmasyon: Doğrulama, teyit (*eski.*)

Konfirme edildi: Doğrulandı, onaylandı

Konfüze (şuur): Bulanık (bilinç)

Konglomerat: Küme, yığın

Konglomere (lenfadenomegali): Yığılmış, kümeleşmiş (lenfadenomegali)

Konjenital: Doğmalık, doğuştan (*dik!* *Doğumsal:* doğum sırasında olan)

Konkomitan (*İng.* concomitant): Birlikte olan, eşlik eden

Konsantrasyon: 1. Yoğunluk
2. Miktar, değer (*örn.* Hb konsantrasyonu)

Konsantre: 1. Yoğunlaşmış, yoğun, 2. (*kimya*). Derişik

Konsantre etmek: Yoğunlaştırmak

Konsensus: *bkz.* **Consensus**

Konsept: Kavram

Konsolidasyon (remisyon): Pekiştirme, sağlamlaştırma

Konstipasyon: Kabızlık, peklik

Konstitüsyonel (semptom): Yapısal, bedensel, bünyevi (*eski.*)

Konstriksiyon: Büzülme, daralma

Konstrüksiyon: Yapım, inşaat

Konsültan: Danışman

Konsültasyon: Danışma, danışmanlık

Konsülte etmek: Danışmak, istişare etmek (*eski*)

Kontakt (faktörleri): Temas (faktörleri)

Kontaminasyon: Bulaşma, bulaş

Kontinü: Sürekli, devamlı

Kontrakte eritrosit: Büzüşmüş eritrosit

Kontraksiyon: Kasılma

Kontribüsyon: Katkıda bulunma

Kontrol: 1) Denetim, 2) Denetleme

Kontrolsuz proliferasyon: Denetimsiz çoğalma

Konvansiyonel: Geleneksel, görenekssel, alışlagelmiş, beylik

Konvülsiyon: Çırpınım, çırpınma, ihtilaç (*eski*.)

Kooperasyon: İşbirliği

Kooperatif (çalışma): Ortak çalışma, (Türkçemizde ‘*imece*’ gibi çok güzel bir sözcük de var)

Koordinasyon: Eşgüdüm

Koordinatör: Eşgüdümcü

Koordineli: Eşgüdümlü

Kord (*İng. cord*) **kanı:** Kordon kanı

Koreseptör: Eşreseptör, eşalmaç

Korrelasyon: Karşılıklı ilişki, bağlantı; değişkenlerin birbiri ile bağlantısı (*matematik*)

Kot, Kod, Kosta: Kaburga

Kranial ışınlama: Kafatası ışınlaması

Kranyum: Kafa, kafatası

Kriter: Ölçüt, kıstas (*eski*.)

Kritik (hasta): Ciddi, ağır (hasta)

Kritik: Eleştiri, tenkit (*eski*.)

Kriyopresipitet: Soğuk çökelti

Kromozomal instabilite: Kromozom dayanıksızlığı

Kronik: Süreğen

Krut, kurut: Kabuk

Krutlanma, Kuruntlanma: Kabuklanma

Krutlu: Kabuklu

Kumadinize etmek (!):

Kumadinleme, kumadin verme

Kurs, kemoterapi kursu: (*İng. course:* 1. Ders, kurs 2. Tedavi)

Kültüre edilen (hücreler): Kültürü yapılan, ekilen (hücreler)

Kümülatif: Birikici

Kür (*Fr. İng. Cure*): 1. Şifa, hastalıktan kurtulma, 2. Tedavi (sağaltım) yöntemi (*örn.* kemoterapi kürü, kaplıca kürü)

Küratif: Şifa sağlayıcı

Kütanöz (cutaneous) lenfoma: Deri lenfoması

Kütanöz, kütane: Deriyi tutan, deriyi ilgilendiren (*örn.* **Kütanöz lezyon:** Deri lezyonu)

L

Labil: Kararsız, oynak, değişken (*karş. Stabil*)

Latent (hastalık): Sessiz, gizli (hastalık)

Leak, leakage: Sızıntı

Lenf: Akkan

Lenf glandı: Lenf bezi

Lenf nodu: Lenf düğümü, lenf bezesi

Lenfatik(ler): Lenf yolları, lenf damarları

Letal: Öldürücü

Lezyon: Doku bozukluğu, zedelenme

Ligaman, ligament: Bağ

Ligate etmek: Bağlamak

Lignöz: Odunsu (örn. lignöz konjonktivit)

Likit: Sıvı

Limitasyon: Sınırlama, kısıtlama

Lineage: Soy, nesil, silsile (bkz. cell line)

Linear: Doğrusal

Linkage: Bağlantı

Linked (X-linked): X kromozomuna bağlı

Literatür: 1) Kaynakça, 2) Yazın, edebiyat (*eski.*)

Litik: Eritici

Lizis: Erime, eriyip yok olma

Lokal: Yerel, yöresel

Lokalizasyon: Yerleşim, konum

Lokelize: Yerleşmiş, yerleşen, yerleşik

Lokus: Yer, yöre, mevki (*eski.*), mahal (*eski.*)

Long-term: Uzun erimli, uzun vadeli

Low dose: Düşük doz

Low grade: Düşük dereceli

Low molecular weight heparin:

Düşük molekül ağırlıklı heparin

Lökemojen: Lösemi yapıcı, oluşturuca

Lökosit: Akyuvar, beyaz kan hücresi

M

Magnifikasyon: Büyültme

Magnitud: Büyüklük

Maintenance (remisyon): Sürdürme, idame (*eski.*)

Major (cerrahi): Büyük (cerrahi)

Maksimum: En çok, en büyük, en yüksek, azami (*eski.*)

Malabsorpsiyon: Emilim bozukluğu

Malformasyon: Kusurlu, bozuk oluşum, oluşum bozukluğu

Malign, Maliyn, Malin: Kötücül, kötü huylu, habis

Malign (tümör): Habis, kötü huylu, kötücül (tümör)

Malign hematolojik hastalıklar:

Habis (kötücül) kan hastalıkları

Malignite, Maliynite, Malinite,

Malignensi, Malignansi: Habaset, habis hastalık, kötücül hastalık

Malnütrisyon: Beslenme bozukluğu

Management: Yönetim, bakım (hasta, hastalık)

Manifestasyon: Belirti, gösteri (*eski.* tezahürat)

Mantle cell lenfoma: Manto hücreli lenfoma (*diki* manto kolsuz olmalı!)

Manuel (sayım): Elle (sayım)

Marjinal: 1) Kenarda, kıyıda olan, 2) Sıradışı

Marker, Markır: Belirteç, gösterge

Maruziyet (!): Maruz kalma (*dik!*)
Sözlüklerimizde ‘maruziyet’ yoktur

Masif (splenomegali): Kitlesel, kütleli (splenomegali)

Masterclass: Ustalık sınıfı

Match: Uymak, eşleşmek

Match (matched): Uygun, uyuşur
(bkz **Mismatched**)

Maternal (antikor): Anneye ait

Materyal, materyel: Gereç(ler), malzeme (*eski.*)

Matrix (kemik iliği): Hücreler arası madde

Matür: Olgun

Matürasyon, matürleşme:
Olgunlaşma

Maturation arrest: Olgunlaşmada duraklama

Mean: Ortalama

Mean corpuscular volume (MCV):
Ortalama eritrosit hacmi (*fL*)

Mean corpuscular hemoglobin (MCH):
Ortalama eritrosit hemoglobini (*pg*)

Mean corpuscular hemoglobin concentration (MCHC):
Ortalama eritrosit hemoglobini değeri (*g/dL*)

Mean platelet volume (MPV):
Ortalama trombosit hacmi (*fL*)

Median: Ortanca

Mediator: Aracı

Mediated: Aracılığı ile (*örn.* complement-mediated)

Medikal: Tıbbi

Medikasyon: İlaç, ilaçla tedavi

Memory (lenfosit): Bellek (lenfosit), hafıza (*eski.*)

Menstrüel, menstrual (kanama):
âdet kanaması

Mental: Akli, ussal, zihni (zihinsel)

Mesaj: İleti, haber

Messenger RNA: Haberci, ulak RNA

Metamorfoz: Başkalaşım, istihale (*eski.*)

Metastatik: Metastazlı

Metilasyon: Metilleme (*örn.*)

Unmetile: metillenmemiş;

Hemimetile: Yarı metillenmiş)

Metod: Yöntem

Microenvironment: Mikroçevre

Midklaviküler hat: Orta köprücük çizgisi

Migrasyon: Göç, göç etme

Migratuar, migratory (tromboflebit):
Gezici, göçebe (tromboflebit)

Minimal (yanıt): Çok az, en az, cüzi (*eski.*)

Minimal residual disease: Çok az kalıntılı hastalık

Minimum: En az, en düşük, en küçük, asgari (*eski.*)

Minor (cerrahi): Küçük (cerrahi)

Mismatch: Uyuşmazlık

Mismatched (ilik): Uyuşmayan,

uygun olmayan (ilik)

Missense (mutasyon): Yanlış anlam (değişim)

Mixed (*İng.*), **mixte** (*Fr.*), **mikst** (*Türk.*): Karma, karışık

Mixed cellularity: Karma hücreli, karışık hücreli

Mixing testi (pıhtılaşma): Karışım testi

Mixture: Karışım

Miyeloablatif: İliği ortadan kaldırıcı, iliği yok edici

Miyelosüpresif: İliği baskılayıcı

Mobil: Gezici, hareketli, seyyar (*eski.*)

Mobilizasyon: 1) Harekete geçirme, hareketlendirme, 2) Seferberlik

Mobilize edildi (kök hücreler): Harekete geçirildi

Modalite: Biçim (şekil), yol, yöntem (usul), tarz (*eski.*) (*örn.* tedavi modalitesi)

Moderate: Orta derecede, ılımlı, mutedil (*eski.*)

Modifikasyon: Değişiklik

Modifiye edilmiş: Değiştirilmiş

Modüle etme, Modülasyon: Yumuşatma, yatıştırma

Modülatuvar, Modülatör: (immün-) Bağışıklığı yatıştırıcı, yumuşatıcı, düzenleyici

Monitorize etmek: İzlemek, gözlemek

Mononükleer: Tek çekirdekli

Morbid: Sayrıl (**sayrı**: hasta), marazi (*eski.*)

Morbidite: Hastalık (sayrılık), marazilik (*eski.*)

Mortal, Mortel: Öldürücü, ölümlü (*örn.* Hastalık mortal seyretti)

Mortalite: Ölüm oranı, sıklığı

Motivasyon: Güdü, dürtü, özendirme

Motive etmek: Güdülemek, dürtülemek, özendirmek

Multi-: Çoklu-, çok

Multidisipliner (yaklaşım): çok bilim dalı (yaklaşım)

Multifaktoryel: Çok etmenli (etkenli)

Multipl (adenomegali, transfüzyon): Çok sayıda

Multiplikasyon: Çoğalma

Multisentrik: Çok merkezli

Multivariate: Çok değişkenli

Müköz membran: Mukoza, sümükdokü (*yeni*)

Mütant: Mütasyona (değişime) uğramış

Mütasyon: Değişim (*yeni*), (Dik!- 'değişim' değil)

N

Nadir (*İng.*): En alt, en düşük

Naiv, naif (lenfosit): Toy, deneyimsiz, antijenle karşılaşmamış (lenfosit)

Natür: 1) Yapı, 2) Doğa

Natürel: Doğal

Natural killer hücre: Doğal öldürücü (katil) hücre

Neonatal (sepsis): Yeni doğan sepsisi

Newborn: Yeni doğan

Niche, Niş: Yuva

Nod (*ing. node*): Düğüm

Nodal (tutulum) Lenf düğümü
tutulumu

Nodül: Düğümcük

Nodüler: Nodüllü, düğümcüklü

Nomenklatür: Terimler dizini

Non fonksiyone (adenom): İşlevsiz,
işlev görmeyen

Non-hemolitik: Hemolitik olmayan

Non-Hodgkin lenfoma: Hodgkin dışı
lenfoma

Non-immun: Bağışık olmayan,
bağışıklık dışı

Non-inferiority: Daha aşağıda, daha
kötü olmama (*bkz. inferiority*)

Non-lenfoid: Lenfoid dışı, lenfoid
olmayan

Non-lineer: Doğrusal olmayan

Nonpalpabl: Ele gelmeyen, palpe
edilmeyen (*örn. Dalak nonpalpabl!*)

Nonsekretuar (multipl miyelom):
Salgılamayan miyelom

Nonsense (mutasyon): Anlamsız
(değişim)

Nonspesifik: Özgül olmayan

Normalize olmak: Normalleşmek

Nozokomiyal (enfeksiyon): Hastanede
kazanılmış, hastane kaynaklı
(enfeksiyon)

Nukleol: Çekirdekcik

Nukleus: Çekirdek, nüve (*eski.*)

Nutrisyon: Besin, beslenme

Nutrisyonel: Besinsel

O

Objektif: Nesnel (*karş. subjektif -*
öznel)

Obliterasyon: Tıkanıklık, tıkanma

Oblitere etmek: Tıkamak

Oblitere eden: Tıkayan

Observasyon: Gözlem, müşahade
(*eski.*)

Observe etmek: Gözlemlemek

Obsesyon: Takıntı, sabit fikir (*eski.*)

Obstrüksiyon: Engel, mânia (*eski.*)

Occult, okült (kanama): Gizli
(kanama)

Oklüzyon: Tıkanma, tıkanıklık

Oksidatif (stres): Oksidleyici, okside
edici

Okülo-kutanöz (albinizm): Göz-deri
albinizmi

Ondulan, undulant (ateş): Dalgalı
ateş

Online: Çevrimiçi

Operasyon: Ameliyat

Opere (hasta): Ameliyatlı, ameliyat
olmuş

Opportunistik (enfeksiyon): Fırsatçı
(enfeksiyon)

Optimum, optimal: En uygun, en
elverişli

Optimizasyon, optimize etmek: En
uygun, en yararlı biçimde kullanma

Oral, oral olarak: Ağızdan, ağız
yoluyla, *per os*.

Oral kavite: Ağız boşluğu

Oral (preparat): Ağızdan alınan ilaç

Organize etmek: Düzenlemek, kurmak

Orijin: Köken

Orijinal: Özgün

Osseöz (alan): Kemik alanı

Osteolitik: Kemik eritici

Ostensibly (normal): Görünürde, görünüşte normal

Otonom: Özerk, muhtar (*eski.*)

Otonomi: Özerklik, muhtariyet (*eski.*)

Otör (Fr. auteur, İng. author): Yazar, müellif (*eski.*) (örn. otörlere göre)

Over: Yumurtalık

Overall survival: Toplu sağkalım, tümüyle sağkalım ('total' ya da 'genel' yanlış)

Overekspresyon: Aşırı anlatım (ifade)

Overlap: Örtüşme, üstüste gelme

Overload (iron): Aşırı demir yüklenmesi

Ovum: Yumurta

P

Pake (lenfadenomegali): Paket

Palliation: Yatıştırma, hafifletme

Palliativ tedavi: Yatıştırıcı tedavi

Pallor: Solukluk

Palpe edilmiyordu: Ele gelmiyordu

Paradigma: Değerler dizisi, örnek, model

Paralel: Koşut

Paralelizm, Paralellik: Koşutluk

Paralitik: Felçli, mefluç (*eski.*)

Paralizi: Felç

Parametre: Gösterge, değer

Parsiyel: Kısmi, tam olmayan

Partikül: Parçacık

Partner: Eş, ortak

Pasif: Edilgin

Passenger (mutasyon): Gezici, gezmen (değişinim)

Patch: Yama

Patent (damar): Açık

Pattern: Örüntü (*yeni*), örnek, tarz, model

Patognomonik: Tanı koydurucu

Pathway: Yolak, yol

Peak, Pik: Doruk, tepe, zirve (*eski.*)

Pedigree: Soyağacı

Pelvis: Leğen

Penetre olmak: İçine girmek, nüfuz etmek (*eski.*)

Per os: Ağızdan

Perforasyon: Delinme

Performans: 1) Başarım, 2) Gösteri, icra (*eski.*)

Perifer: Çevre, muhit (*eski.*)

Periferik, Periferik kan: Çevre kanı, çevresel kan

Period: Dönem, devre

Periodik: Dönemsel, dönem dönem, belirli aralıklarla

Permanent: Sürekli, devamlı, daimi (*eski.*)

Permeabl: Geçirgen

Persisten, Persistan: Israrıcı, kalıcı, sebat edici (*eski.*), direngen (*bkz.*

Refrakter)

Personalized medicine: Kişiye özgü tıp

Perspektif: Görünge, görüş, bakış açısı

Piknotik: Yoğunlaşmış.

Piknotik çekirdek: Kromatini yoğunlaşmış çekirdek

Pilot (çalışma): Ön çalışma, kılavuz çalışma

Pirojen: Ateş çıkartıcı, ateş yükseltici

Pivotal (çalışma): Asıl, esas, ana (çalışma)

Piyojenik: İrinli

Plasenta: Eş

Plato: 1)Yüksek düz çizgi (*grafik*), 2) Yayla, yüksek ova

Platelet: Trombosit, kan pulcuğu, pulcuk

Plug: Tıkaç (*örn.* hemostaz tıkaçı)

Pol: Kutup, uç (*örn.* tonsil alt kutbu)

Pool: Havuz

Populasyon: Toplum, topluluk (hasta topluluğu), nüfus

Por: Gözenek, delik, mesame (*eski.*)

Portör: Taşıyıcı

Post-: -Sonrası (*örn.* postsplenektomi: splenektomi sonrası)

Posterior: Arka

Postmenopozal: Menopoz sonrası

Postnatal: Doğum sonrası

Posttransfüzyon purpura: Transfüzyon sonrası purpura

Posttransplant: Transplant sonrası

Postür: Duruş, vaziyet (*eski.*)

Potansiyel: Gizilgüç (*ad*), gizil (*sıfat*)

Potent: Güçlü

Pozisyon: Konum, durum, mevki (*eski.*)

Pre - : - Öncesi

Precision medicine: Tam isabetli tıp, kesin tıp

Prediction: Öngörü, kestirim, tahmin (*eski.*)

Prediktif (faktör): Öngörücü, kestirici (faktör)

Predispozan: Yatkınlaştıran, uygun ortam yaratan, zemin hazırlayan (*eski.*)

Predispozisyon: Yatkınlık

Predominant: Üstün, egemen

Preemptiv tedavi: Önceden davranıcı tedavi

Preimplantasyon: İmplantasyon öncesi

Prekürsör (hücreler): Öncül, öncü (hücreler)

Prematüre (doğum): Erken

Prenatal (tanı): Doğum öncesi

Prensipt: İlke, umde (*eski.*)

Preparat (çevre kanı, ilik): Yayma, boyanmış yayma

Presipite etmek: 1. Oluşumunu,

başlamasını hızlandırmak (*hastalık*);
2. Çökeltmek (*kimya*)

Presipitasyon: Çökeltme

Presipitat, Presipitet, Presipite:
Çökelti

Preventiv: Koruyucu, önleyici

Prezente edici: Sunucu (*örn. antijen prezente edici, 'sunucu' hücreler*)

Prezente olan: Beliren, ortaya çıkan, karşımıza gelen, kendini gösteren, başlayan

Prezentasyon (*hastalık*): Ortaya çıkış, başlayış, kendini gösteriş.

Prezentasyon (*bildiri*): Sunum

Primary (*İng.*): Birincil, ilk, asıl

Primer (*İng.*): Hazırlayıcı, kolaylaştırıcı

Priming: İşleme, kullanıma hazırlık

Primitif: İlkel

Probable: Olası, muhtemel (*eski.*)

Probability: Olasılık, ihtimal (*eski.*)

Problem: Sorun

Processing (*antijen*): Antijenin işlenmesi

Prodrom (*prodromal*): Başlangıç belirtileri, ilk belirti, ön belirti

Profilaksi: Koruma, önleme

Profilaktik: Koruyucu, önleyici (*bkz. Preventiv*)

Progenitor (*hücre*): Ata hücre, öncü hücre, öncül hücre

Progeny: Soy, soyundan gelenler, sülale

Prognoz (*hastalık*): Son, sonuç, bitim, akıbet (*eski.*)

Progres (*İng.*): İlerleme (*örn. İki hastada ise progres gelişmiştir!*)

Progrese olmak (*hastalık*): İlerlemek (*örn. hastalık progrese oldu.*)

Progresif: İlerleyici

Progresyon: İlerleme

Progresif olarak: İlerleyerek, gittikçe, giderek

Progresyon-free survival: İlerlemesiz sağkalım

Proliferasyon: Çoğalma, üreme

Prolifere olmak: Çoğalmak

Propagasyon, Propagation: Yayılma, yayma

Prosedür: İşlem, usul, muamele (*eski.*)

Proses: Süreç, vetire (*eski.*)

Prospektif: İleriye dönük

Protektif: Koruyucu

Provokasyon: Kışkırtma

Provokatör, Provokatif: Kışkırtıcı

Provoke: Kışkırtılmış

Psödo - : Yalancı – (*örn. psödotrombositopeni*)

Puberte: Erinlik, buluş (*eski.*)

Pulmoner emboli: Akciğer embolisi

Pulse: Vuru, nabız

Punch (*biyopsi*): Zimba, delgi (*biyopsi*)

Pure (*red cell aplasia*): Sadece, salt, yalnız (*dik! 'saf değil*)

Purging: Ayıklama, temizleme (*bkz. Depleasyon*)

Pus (*İng.*), **Pü** (*Fr.* pus): İrin, cerahat

Pürülan: İrinli, cerahatlı

R

Radikal: Köklü, kökten

Radyasyon: Işın, şua (*eski.*)

Radyosensitif: Işına duyarlı

Radyoterapi: Işın tedavisi

Random: Rasgele, gelişigüzel, tesadüfi (*eski.*)

Randomizasyon: Rasgele dağıtım, rasgele seçim

Randomize (çalışma): Rasgele dağıtımlı, rasgele seçimli çalışma

Randomize etmek: Rasgele dağıtmak, rasgele seçmek

Range değerleri (istatistik): Dağılım değerleri, aralık

Rapor etmek: Bildirmek (*İng.* to report: bildirmek, söylemek, nakletmek, tebliğ etmek)

Rash, Raş: Döküntü

Rasyonel: Akılcı, akla dayanan, ussal

Rat: sıçan

Ratio: Oran

Reabsorpsiyon: Geri emilim

Reagent: Ayıraç, miyar (*eski.*)

Reaksiyon: 1. Tepki; 2. Tepkime (*kimya*)

Reaktif: 1) Tepkisel, 2) (*kimya*) Ayıraç, miyar (*eski.*)

Reaktivasyon: Yeniden etkinleşme

Realizasyon: Gerçekleştirme,

gerçekleşme, tahakkuk (*eski.*)

Realize etmek: Gerçekleştirmek

Reanimasyon: Canlandırma

Rearranjman, rearrangement (gen): Yeniden düzenlenme

Rebound: Geri tepme

Reconstitution: Yeniden yapılanma

Recovery: Toparlanma

Red cell distribution width (RDW): Eritrosit dağılım genişliği

Redüksiyon: İndirgeme, azaltma

Reduced dose intensity: Azaltılmış, indirgenmiş doz yoğunluğu

Refere etmek (hasta): Göndermek, havale etmek, başvurmak (*örn.* ileri tetkik için refere edildi!)

Referans: 1) Başvuru, müracaat (*eski.*), 2) Kaynak

Refrakter (hastalık): İnatçı, direngen, ısrarcı (*eski.*), yanıtsız (hastalık)

Regresyon: Gerileme

Regrese olmak: Gerilemek

Regülasyon: Düzenleme, ayarlama

Regülatör: Düzenleyici (*bkz.* T regülatör lenfosit)

Rehber (*far.*): Kılavuz

Rejeksiyon: Ret

Rejenere olmak: Yeniden oluşmak, yenilenmek

Rejeneratif (tıp): Yenileyici tıp

Rejim: Tedavi türü

Rejional, Regional: Bölgesel

Rekonstitüsyon (immün): Bağışıklığın

yeniden yapılanması, kurulması

Rekonsülte edildi: Yeniden, tekrar danışıldı (Acaba yabancı dillerde 'rekonsülte' var mı? Uydurmuş olmayalım!)

Rekürrens (hastalık): Nüks, tekrarlama, yineleme

Rekürren, Rekürran: Yineleyici, tekrarlayıcı

Relaps, rölaps: Nüks, yineleme, depresme

Relaps olmak, Relaps yapmak: Nüksetmek

Relaps/refrakter (olgu): Nüks/yanıtsız, Nüks/dirençli, Nüks/inatçı, Nüks/ısrarcı (olgu). Hangisini beğenirseniz!

Relatif: Göreceli, nispi (*eski.*),bağıntılı, izafi (*eski.*)

Related: Bağlantılı, bağlı, ilişkili, ilintili (*örn.* heparin-related)

Release: Açığa çıkma, salınım

Reliability: Güvenirlilik

Remisyon: Düzelme, iyileşme (*dik!*
Cure = şifa değil!)

Remisyon indüksiyonu: Remisyonu başlatıcı, sağlayıcı tedavi

Remnant: Artık, bakiye (*eski.*)

Renomegali (!): Böbrek büyümesi

Repare etmek: Onarmak

Replase etmek: Yerine koymak, ikame etmek (*eski.*)

Replasman (*İng.* replacement, *Fr.* remplacement): Yerine koyma, ikame (*eski.*)

Replike olmak: Çoğalmak (*örn.* bu hücrelerde replike olan)

Report: 1) Bildiri, tebliğ (*eski.*), 2) Rapor

Reseptör: Alıcı, almaç (*yeni*)

Resesif: Çekinik (*karş.* **dominan** = baskın)

Resiprok(al): Karşılıklı

Respiratory distress: Solunum sıkıntısı

Response: Yanıt, cevap

Restriksiyon: Kısıtlama, kısıntı (*bkz* **Limitasyon**)

Restricted iron (eritropoez) : Demiri kısıtlanmış (eritrosit yapımı)

Restriktif: Kısıtlayıcı, sınırlayıcı

Retansiyon: Birikme, birikim

Retardasyon: Gecikme, gerilik (*örn.* mental retardasyon)

Retiküler: Ağsı

Retiküle (reticulated) trombosit: Ağsı trombosit, genç trombosit

Retraksiyon: 1) Büzüşme (*örn.* pıhtı), 2) Geri çekme (*örn.* bilimsel yayın)

Retro -: - arkası (*örn.* **retroperitoneal:** periton arkası)

Retrospektif: Geriye dönük (*karş.* **Prospektif**)

Reverse: Ters, tersine

Reverse (tiplendirme): Tersine tipleme (kan grubu tayininde)

Reversibl: Tersinir, geri dönüşebilen

Revize edilmiş (revised): Yeniden

gözden geçirilmiş, düzeltilmiş,
yenilenmiş

Revizyon: Gözden geçirme, düzeltme

Rezeke etmek: Kesip (yarıp)
çıkartmak

Rezeksiyon: Kesip çıkartma

Rezerv: Yedek

Rezidü: Kalıntı

Rezidüel (hastalık): Kalıntılı (hastalık)

Rezistan: Dirençli

Rezistans: Direnç

Rezölüsyon: 1) Erime, çözülme,
dağılma (*örn.* pnömoni), 2) Çözülüm
(*örn.* high-resolution)

Rezorbsiyon: Emilip dağılma

Rijid: Katı, sert, eğilmeyen (*karş.*
flexibil: esnek)

Ring: Halka, yüzük

Ringed sideroblast: Halkalı
sideroblast

Risk: risk, riziko, tehlike

Risk/benefit ratio: Risk/yarar oranı

Rod (Auer): Auer çomağı, çubuğu

Rölaps oldu, rölaps etti (hastalık):
(hastalık) nüksetti, tekrarladı,
yineledi, depreşti

Rölatif (relatif): Görece, göreceli,
nispi (*eski.*), izafi (*eski.*)

Röproduksiyon: Üreme

Röproduktif (yaş): Üretken (yaş)

Rutin: Alışılmış, alışlagelmiş

Rüptür: Yırtılma

S

Sakrifiye edilen (deney hayvanı):
Kıyılan, feda edilen

Sakrifiye etmek: Kıymak, feda
etmek, öldürmek

Saline (izotonik): İzotonik tuzlu
çözelti, fizyolojik serum

Salvaj (*İng.* **Salvage**) tedavi: Kurtarıcı
tedavi, kurtarma tedavisi

Sample: Örnek

Santral, sentral: Merkezi

Satürasyon: Doymuşluk, doygunluk,

Satüre: Doymuş, doymuş (*karş.*
desatüre: doymamış)

Scalp: Saçlı deri, kafa derisi (*örn.*
scalp tutulumu)

Scan: İnce tarama, tarama

Scatter: Saçılma

Scavenger (hücre): Çöpçü hücre

Screening: Eleme, seçme, ayırma,
tarama

Sea blue histiyosit: Deniz mavisi
histiyosit

Secondary to -: - sonucu gelişen,
oluşan, - 'a bağlı

Sedanter, sedentary (hayat): Sakin,
yerleşik, hareketsiz hayat

Sedatif: Yatıştırıcı

Sediment: Çökelti

Sedimentasyon: Çökme (*bkz.*
presipitasyon)

Segmente (lökosit): Parça, lökosit

Segment: Parça, bölüm

Sekans (genetik): Dizilim

Sekanslama (genetik): Dizilimleme

Sekestrasyon: Tutuklama, hapsetme, alıkoyma

Sekonder, secondary: İkincil (*örn.* sekonder lenf folikülü)

Sekonder (*İng. secondary to*): - Bağlı, - sonucu (*örn.* secondary to myeloma = miyeloma bağlı, miyelom sonucu)

Sekresyon: 1)Salgılama, salgınım 2) Salgı

Sekrete etme: Salgılama, salma

Sekretuvar IgA: Salgısal IgA

Sekretuar (miyelom): Salgılayan miyelom (*karş. non-sekretuvar*: salgılamayan)

Seks kromozomu: Cinsiyet kromozomu

Selektif: Seçici, ayırıcı

Seleksiyon (CD34 +): Ayırma, seçme

Selüler (immune): Hücresel bağışıklık

Selülarite: Hücresellik, hücre zenginliği

Semi - :Yarı - (*örn. semipermeabl* : yarıgeçirgen)

Semptom: Belirti

Semptomatik: Semptomlu, belirtili (*karş. asemptomatik*: semptomsuz, belirtisiz)

Senkron: Eş zamanlı (*örn. senkron solid ve hematolojik tümör varlığı*)

Senkronizm: Eş zamanlılık

Sensitivite, sensibilitate: Duyarlık,

hassasiyet (*eski*.)

Sensitizasyon: Duyarlaşma

Sentetik: Yapay

Sentez: 1)Yapım, bileşim (*kimya*), 2) Bireşim (*mantık*), terkip (*eski*)

Sentezlemek: Yapmak, bileştirmek

Sentinel (lenf nodu): Gözcü, nöbetçi (lenf düğümü)

Sentral: Merkezi

Separator (cell): Hücre ayırıcı

Sequence (DNA): Dizilim

Sequencing (next generation): Dizilimleme (gelecek kuşak)

Serebriform: Beyin kıvrımlarını andıran

Servikal (lenf düğümü): Boyun lenf düğümü

Severity (hastalık): Ağırılık, ciddilik

Severe (*İng.*): Ağır, ciddi (*dik!* 'şiddet' değil! 'Trombopeninin şiddeti'yanlış)

Shear stress: Akışkanlık gerilimi, kayma gerilimi

Sibling: Kardeş

Sickle cell: Orak hücre

Signal (*İng. Fr.*): İm, işaret, sinyal

Siklik, Cyclic: Döngüsel, çevrimsel, devri (*eski*.)

Siklus, Cycle: Döngü (*örn. Demir döngüsü*), çevrim, devir (*eski*.)

Simetri: Bakışım (*yeni*)

Simetrik: Bakışık, bakışımli

Sinerji: Görevdeşlik

Sinerjik: Görevdeş

Sirkülasyon: Dolaşım

Sirotik: Sirozlu

Sistem: Dizge

Sistematik: Dizgesel

Sitasyon (*İng.* citation): Alıntı, iktibas (*eski.*)

Site etmek: Alıntulamak, alıntı yapmak

Sitoprotektif (etki): Hücre koruyucu (etki)

Sitoredüksiyon: Hücre sayısını azaltma

Sitoredüktif (tedavi): Hücre sayısını azaltıcı tedavi

Sitotoksik: Hücre öldürücü

Siyanotik: Siyanozlu

Skala: Iskala (*Türk.*), ölçek, mikyas (*eski.*)

Skalp: Saçlı deri, kafatası derisi

Skar: Yara izi, nedbe

Skor: Sayı, puan (*Türk.*)

Skorlama: Puanlama (*Türk.*)

Skorlandırılmış: Puanlandırılmış

Sklera: Göz akı

Smear: Yayma

Smoldering (*İng.*) (lösemi, miyelom): İçin için yanan, yavaş gidişli

Smudge cell: Leke, is lekeli hücresi (*bkz.* **Basket hücresi**)

Sofistike: Karmaşık, ayrıntılı

Solid: Katı

Soliter: Tek

Solübl: Çözünür, çözünmüş

Solübilite: Çözünürlük

Solüsyon: Eriyik, çözelti, mahlul (*eski.*)

Solvent: Çözücü, eritici

Somatik (mutasyon): Gövdesel (*karş. bkz.* **germline**)

Somnolans: Uyuklama

Sosyal: Toplumsal

Species: Tür

Specimen: Örnek, nümune (*eski.*)

Spektrum: Tayf (renk!), görüntü, yelpaze

Spesifik: Özgül

Spesifisite: Özgüllük

Spesiyal, special: Özel

Spinal kord: Omurilik

Spiral: Sarmal

Splicing (RNA): Kırpılma

Spontan: Kendiliğinden

Sporadik: Ara sıra olan, yer yer görülen, dağınık

Spot (idrar): Bir miktar, porsiyon, 24 saatlik olmayan

Spray: Püskürtü (*örn.* **Nasal spray:** Burun püskürtüsü)

Spur hücresi: Mahmuzlu hücre

Squamos hücreli: Yassı epitel hücreli

Stabil: Kararlı, durağan

Stabilite: Kararlılık, dayanıklılık

Stabilize etmek: Dayanıklılaştırmak

Stage: Evre, safha (*eski.*)

Staging: Evreleme

Status: Durum, hal

Stem cell: Kök hücre (*İng. stem:* 1)

Ağaç gövdesi, 2) Ailede soy, silsile)

Stil: Biçem, üslup, tarz

Stimulan, Stimüle eden: Uyarıcı, uyarıcı

Stimüle etmek: Uyarmak

Stimulus: Uyarı

Stippling (bazofilik): Bazofilik noktalanma

Strain (hayvan, mikrop): Soy

Stringent (complete response): kesin, kati (*eski.*) (tam yanıt)

Strok: İnme, nüzul (*eski.*), (*dik!* 'felç' doğru değil.)

Strüktür: Yapı

Strüktürel: Yapısal

Subendotelyal: Endotelaltı

Subfebril: Hafif ateşli

Subgrup: Altgrup

Subjektif: Öznel

Subjektivite: Öznellik

Subklon: Altklon

Subkostal: Kaburga altı

Subkutan: Deri altı, cilt altı

Suboptimal yanıt: En uygunun altında yanıt

Subtip: Alttip

Successive: Ardıl, birbirini izleyen

Suisid: İntihar

Sulphur, Sülfür: Kükürt (**sülfürlü:**

kükürtlü)

Supportive: Destekleyici

Süprese etmek: Baskılamak

Süpresif (etki): Baskılayıcı (etki)

Süpresyon: Baskılama

Süpresor (lenfosit): Baskılayıcı (lenfosit)

Süperfisial, süperfisyal: Yüzeysel

Supernatan: Üstte kalan

Süperpoze: Üst üste gelmiş

Süplementasyon: Ekleme, eklenme

Süpuratif: İrinli, cerahatli

Surrogate: Yerine geçen, yerini alan

Surveillance: Gözetim, nezaret (*eski.*)

Survey: İnceleme, denetleme, tarama (*örn. kemik*)

Survival (*Fr. Survie*): Sağkalım (hastalık). (*dik!* 'Survey' ile karıştırmayınız!)

Survival (eritrosit): Eritrosit yaşam süresi

T

T regülatör lenfosit (Treg):

Düzenleyici T lenfosit

Tandem transplantasyon: Ardı ardına (ardıl) nakil

Target: Hedef

Targeted (tedavi): Hedefe yönelik (tedavi)

Target hücresi: Hedef hücresi

Tear drop (eritrosit): Gözyaşı damlası

Teori: Kuram

Teorik: Kuramsal

Terapi: Tedavi, sağaltım (*yeni*)

Terapötik ajan: İlaç, tedavi aracı

Terapötik (doz): Tedavi dozu, tedavi edici doz

Terminasyon: Sonlanma, son, bitim (*örn. yolun terminasyonu*)

Terminoloji: Terimce, terimler dizgesi

Test etme: Ölçme, deneme, sınama

Tissue factor (*pıhtılaşma*): Doku faktörü

Tissue typing: Doku tiplemesi

Tolerans: 1) Tahammül, katlanma, dayanma, 2) Hoşgörüş

Tolere edebilir: Kaldırabilir, tahammül edebilir, dayanabilir

Tolere etmek: 1) Dayanmak, katlanmak, kaldırmak, tahammül etmek, 2) Hoşgörmek

Tonsil: Bademcik

Topical (kullanım): Yöresel, yerel, mahalli (*eski.*)

Toraks: Göğüs

Total: Toplam, tüm, tam

Total olarak (çıkartılan): Tümüyle (çıkartılan)

Total body irradiation: Tüm vücut (beden) ışınlaması

Transdüksiyon (sinyal): Ötevarım, iletim

Transfüzyon(kan): Kan nakli

Transfüzyonel hemosideroz:

Transfüzyona bağlı hemosideroz

Transient: Geçici

Transkript: Kopya, suret (*eski.*)

Transkripsiyon: Kopyalama

Translasyon: Çeviri, çevirim

Translokasyon: Yerdeğişim

Transformasyon: Dönüşüm

Transforme olmuş: Dönüşmüş

Transplant: 1) Nakledilen organ, doku; 2) Nakil

Transplant-related mortality: Nakil ile bağlantılı, ilintili ölüm oranı

Transplantasyon (organ, doku): Nakil, aktarım

Transport: Taşıma, taşınma

Trend: Yönelim, eğilim

Trigger (*to*): Tetiklemek

Trimester: Üçay

Trombin jenerasyon testi: Trombin oluşum testi

Tromboplastin jenerasyon testi: Tromboplastin oluşum (*eski. husul*) testi

Trombopoez: Trombosit yapımı

Tropizm: Doğrulum, yönelim

Tümör: Ur, yumru

Tümörögenез: Ur oluşumu

Turnover: Döngü

Typing: Tipleme

U Ü

Ubiquity: Aynı zamanda her yerde bulunma

Ubiquitous : Her zaman her yerde bulunan, hazır ve nazır

Ultrastruktur: İnce yapı

Umbilikal kordon: Göbek kordonu

Underlying: Altta yatan

Undiferansiye (!): Farklılaşmamış

Unfraksiyone (!), anfraksiyone (!) (heparin): fraksiyonlanmamış heparin

Uni -: Tek -

Unilateral: Tek yanlı, tek taraflı

Univariate: Tek değişkenli (*bkz. Multivariate*)

Universal, Üniversal (verici): Genel, evrensel (verici)

Unrelated: Akraba dışı

Unstable, unstabil: Kararsız (*örn. angör*), durağan olmayan (*örn. hemoglobin*)

Update: Güncelleme (**update etmek:** güncellemek)

Uptake: Alım, tutulum

Ülsere: Ülserleşmiş

Ülseröz: Ülserli

Ünite: Birim

V W X Y

Vaksin: Aşı

Vaksinasyon: Aşılama

-valent, -valan: -değerli (*örn. divalen:* iki değerli)

Valid: Geçerlik

Validasyon: Geçerlik kazanma, onaylanma

Valide edildi: Geçerli kılındı, geçerlik kazandı

Variable: Değişken

Variant: Değişik tür, şekil (*örn. hastalığın variantı*)

Variasyon: Değişkenlik

Variate: Değişkenli

Variköz: Varisli

Vasküler transformasyon: Damarsal dönüşüm

Vazodilatör: Damar genişletici

Vazokonstriktör: Damar daraltıcı

Vejetaryen (beslenme): otobur (beslenme)

Vektor: Taşıyıcı

Velocity: Hız, sürat, hız derecesi

Ven: Toplardamar

Venül: Toplardamarcık

Verifikasyon: Doğrulama

Versiyon (bilgisayar yazılımı): Sürüm

Vezikül: Kesecik

Viabilite: Canlılık

Vibrasyon: Titreşim

Viral (infeksiyon): Virus infeksiyonu (*virutik* doğru değil)

Virtual: Sanal

Visser: İç organ

Vital: Dirimsel, yaşamsal, hayati (*eski.*)

Vizüel: Görsel (*bkz.* audio-visual)

Vokal kord: Ses teli

Volonter, volenter: Gönüllü

Warm (antikor): Ilık, sıcak (antikor)
(*karş.* **cold**)

Wild-tip gen: Yaban, yabanıl gen

X-linked: X kromozomuna bağlı

Yatrojenik (*bkz.* İatrogenic)

Yeast: Maya

Zon: Kuşak, yöre

SIK KULLANILAN YABANCI TERİMLERE TÜRKÇE KARŞILIK ÖBEKLERİ

Bu bölümde deneme (ön çalışma) niteliğinde bir düzenleme yapılmıştır. Çok eksik olduğunu biliyorum. Yararlı olup olmadığına okurlarımız karar verecektir. Uygun bulurlarsa, değerli katkılarıyla başlık sayısının artacağına ve içeriklerin genişleyeceğine inanıyorum.

Kemoterapi

Düzelme, iyileşme (*remisyon*)

Remisyon başlatıcı, sağlayıcı (*indüksiyon*)

Remisyon sürdürücü, idame (*maintenance*)

Pekiştirme (*consolidation*)

Şifa (*cure*)

Nüks (*relapse*)

Nüks/yanıtsız, nüks/inatçı (*relapsed/refractory*)

Nüks dışı ölüm oranı (*non-relapse mortality*)

Toparlanma (*recovery*)

Sağkalım (survival)

İlerlemesiz (*progression-free*)

Hastalısız (*disease-free*)

Olaysız (*event-free*)

Tüm, tümüyle, tam, toplu (*overall*)

Yanıt, cevap (response)

Tam (*complete*)

Kısmi (*partial*)

Kesin (*stringent*)

Yanıtsız, inatçı, direngen (*refractory*)

Tedavi

Bağıışıklığı baskılayıcı (*immunosuppressive*)

Birleşik tedavi (*combination therapy*)

Deneyime dayalı (*empirical*)

Destekleyici tedavi, destek tedavisi (*supportive*)

Hedefe yönelik (*targeted*)

Hücre sayısı azaltıcı (*cytoreductive*)

İliği baskılayıcı (*myelosuppressive*)

İliği yok edici (*myeloablative*)

Koruyucu (*prophylactic*)

Kurtarıcı tedavi (*salvage*)

Önceden davranıcı (*preemptive*)

Önleyici (*preventive*)

Şifa sağlayıcı (*curative*)

Yerine koyma (*replacement*)

Yatıştırıcı (*palliative*)

Rasgele, gelişigüzel dağıtımli (*randomized*)

Işın tedavisi (radyoterapi)

Genişletilmiş alan (*extended field*)

Tutulu alan (*involved field*)

Tüm beden (*whole body*)

Hastalık

Kalıntılı (*residual*)

En az kalıntılı (*minimal residual*)

Israrcı, kalıcı (*persistent*)

İlaca duyarlı (*chemosensitive*)

İlaca dirençli (*chemoresistant*)

Kök Hücre Transplantasyonu

Akraba dışı (*unrelated*)

Ardıl, ardı ardına nakil (*tandem transplantation*)

Ayıklama, arındırma, temizleme (*depletion, purging*)

Azaltılmış, indirgenmiş doz yoğunluğu (*reduced dose intensity*)

Bağıışıklığın yeniden yapılanması, kurulması (*immune reconstitution*)

Doku tiplemesi (*tissue typing*)

Doku uyuşurluğu (*histocompatibility*)

Tek-özdeş (*haploidentical*)

Harekete geçirme (*mobilisation*)

Hazırlama, koşullama (*conditioning*)

HLA-özdeş (*HLA-identical*)

HLA-uyuşur, HLA-uygun (*HLA-compatible*)

İliği yok edici (*myeloablative*)

Kan yapıcı kök hücre (*hematopoietic stem cell*)

Kordon kanı (*cord blood*)

Ret (*rejection*)

Tam uyuşmayan, kötü uyuşan (*mismatched*)

Toparlanma (*recovery*)

Toplama (*harvest*)

Uyuşur, uygun (*matched*)

Uyuşur, uygun akraba dışı verici (*matched unrelated donor*)

Yama (*graft*)

Yama kökenli konak hastalığı (*graft versus host disease*)

Yamanın konağa tepkisi (*graft versus host reaction*)

Yamanın lösemiye etkisi (*graft versus leukemia effect*)

Yamanma (*engraftment*)

Yuvalanma (*homing*)

Lenfomalar

Lenf düğümü (*lymph node*)

Düğüm dışı lenfoma (*extranodal*)

Düğümsel lenfoma (*nodal*)

Düşük dereceli (*low-grade*)

Foliküllü lenfoma (*follicular*)

Hodgkin dışı lenfoma (*non-Hodgkin lymphoma*)

Manto hücreli lenfoma (*mantel cell lymphoma*)

Sessiz, uysal (*indolent*)

Yaygın büyük hücreli (*diffuse large cell*)

Yüksek dereceli (*high-grade*)

Lenfadenomegali

Bölgesel (*regional*)

Çok sayıda (*multiple*)

İri, oylumlu (*bulky*)

Kitlesel (*massive*)

Yaygın (*diffuse*)

Yayılmış, genelleşmiş (*generalized*)

Yüzeysel (*superficial*)

Lenfosit

Baskılayıcı (*suppressor*)
 Düzenleyici T (*T regulator, Treg*)
 Yardımcı T (*T helper*)
 Doğal öldürücü, katil (*natural killer*)
 Edindirici T (*adoptive T*)
 Hücre öldürücü T (*cytotoxic T*)
 Bellek (*memory*)
 Büyük granüllü (*large granular*)

Bağışıklık

Bağışık (*immune*)
 Bağışıklık (*immunity*)
 Bağışıklık yanıtı (*immune response*)
 Bağışıklığı baskılayıcı (*immunosuppressive*)
 Bağışıklığı tehlikede, kısıtlanmış (*immunocompromised*)
 Bağışıklığı yatıştırıcı (*immunomodulator*)
 Bağışıklığı yeterli, yetkin (*immunocompetent*)
 Doğuştan bağışıklık (*innate immunity*)
 Edinici, edindirici bağışıklık tedavisi (*adoptive immunotherapy*)
 Uyarlayıcı bağışıklık (*adaptive immunity*)
 Yeniden yapılanma (*immune reconstitution*)

Kan Transfüzyonu

Çapraz karşılaştırma (*crossmatch*)
 Doğrudan, dolaysız, direkt Coombs (*direkt Coombs*)
 Dolaylı Coombs (*indirekt Coombs*)
 Evrensel (genel) verici (*universal donor*)

İleri, ileriye doğru tiplleme (*forward typing*)

Kan bileşenleri (*blood components*)

Kan ürünleri (*blood products*)

Kan değişimi (*exchange transfusion*)

Plazma değişimi (*plasma exchange*)

Rh uyumsuzluğu (*Rh incompatibility*)

Ters tiplleme (*reverse typing*)

Uyşur, uygun (*compatible, matched*)

Uyşmaz (*incompatible, mismatched*)

Verici (*donör*)

SEÇKİ: DOĞRU ve GÜZEL OLMAYAN TÜRKÇE ÖRNEKLERİ

***işaretili örnekler yazarları arasında bazı THD Yönetim Kurulu ve En Güzel Türkçe Bildiri Ödülü Seçici Kurulu üyelerinin (genellikle sonuncu yazar olarak) bulunduğu bildiri özetlerinden alınmıştır (s. 17).

Oral olarak verildi: (ağızdan, ağız yoluyla, *per os* verildi)

Eksitus (eks) oldu: (öldü, vefat etti, kaybedildi)

Taburculuk sonrası: (Taburcu olduktan sonra)

Yatak başı verilmekte: (Yatağında)

Takipsiz olduklarından: (Takip edilmediklerinden, izlenmediklerinden)

Başka bir merkezde **takipli olan:** (...takip edilen, izlenen)

Hasta **rekonsülte (!) edildi.** Yabancı dilde “*rekonsültasyon*” yok! (Yeniden konsültasyon yapıldı, yeniden danışıldı.)

Hastanın **dökümleri** incelendi: (verileri, bulguları incelendi)

Taze **donmuş** plazma: (Taze dondurulmuş plazma). Plazma kendiliğinden donmuyor, onu biz donduruyoruz (*fresh frozen plasma*).

Kalp anomalisine sahip hasta: (Kalp anomalili hasta)

Lenfadenopatilerin varlığı saptanmış: (lenfadenomegaliler saptanmış)

Remisyon **elde olunarak:** (...elde edilerek)

Çok miktarda yan etki: (**Çok sayıda** yan etki)

Konstipasyon bulunma durumu (Yorumsuz!)

Biz **bu vaka** ile düşük doz sitarabin tedavisi alan bir hastada meydana gelen bradikardi **olgusu** sunduk (Yorumsuz!) Vaka = Olgu.

Bir ya da daha fazla **osseöz** alanın **segmental** ölümü ile **karakterize** (Yorumsuz!)

Mortal seyreden bir hastalıktır; hastalık **mortal** seyretti (*bkz. mortal, mortel*). Hastalık ölümle sonlandı.

Biz burada **nütrisyonel** megaloblastik anemi kliniği ile birlikte alt **extremitelerde** paraparezi ve **yürüme yeteneğinin kaybı** ile birlikte olan vaka sunduk: (Yorumsuz!)

Diş eti kanaması **spontan olarak 2 defa olmuş**: (İki kez kendiliğinden dişetleri kanamış). **Spontan**: kendiliğinden.

Hastanın faktör eksikliğine yönelik **faktör düzeyleri gönderildi ***** (Yorumsuz!)

Yatarak tedavi aldı: (Yatırılarak tedavi edildi)

Tedavisi **alan**: (...ile tedavi edilen)

Tedavisi ile **olan** tecrübelerimizi sunduk: (Tedavisine ilişkin deneyimlerimizi...)

Tedavi **protokolu almakta olan** hastaya: (...protokolu ile tedavi edilen hastaya, ...protokolunun uygulandığı hastaya)

Tedavi **verilen** olgular: (tedavi edilen...)

Olgumuz... **tanısı aldı**: (Olgumuza...tanısı konu)

...**tanısı verildi**: (...tanısı konu)

Hastalar **şelasyon almaktaydı**: (hastalara şelasyon tedavisi uygulanmaktaydı)

Anne ve babanın da Methb düzeyleri **çalıştırıldı**. (...ölçüldü, saptandı)

Hipotiroidinin fibrinolitik **sistem üzerine olan etkileri güncel olarak** araştırılmaktadır: (...fibrinolitik sistem üzerindeki etkilerinin araştırılması günceldir).

Şiddetli hipotiroidi olguları: (**Ağır, ciddi** hipotiroidi olguları).

FVII **13. kromozomda lokalize**, Vit K varlığında karaciğerde sentezlenen pıhtılaşma faktörüdür: (Geni 13. kromozomda bulunan FVII, K vitamini...)* ** *

Novoseven **flokonusu**: Novoseven flakonu (*bkz.* Yazım yanlışları).

Araştırmanın uygulaması... tarihlerinde yapılmıştır: (Araştırma... tarihlerinde yapılmıştır.) * ** *

Arterial kanı **çikolata kahvesi rengindeydi**: (acaba *İng.* chocolate brown'ın Türkçesi mi?). **Arterial kanı**: arter kanı.

Alternatif tedavi **seçeneği** olarak: (alternatif = seçenek)

Bu **sık endokrinopatinin** sıklığını saptamayı amaçladık: (Bu sık görülen...)

Hastalara ait klinik veriler: (Hastaların klinik verileri)

Kromozomal kırıklar **gelişebilmekte olduğundan**: (...gelişebildiğinden)

Plakların **gelişimine etkili**: (plakların gelişimini etkileyen)

Bcr/abl füzyon geni **çalıştırıldı** ve pozitif bulundu: (“çalıştırıldı”ya gerek yok); (bcr/abl füzyon geni saptandı)

Protein C rezistansı **çalışıldı (!)**: (“çalışıldı” ya gerek yok! Sonucu belirtmek yeterli)

17 yıl sonra bazal hücreli karsinom **geliştiren** bir vaka: (...karsinomun geliştiği bir vaka).

Mikroskopik ve makroskopik **değişimler** incelendi: (...değişiklikler incelendi) (değişim = *İng. exchange*)

Hastada imatinib **intolere** veya direnç nedeniyle: (imatinibe intolerans veya direnç nedeniyle)

Allojeneik kök hücre nakli sonrası **edinsel hemofili gelişen bir hasta**: (...naklinden sonra edinsel hemofilinin geliştiği bir hasta)***

Edinsel koagülasyon bozuklukları **nadir görülen, ölümcül seyredilebilen** bir hastalık grubudur: (ölümcül seyredebilen). Ayrıca edinsel koagülasyon bozuklukları hiç de nadir değildir. Nadir olan bu özetle sözü edilen edinsel hemofilidir.***

İTP hastaları **kendi arasında** değerlendirildiğinde: (...kendi aralarında...)

Hastaya ait anormal eritrositler: (Hastanın anormal eritrositleri)

Çalışmaya 28 **adet** hasta alındı: (...28 hasta alındı) (bkz. **tane, adet**).

Trombositopenisi nedeniyle **ara ara** aferez **verildi**: (aferez verilmez, yapılır. Aferez ürünü verilebilir. Doğrusu, burada sözü edilen aferez değil, trombositaferezdir). **Ara ara** kötü Türkçe. Gerektiğinde verilebilir.

Operasyon sırasında **kanamalar** 5/O monocryl ile **bağlandı**: (Kanama mı, yoksa damar mı bağlanıyor?)

Ankaferd **hemostazı önlemek** için kullanılır: (Önlemek için mi? Yoksa sağlamak için mi?)

Plazma hücreli diskrazilere **ikincil gelişen:** (...bağlı olarak; ...diskraziler sonucu). (Aslında hasta Poems sendromu, demek başından beri bir plazma hücreli diskrazi!).*** (bkz. **secondary to**).

Serum immünoelektroforezi IgA lambda paraproteinemisi ile **uyumlu bulundu:** (IgA lambda paraproteinemisi bulundu). (“Uyumlu” demeye ne gerek var?)* **

Literatürde bildirilmiş **10’dan az vaka** vardır: (...vaka sayısı 10’un altındadır

Myeloid öncü hücrelerin ekstrapredüller **malin kanseridir:** (Yorumsuz!).

...% 10 civarında **mortal seyreden viral** bir hastalıktır: (...ölümle sonlanan bir virus hastalığıdır)

AML’li hastada seronegatif bruselloz ile febril nötropeni olgusu: (...bruselloza bağlı...)

Çalışma 39 MM ve **15 kontrol grubu** ile oluşturuldu: (...15 kişiden oluşan kontrol grubu...); (çalışma oluşturulmaz, yapılır).

Nörolojik bulgulara sebep olabilmesi nedeniyle: (...yol açabilmesi nedeniyle)

28 hastanın **8 tanesi** sonuçlanmış olup (28 hastanın 8’inde sonuç alınmış olup)

Birkaç adet meme kanserli olguda: (Birkaç; az sayıda meme kanserli olguda)

SLE açısından **istenen özgün otoantikolar** negatif bulundu: (herhalde **spesifik** anlamında **özgül**’den söz ediliyor (**özgün** = orijinal). Bu tümcede “**istenen**” sözcüğü gereksiz... İstenmiş ki, negatif bulunmuş.

Balgam mikroskopi ve kültür gönderildi (Gereksiz bir cümle. Testin sonucunu yazmak yeter. Zaten örnek laboratuvara gönderilmeden sonucu alınamaz.)

Postop dönemde anemisi nedeniyle **kızından 1 ünite kan alınarak hastaya transfüze edilmiş:** (...hasta kızından 1 ünite kan almış)

20 dakika **buz uygulaması verildi:** (buz uygulandı)

FVII eksikliğinin **özgün tanısı FVII assay** ile konur: (FVII tayini, ölçümü). Burada **özgün** yanlış kullanılmış (**özgün** = orijinal). Herhalde **özgül** (spesifik) demek isteniyor.

Bunun dışında **yakınma tariflemeyen** (başka yakınması olmayan)* **

Nefrotik sendrom **tablosunda** başvuran (...tablosu ile)* **

Hastanın **bakılan** eritropoetin düzeyinin normal olmasına karşın: (“bakılan” sözcüğüne hiç gerek yok. Bakılmadan eritropoetin düzeyini nasıl öğrenebiliriz ki!)* **

ALL tedavisi **kesimi** ardından: (tedavisinin kesilmesinin ardından); (kesildikten sonra)

Ancak hasta **kaybedildiği için** kurumumuzda yapılamayan bu tetkikler için sevk yapılamadı: (...hasta kaybedildiğinden bu incelemeler yapılamadı).

Kene **uygun** bir kavanoza kondu. Üzerine **ölmesi için alkol eklendi**. Sağlık Bakanlığı tarafından kene ısırtığına yönelik düzenlenmiş **sistematik** ile hareket edildi. (Yorumsuz!).

Hastalık **gidişatı agresif** olmakla beraber...(hastalığın gidişi hızlı...)

...üzerine yapılmış **bir adet** çalışma mevcuttur: (...tek bir çalışma vardır)

Distile su **oral** verildi: (...ağızdan verildi)

...sıklığı **daha azdı**: (...daha düşüktü, ...kadar sık değildi)

...sıklığı **daha fazlaydı**: (...daha yüksekti)

28 hastanın 8 **tanesi**: (28 hastanın 8’i). Kişiler tane ile belirtilmemeli (bkz. **tane, adet**).

Bir adet çalışma vardır: (bir çalışma vardır)

44 **adet** DVT hastası: (44 DVT hastası)

Olgu **bildirimi**: (olgu bildirisi); (**bildirim** = tebligat, **bildiri** = tebliğ)

Sekiz haftalık gebelik mevcut olan çift... Hastanesi’ne başvurmuştur (Yorumsuz!)

Tedavisi ile olan tecrübelerimizi sunduk: (tedavisine ilişkin, tedavisi ile edindiğimiz...)

...**Broth besi yeri** (etsuyu besi yeri): Broth özel ad değildir. (*İng.* broth; *Fr.* bouillon = et suyu)

İnversiyon varlık ve yokluğuna bakılmıştır: (İnversiyon olup olmadığına...)* **

Akut işitme **azlığı**: (akut işitme azalması)

Eritrosit **çökme** hızı: (Eritrosit **çökme** hızı) (**sedimentasyon**: çökme, **presipitasyon**: çökme)

Ölümcül **seyredilebilen** bir hastalıktır: (Yorumsuz!)

Yaşları 19 ile 30 arasında **değişmekte olan** (...değişen)

Mononükleer hücreler **kültüre edildi**: (...hücrelerin kültürü yapıldı)

Medikasyonu kullanma: (İlacı kullanma)

Tanıdan sonra **hızla** ilik nakli: (...**hemen, bekletilmeden**...)

Hastalarda **daha az** olarak: (...daha seyrek olarak)

Prednizolon dozu **dereceli olarak** azaltıldı: (*İng. gradually*: giderek, gittikçe, yavaş yavaş, tedricen)

Radyolojik **raporda** granüloamatöz enfeksiyon araştırması yönünde **rapor** geldi (Yorumsuz!)

Operasyona bir **hematolog'da** katıldı (...hematolog da ...). Dahi anlamında de, da ayrı yazılır.

Önceden belirleyen **bir** prognostik belirteçler bulunmamaktadır (Yorumsuz!)

Birikim **yaparlar** (birikirler)

Eski eritrositler (**yaşlı, yaşlanmış** eritrositler)

Ham's testi (Ham testi)

Evan's sendromu (**Evans** sendromu)

GENÇ KANBİLİMCİLERE ALÇAKGÖNÜLLÜ ÖĞÜTLER (SONSÖZ)

1. **ÖZEN GÖSTERİNİZ!** Yabancı bir dergiye ya da Turkish Journal of Hematology'e (çünkü onların editörleri, hakemleri var) yazı hazırlarken gösterdiğiniz özenin benzerini Türkçe çalışmalarınızda da gösteriniz.
 2. **SORGULAYINIZ!** "Acaba kullandığım bu yabancı dilde terimin ya da sözcüğün Türkçesi var mı?" sorusunu kendinize sormayı hiçbir zaman unutmayınız.
 3. **BAŞVURUNUZ!** Gerektiğinde yanı başınızda durması gereken ya da çevrimiçi (online) ulaşabileceğiniz sözlük ve yazım kılavuzlarından yararlanınız.
 4. **DANIŞINIZ!** Yazılarınızı, göndermeden önce, adları yazarlar arasında yer alan çalışma arkadaşlarınızla ya da sizden daha deneyimli büyüklerinizle paylaşınız.
 5. **OKUYUNUZ!** Türkçenizi geliştirmek için, fırsat buldukça, Türkçesini beğendiğiniz köşe yazarlarını, tıp dışı Türkçe yazın (edebiyat) ürünlerini okuyunuz.
-

KAYNAKÇA

1. **Akatlı, Fusun:** *Kırmızı Gagalı Pelikan. Kırk Yılda Kırk Sesleniş*, s. 173-174. Kırmızı Yayınları. İstanbul 2010.
2. **Altıok, Metin:** *Bir Acıya Kiracı. Bütün Şiirleri*, s. 211, 5. Baskı; Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2002.
3. **Özdemir, Emin:** *Yüzler ve Sözcükler. Türkçe Üstüne Mektuplar*. Bilgi Yayınevi, Ankara, 2011.
4. **Tangün, Yücel:** *Daha çok Türkçe, daha güzel Türkçe*. Ulusal Hematoloji Kongresi en güzel Türkçe bildiri ödülü üzerine. www.kanbilim.com (1.08.2008); www.thd.org.tr. THD Bülteni, sayı 2 (Haziran 2008).
5. **Tangün, Yücel:** *Daha çok Türkçe, daha güzel Türkçe! (2008)*. www.kanbilim.com (12.01.2009.) www.thd.org.tr THD Bülteni sayı 4 (Aralık2008), sayı 1 (Mart 2009).
6. **Köksal, Aydın:** *Adı Bilgisayar Olsun. Aydın Köksal yazılarından bir seçki*. Cumhuriyet Kitapları. Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık A.Ş., İstanbul, 2010.
7. **Karaveli, Orhan:** *Sakallı Celâl. Bir Türk filozofunun yeniden doğuşu*. 13. Baskı, s. 147, Doğan Kitap, İstanbul ,2010.
8. **Nazım Hikmet:** *Ferhad ile Şirin*. Piyes 3 perde. Baskıya hazırlayan: Memet Fuat, s.40; de yayınevi, İstanbul, 1965.
9. **Sağlam, Tevfik:** *İç Hastalıklarında Tanı*, 10. Bası, Kan hastalıklarının tanısı (s 607-657). İsmail Akgün Matbaası, İstanbul, 1960.
10. **Ergun, Rüştü:** *Türk Dili Atatürk ve Biz*. s. 100, Fatih Yayınevi Matbaası, İstanbul, 1973.
11. **Onaran, Mustafa Şerif:** *Sağlık Dili*. Cumhuriyet Kitap eki, Sayı 921, s. 28, 2007.
12. **Batur, Enis:** *Kurşun kalem portreler*. Şefik İbrahim İşçil, s 113-115, Sel Yayıncılık, İstanbul 1999.
13. **Uğurlu, Nurer:** *Atatürk'ün yazdığı geometri kılavuzu*. Cumhuriyet gazetesinin okurlara armağanı, s 19. Yeni gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık A.Ş. İstanbul 1998

- 14.**Baydur, Suat Yakup:** *Dil ve Kültür*. Cumhuriyet gazetesinin okurlara armağanıdır. Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık A.Ş. s. 35, İstanbul, 1999.
- 15.**Hepçilingirler, Feyza:** Filizin Boy Verdiği. Türkçe Günlükleri 5. Everest Yayınları, İstanbul, 2011.
- 16.**Hepçilingirler, Feyza:** Türkçe “Off”. Remzi Kitabevi, İstanbul, 1997.
- 17.**Kongar, Emre:** Konsantremi Bozma! Medya ve Medyatik Türkçe Notları. Remzi Kitabevi, İstanbul, 1999.
- 18.**Çotuksöken, Yusuf:** Üniversitelerde Türkçe ya da suçlu ayağa kalk! Cumhuriyet Bilim Teknik Dergisi, 18 Aralık 2009.
19. **Namal, Arın:** Üniversite tarihimizden intihale dikkat çeken bir (ilk) belge. Cumhuriyet Bilim Teknik Dergisi, 16 Nisan 2005.
- 20.**Cumhuriyet gazetesi:** İntihalcilere geri dönüş yolu, 10 Aralık 2013.
- 21.**Behramoğlu, Ataol:** Atatürk ve Türkçe. Cumhuriyet 12 Kasım 2011.

ÖNERDİĞİMİZ SÖZLÜKLER ve YAZIM KILAVUZLARI

Türkçe Sözlük (Dil Derneği) 4. Baskı, 2018 (www.dilderneği.org.tr)

Yazım Kılavuzu (Dil Derneği) 10. Baskı, 2018 (www.dilderneği.org.tr)

Büyük Türkçe Sözlük (Türk Dil Kurumu), 10. Baskı, 2009 (www.tdksozluk.com)

Püsküllüoğlu, Ali: *Türkçe Sözlük*. 6 basım (genişletilmiş). Can Yayınları, İstanbul, 2007.

Püsküllüoğlu, Ali: *Öz Türkçe Sözlük*. 11. Basım, Arkadaş Yayınları, Ankara 1994.

Ana Yazım Kılavuzu: Ömer Asım Aksoy’un başkanlığında bir kurulca hazırlanmıştır. Onüçüncü Basım, Adam Yayınları, İstanbul 1997.

Redhouse English-Turkish Dictionary. Sev Matbaacılık ve Yayıncılık A.Ş. İstanbul, 2000.

Türkçe-İngilizce Redhouse Sözlüğü. Sev Matbaacılık ve Yayıncılık A.Ş. İstanbul 1999.

Tureng – Türkçe İngilizce, İngilizce Türkçe Sözlük (www.tureng.com.tr).

Özön, Mustafa Nihat: *Osmanlıca-Türkçe Sözlük* Genişletilmiş 3. Basım, İstanbul, 1959.

Devellioğlu, Ferit: *Osmanlıca Türkçe ansiklopedik Lugat*, Aydın Kitabevi, 2010.

YARARLANDIĞIMIZ DİĞER SÖZLÜKLER

Türkay, Kaya: Yeni özleştirme kılavuzu. Dil Derneği ve Kırmızı Kedi Yayınevi, İstanbul, 2016.

Alderson, A. D. İz, Fahir: The Concise Oxford Turkish Dictionary. Oxford University Press, London, 1959.

Hony H. C. İz F. A Turkish-English Dictionary. Second Edition. Oxford at the Clarendon Press, 1957.

Nişanyan, Sevan: Sözlerin soyağacı. Çağdaş Türkçenin Etimolojik Sözlüğü, Adam Yayınları, İstanbul, 2002.

Roget Peter Mark: Thesaurus of English Words and Phrases. Longmans, Green and Co. London, New York, Toronto, 1936.

Yalım, Özcan: Türkçede Yakın ve Karşıt Anlamlılar Sözlüğü, 2. Baskı, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara 2006.

New Webster's Dictionary of the English Language. Delair Publishing Company, Inc, 1981.

Le Petit Larousse Compact. Larousse, Paris 2002.

EKLER

Öğretici Tıp Kitabı Yazmanın Kolaylık ve Zorlukları (I)

Çapa'daki tıp kitapçılarının vitrinlerini, internetteki ilanlarını son yıllarda çeviri kitaplar dolduruyor. Yerli yazılmış (telif), özgün yapıtlar yok denecek kadar az. Türk Hematoloji Derneği de bu akıma kapılarak yakın geçmişte iki çeviri yayımladı. Telif bir ders kitabı (textbook) yazmak zor mu? Yoksa çok mu kolay? Onlar da bir tür çeviri mi acaba? Öte yandan çeviriler doğru mu yapılıyor? Özgün bir kitap nasıl kaleme alınır? Alıntı (iktibas), uyarlama (adaptasyon) nedir? Ya da aşırma (intihal, plajiarizm)? Uzun yıllara dayanan deneyimlerimden yararlanarak bu konulara yaklaşmak istiyorum.

İstanbul Tıp Fakültesindeki histoloji hocamız *Üveis Maskar* çok sonraları, bir söyleşi sırasında bana dürüstçe “Önüne yabancı dilde iki kitabı koy. Bir cümle birinden, bir cümle diğerinden al. İşte sana yeni Türkçe kitap!” demişti.

Öğrencilik yıllarımda kitap yazmayla ilk tanışmam iç hastalıklarına giriş (propedötik) derslerini veren *Doç Dr Cihat Abaoğlu*' nun aracılığı ile oldu. 1957 yazında. *Semptomdan Teşhise*' nin 3. baskısının hazırlanması sırasında. Önce, 2000 yılında 10. baskıya ulaşan bu kitabın dünyaya gelişini, bizzat *Dr Vahe Alikanyan*' dan dinlediğim gibi aktarmalıyım.

“...Cihat Hoca her birimizden nasıl istifade edilebileceğini çok iyi bilirdi. Yeni asistan olmuştum. 1.5 yıllık volonterlikten sonra. Volonter asistanlıkta maaş alınmadığı gibi, çalışılan süre de ihtisasa sayılmazdı. Hoca stajyer öğrencilere anlatmam için bana konular verirdi. Mesela ‘ikterleri, siyanozları, dispneleri özetleyerek topla, çocuklara anlat’ derdi. Hazırladığım konular çoğalınca bunları kitap haline getirmeye karar verdi. ‘Sen yaz, getir, ben onları tashih eder, ilâveler yaparım’ dese de, ne tashih etti, ne de ilâve yaptı. Öylece basıldılar...”

İlk iki baskıda (1952, 1953) bütün yük Vahe Bey'in üzerinde olduğu halde önsözlerde kuru bir teşekkürle yetinilir. 1957'de 3. baskı tasarlandığında o sırada başasistanlığa yükselmiş Vahe Bey kapağa kendi adının da konmasını rica eder. Dikkat ediniz. Maddi bir isteği yok. Bunca emeğin manevi karşılığını arzuluyor haklı olarak. Cihat Bey kabul etmez, kendi başına yazmaya karar verir.

Yardımcısı da 5. Sınıfa geçmiş olan çalışkan öğrencisi Yücel'dir (1956). Bir yaz ve sonbahar boyunca Cihat Bey'le çalıştım. Bu baskıya yenilikleri ve hastalıkların fizyopatolojik esaslarını eklemek istiyordu. Önünde iki kitap dururdu. O yıl son baskıları çıkmış ünlü *Harrison* (iç hastalıkları) ve *Sodemann* (fizyopatoloji). Oralardan çevirerek bana dikte ederdi. Sonra onları daktiloda temize çekerdim. Bazen sıkılır, “şurayı sen çevir, koy” derdi. Mikrobiyoloji sınavını yeni vermiş olduğumdan özellikle *Ekrem Kadri Unat*' ın anlattığı parazitoloji ve viroloji konularını doğrudan bana yazdırttı. Böylece hekimlerimizi *Coxsackie virüsleri*, *Bornholm hastalığı* (epidemik pleurodynia) ile ilk kez ben tanıştırmış oldum.

“Sinir Sistemine ait Semptomlar” bölümünü (s 717-798) arkadaşım Özdilek'le birlikte Hoca'nın verdiği İngilizce bir semiyoloji kitabından çevirdik. Olduğu gibi tümü yeni baskıya kondu. Biraz önce o sayfaları karıştırdım. Bayağı güzel çevirmişiz. Genç arkadaşlarım! İleride değineceğim. Yabancı dili ne denli iyi bilerseniz bilin, güzel çeviri yapabilmek için önce Türkçe bilmeniz gerektiğini unutmayınız.

Daha sonra kitabın basımevi (matbaa) düzeltmelerini (*tashih* denirdi) yaptım. Hem de iki kez. O yıllarda mürettephanede satırlar kurşuna dökülürdü. Satırda dizgi hataları olduğunda provada yapılan düzeltmeden sonra o satır yeniden dizilirdi. Yeni satır dizilirken bu kez de başka bir hata oluşabilirdi. Böylece düzeltme sırasında kitabı en az iki defa okumuş olurdunuz. Baskıya girmeden önce bir de kitabın en sonuna konacak indeks'i (şimdi “dizin” diyoruz) hazırladım. O yıllarda çok zaman alıcı bir işti.

Kitap 1957'de basıldı. Gerici akımların gelişmeye başladığı Demokrat Parti yıllarındaydık. Cihat Hoca 10 Kasımlarda Beyoğlu Atlas Sinemasındaki anma törenlerinde Atatürkçü konuşmalar yapardı. “Gardrop Atatürkçüsü” değildi. Belki de bu duygularla kitabını “*Fikir ATATÜRK'e* ve O Fikrin gençliğine” ithaf etti. Önsözün son satırlarında adımı boşuna aradım. “...her türlü teknik işlerde yılmadan çalışan öğrenci arkadaşlarıma teşekkürü bir borç bilirim” diyordu. Teknik işler nelerdi acaba? Örneğin bazı arkadaşların görevi postacılıktı. Provaları Çağaloğlundaki Sermet matbaasından alır, düzeltmeler için bana eve getirirlerdi. Kâğıt ve basımevi kokuları taşıyan kitabımı Hoca'ya götürdüm. Hiç olmazsa, bir ithaf cümlesi yazabilirdi: “*Çok çalışkan ve gayretli talebem Yücel'e sevgilerimle... 23.XII.57.*”

1959'da Fakülteyi bitirdim. Çapa 3. Dahiliye Kliniğinde 13 ay sürecek volonter asistanlığa başladım. Sırada *Teşhisten Tedaviye*' nin 3. baskısının hazırlanması vardı. Vahe Bey ile barışmışlardı. Hoca 1-2 aylığına ABD'ne gidiyordu. Bana

Taksim'deki muayenehanesinin anahtarını ve her yıl yenilenen *Current Therapy*'nin son baskısını bıraktı. Klinikteki işlerim bittikten sonra orada çalışacak, "Hematopoetik sistem" bölümüne yeni bilgileri ekleyecektim. Kısa bir süre sonra ağır bir enfeksiyöz hepatite yakalandığımdan bu görevimi tamamlayamadım. Ama ertesi yıl kitabın düzeltmeleri gene bana kalacaktı.

1967 yılında İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi (Dekan *Prof Dr. Cihat Abaoğlu*) öğrenciler için "*Tıbbi-Cerrahi El kitapları*" dizisini çıkardı. İç hastalıkları ve cerrahi bir aradaydı. Örneğin önce safra kesesinin hastalıkları, ardından cerrahisi anlatılıyordu. Kan hastalıkları 3. ciltte yer alıyordu. O sırada Bursa'da askerlik görevindeydim. Genel bilgiler, multipl miyelom, enfeksiyöz mononükleoz ve agranülositoz konuları hocam *Şeref İnceman*'a verilmişti. Bu bölümleri Bursa'da ben kaleme aldım. Herhalde o sırada Fakülte dışında kaldığım için, *İnceman*'ın yanında adımlı göremedim.

1974 yılında İstanbul Tıp Fakültesi (Dekan: *Prof Dr Haluk Alp*) "*Klinik Ders Kitapları*" adı altında her bilim dalı için ayrı bir kitap hazırlatma kararı aldı. Eylemsiz doçenttim. 1969'da sınavı verdiğim halde doçent kadrosunda değildim. İç sayfada adım "*Düzenleyen*" şeklinde belirtilmiş olsa da, bir anlamda kırmızı kapaklı kitabın editörüydüm artık. Bu kez *İnceman*'ın yanında benim adım da yer aldığı gibi, "Hemostaz ve hemorajik hastalıklar" bölümünün tek başına yazarıydım da... *Aksoy Hoca*'ya "Anemiler" bölümü verilmişti. Bir türlü metni teslim edemediğinden kitap basılamıyordu. Sonunda *İnceman* beni Nişantaşı Teşvikiye Caddesindeki evine gönderdi. *Aksoy Hoca*'yı klasik müzik çalan teypi açık, daktiloda çalışırken buldum. "Bak bitiriyorum, az kaldı iştel!" dedi. Önünde ünlü *Harrison*'un anemiler sayfası açık duruyordu...

Gerçekten ülkemizde çok yazarlı çalışmalarda en büyük sorun yazarların metinleri zamanında teslim edememeleridir. Son teslim tarihi sürekli uzatılır. O denli ki, bu arada metni zamanında verenlerin bazı bilgileri eskimeye başlar. Gene Çapa'nın *İç Hastalıkları* kitabında (1992), birinci cilt çıktığı halde ikinci cilt yıllarca kayıplara karışmış, akıbeti belirlenememiş, ancak 2007'de birinci cildin ikinci basımı sırasında ortaya çıkmıştır.

Yerli (telif) kitaplar konusunda çarpıcı bir örnek daha vermek istiyorum. Üç-beş yıl önce birden sağ ayak başparmağım şişti, kızardı, ağrımaya başladı. Muhtemelen bahçede çalışırken burkmuş olmalıydım. İçime gut hastalığı kuşkusu düştü. *Harrison*'u açtım, okuyunca rahatladım. O sırada Çapa'nın tuğla ağırlığında iki ciltten oluşan yukarda sözünü ettiğim *İç Hastalıkları* kitabı (2007)

yeni gelmişti. Gut konusunu bir de Türkçe okumak istedim. İlginç bir sürprizle karşılaştım. Harrison ile satır satır uyuşuyordu.

Yerli yapıtlarda çeviri kokusunu almak çok kolaydır. Hastalığı tanımlayan ilk cümlelerin sonu “*karakterize bir hastalıktır*” biçiminde bitiyorsa, çeviriyle karşı karşıyasınız demektir. Hele anlam değil de, sözcük çevirisi yapılmışsa - ki çoğunlukla böyledir – çeviri kokusu her bir yana yayılır. Benim gibi *UpToDate* tutkunlarından iseniz, çoğu kez çeviri kaynağına ulaşmakta güçlük çekmezsiniz.

Peki, çeviri izlenimi vermeyen, göreceli özgün, yerli (telif) bir ders kitabı bölümü ya da THD’nin *Hematolog* dergisinde oradan buradan kes-yapıştır yöntemi kullanılmadan bir derleme yazılamaz mı? Bana kalırsa yazılabilir. Zordur ama... Gelecek yazıda görüşmek üzere (Öğretici Tıp Kitabı Yazmanın Kolaylık ve Zorlukları II)

7.05.2013 (www.kanbilim.com) – 30.08.2018

Öğretici Tıp Kitabı Yazmanın Kolaylık ve Zorlukları (II)²

Önceki yazımda (Öğretici Tıp Kitabı Yazmanın Kolaylık ve Zorlukları I), ders kitabı yazmanın daha çok kolaylıklarını anlattığımı fark etmişsinizdir. Bugün doğru dürüst öğretici bir tıp kitabı (textbook), kitapçık (booklet), kitap bölümü ya da derleme (review) yazmanın zorlukları üzerinde duracağım. Ne çapta olursa olsun, okurlarına eli yüzü düzgün, göreceli özgün bir yapıt sunabilmek için yazarın önce yeterli zamana sahip olması gerekir. Moda deyişle “*bilim insanı*” iseniz (günümüzde her klinikçi ya da cerrahı “bilim insanı” sayma yanlışlığı giderek yaygınlaşıyor); ufak tefek klinik araştırma yapmayı bir yana bırakalım, çalıştığınız hastanede çeşitli düzeylerde eğitime katılıyor, hasta bakıyorsanız, hele bir de muayenahananiz varsa, yazarlık için size ancak gecelerinizin geç saatleri ile hafta sonlarınız kalır. Batıda hekim yazarlar genellikle önsöz sayfalarında eşlerine ve çocuklarına teşekkür ederler. Neden acaba? Çünkü çalışmaları boyunca onları ihmal etmek zorunda kalmışlardır. Demek birinci zorluk zamansızlıktır.

Bilgisayar komutlarına (kes-yapıştır, kopyala) başvurmadan nasıl yazmalı?

Kaleme alacağınız konu, örneğin esansiyel trombositemi (ET) olsun, hangi düzeyde bir okuyucuya hitap edecektir? Öncelikle bunu bilmeniz gerekir. Tıp fakültesi öğrencilerine, uzman hekimlere, deneyimli kanbilimcilere ya da hasta ve yakınlarına sunacağınız ET bilgisinin düzeyleri farklı olmalıdır. Yalnız bilginin kapsamı, sınırları değil, belki anlatım biçimi de... Özellikle

hasta ve yakınları için hazırlanan kitapçıklarda basit bir dil kullanılmalı, hekim jargonundan, yabancı dilde terimlerden mümkün olduğunca kaçınılmalıdır. Kusura bakmasınlar... THD'nin hazırladığı çoğu hasta el kitapçığı bu bağlamda bence eleştirilecek yönler taşır.

Yazmaya başlamadan önce, birden fazla yabancı kaynaktan (örn *Williams, Hoffman, Wintrobe, UpToDate*, vb) yararlanarak ET hakkında bilgi toplar, notlar alır, özetler çıkartırsınız. Son yılların dergilerindeki derlemelerden (favorilerimin başında *N Engl J Med* ve *Blood* gelir) hastalığın etiyopatogenezi ve tedavisine ilişkin yenilikleri öğrenirsiniz. Günümüzde bilgisunar (internet) işinizi fazlasıyla kolaylaştırır. Ayrıca ET ile ilgili herhangi bir makalenin giriş bölümü size çok değerli bilgiler sunar. Bu arada size bir tüyo (ipucu) vermeliyim. Başlığı ilginizi çeken bir makaleyi okumasanız da özet (abstract) ve giriş bölümlerine mutlaka göz atınız.

Yazacağınız konuda kişisel deneyimleriniz, ilginç olgularınız, klinik ya da laboratuvar çalışmalarınız varsa, kısaca (birkaç tümce ile) onlardan da söz etmeyi unutmayınız. Böylece yazınız yabancı kaynakların derlemesi olmaktan çıkar, kişilik kazanır. Hele ülkemize ait istatistiki (örn. talasemi taşıyıcılığının sıklığı) ya da yardımcı bilgileri (örn. ülkemizde doğum öncesi tanının yapıldığı merkezlerin listesi) vermeyi asla ihmal etmeyiniz. Daha önceki bir yazımda Türkçe ders kitaplarındaki bu tür eksikliklere talasemi örneğiyle değinmiştim (bkz. www.kanbilim.com *Kısa Yaz Tatiline Girenken*).

Artık topladığınız bunca veriye dayanarak üslubunuza uygun biçimde yazma zamanı gelmiştir. Notlarınızı önünüze serecek ve bir toparlamaya gideceksiniz. Özlü yazınız! Basit, anlaşılır tümceler kurunuz! Çok uzun tümcelerden kaçınınız! Ünlü yabancı bir yazar – şimdi adı aklıma gelmiyor, yaş 84 (!) - babasına yazdığı bir mektubu şöyle bitiriyordu: “*Babacığım bugün vaktim yoktu, uzun oldu!*”

Görselliğe önem veriniz! Sayfalarca paragrafsız kuru satırlar yerine (cahillik dönemimde – *Kan Hastalıkları 1974* – bu kusuru ben de işledim) okuyucunun öğrenmesini kolaylaştırıcı, resim, tablo, grafik, kutucuklar ya da algoritmalar eklemeyi ihmal etmeyiniz. Günümüzde bu işler de teknik yönden kolaydır, ancak hazırlanmaları zaman ve özen ister...

Yararlandığınız kaynaklardan uzun alıntılar yapabilirsiniz. Ama lütfen dürüst olunuz, mutlaka kaynağı kaynakçada belirtiniz. Genç arkadaşlarımın *Hematolog* dergisi derlemelerinde kaynakçalar çoğu kez uzun. Bazen sayfalarca sürebiliyor. Acaba yazar bunların tümünü okudu mu? İnsanın içine kuşku düşüyor. Özellikle Türkçe ders kitaplarında çok sayıda kaynağa gerek olmadığı kanısındayım.

“Yararlanılan Kaynaklar”, “Daha Fazla Okumak İsteyenler İçin” ya da Atilla İlhan’ın deyişiyle “Meraklılar İçin” başlığıyla kısa bir kaynakça yeterli olabilir. Hatta kaynakça konmayabilir. Örnekte, THD’nin dilimize çevirttiği Harvard Tıp Fakültesi 2. Sınıf öğrencileri için yazılmış, “*Kan Hastalıklarının Patofizyolojisi*” kitabında olduğu gibi (bkz. Çeviri Tıp Kitapları) (s.100).

Alıntı, Uyarlama ve Aşırma

Yeri gelmişken, burada bir ayrıç (parantez) açarak kısaca **alıntı** (eski. iktibas) **uyarlama** (adaptasyon) ve **aşırma** (plajiarizm)’e değinelim. Bir yazıya bir başka yazıdan alınan kısa bölümler - bunlar tırnak imleri ile belirtilir- alıntıdır. Alıntının kaynağı ya doğrudan metinde, ya da kaynakçada yer almalıdır.

Uyarlama yerli olmayan yabancı dilde yazılmış bir yapıtı yerlileştirerek, yerli yaşama uydurarak yeniden Türkçe yazmak anlamına gelir. Bir romanın filminin çevrilmesi, yabancı dilde bir tiyatro yapıtının yerli yaşama uyacak şekilde dilimize aktarılması sık başvurulmuş uyarlamalara örnektir. Kanbilim alanında miyeloid neoplazilerin yeni WHO ölçütlerine göre sınıflandırılmasının anlatılması gene özgün bir yazı değil, bir uyarlama, belki de sadece bir çeviridir. Uyarlamayı yapan kişi özgün yapıtın kaynağını mutlaka belirtmelidir. Belki biraz ileri gitmiş olacağım, bana kalırsa **Hematolog** dergisindeki derlemelerin bir bölümü çok sayıda kaynakçaya karşın ana kaynağın belirtilmediği uyarlamalar ya da çevirilerdir (s. 102).

Bilimsel **aşırma** (plajiarizm, eski. intihal)’e gelince; tamamen bir hırsızlıktır, yasa ve yönetmeliklerimize göre cezalandırılması gereken bir suçtur. Örneğin böyle bir öğretim üyesi üniversiteden ya da kamu görevinden uzaklaştırılır. Kişinin başkasının yapıtının bir bölümünü ya da tümünü sözcüklerde ve tümcelerde ufak tefek değişiklikler yaparak ya da hiç değiştirmeden kendi adı ile yayımlaması özellikle Darülfünun döneminde bu yana ülkemizde uygulanmakta olan bir yöntemdir. Üniversite reformu (1933) hazırlıkları sırasında Milli Eğitim Bakanı Dr. **Reşid Galip**’in belirttiği gibi “*Basit bir tercüme bile tez olarak kabul ediliyordu ve bu yüzden şahsi tetkik ve telif, kıymetçe hiçe indirilmişti.*”¹⁹

Alman sığınmacılardan hukuk profesörü Dr. **Ernst Hirsch** aynı konuya değinerek Milli Eğitim Bakanlığının önerisi üzerine Telif Hakları Kanunu taslağı hazırlamış (1941), gene 1933 sığınmacılarından Cerrahpaşa Tıp Fakültesinde görevli ünlü göğüs cerrahı Prof. Dr. **Rudolf Nissen** ise Tıp Fakültesi Dekanlığına yazdığı yıllık etkinlik raporunda çevresinde “intihal” suçu işlenmesinden duyduğu üzüntüye değinmiştir (1938).¹⁹ Kendisine ameliyat olabilmek için

Anadolu'dan gelen hastaların yataklarda çiftler çiftler yatmayı kabul ettiği, ameliyat ettiği köylü kadınların çocuklarına adını koyduğu Nissen –nedenini herhalde anlamışsınızdır -aynı yıl Amerika'ya göç yolunu seçmiştir.

Daha ilginç, güzel ülkemizde Danıştay'ın aldığı bir kararla intihal suçu üniversiteden uzaklaştırılma cezası olmaktan çıkartılmıştır (2012). Bu suç işleyenler arasında sonradan bakan ya da rektör olanlar vardır.²⁰ Ayracı kapatabiliriz.

Bir sonraki aşamada sıra yazdıklarınızı pişirmeye gelir. Birkaç gün yazıyı unutmanın, rafa kaldırmanın büyük yararı vardır. Başka bir yazarın yazısını okuyormuş gibi yeniden eleştirel açıdan yaklaştığınızda şaşırır kalırsınız; iyi anlaşılmayan bölümler, düzeltilecek tümce düşüklükleri, yanlış anlamda kullanılmış sözcükler, vb... Aralıklarla bir iki yeniden okuma ve düzeltmeden sonra yazınız basıma hazır duruma gelmiştir. Ama ben bir kez de bir çalışma arkadaşınızın ya da sizden kıdemli bir meslektaşınızın, hatta vakitleri varsa, -genellikle yoktur- hocalarınızın görüşünü almanızı da öneririm. Sanırım, kimileriniz **mentor** niteliğinde bir hocadan yoksundur.

Editörün görevleri

Editör (yayımcı, *eski*. naşir) hazırladığınız bir yazıyı, kitap bölümünü ya da kitabı, gerektiğinde düzeltmeler yaparak, yazarla birlikte yeniden elden geçirerek yayına hazırlayan kişidir. Çok yazarlı tıp kitaplarında editörün ve varsa yardımcı editörlerin görevleri son derece önemlidir. Birkaç basit örnek vermek gerekirse; terimlerde birliği (eritrosit, kırmızı kan hücresi, kırmızı küre), yazımda birliği (laboratuar, laboratuvar), test adlarında birliği (Coombs testi, antiglobulin testi; aPTT, aPTZ), Türkçe olmayan sözcüklere karşılık seçmede birliği (akış, akım), vb sağlarlar. Yabancı dilden yanlış çevrilmiş sözcükleri (kan gruplarının saptanmasında *forward*'ın karşılığı *ileri* mi, *direkt* mi? *Reverse* için *ters* mi, yoksa *karşıt* mı seçilmeli?) düzeltirler. Bir konunun yapıtın değişik bölümlerinde tekrarlanmasını önler, gerekli göndermeleri (atıfları) sağlarlar...

Kısaca editörün görevi hem önemli, hem de güç ve yorucudur. Ülkemizde editörlük kavramı, özellikle tıp kitaplarında fazla ciddiye alınmaz. Zordur çünkü... Emek ister... Tanık olduğum sayısız örnekten yalnız birine değineceğim. Çapa'nın "*İç Hastalıkları*" (2007) kitabında hematolojiden sorumlu yardımcı editör bir önceki baskıdaki iki bölümü (talasemi ve aplastik anemi) yeni baskıya koymayı unuttuğu gibi, önceki baskısına göre büyük ölçüde zenginleşmiş hematoloji atlasında değişen resim numaralarını da yeni baskının metinlerine

yerleştirmeyi ihmal etmiştir.

Türkçe ders kitaplarında, dergi derlemelerinde editörlük konusunda örneklerle anlatılacak daha o kadar çok şey var ki... (s. 102).

Ders kitabı yazmanın diğer zorlukları

Ders kitabı yazmanın can sıkıcı başka zorlukları da olur. Yayıncınız dürüst değil ise, yazar olarak emeğinizin sömürüldüğünü fark etmekte gecikmezsiniz. Geçen yazımda *Semptomdan Teşhise*'nin 10. baskıya ulaştığını belirtmiştim. Aslında kitabın yeniden basım (*İng. reprint*) sayısı çok daha fazladır. Bilgisayar çağından önce, yayinevi sahibi size haber vermeden kitabı yeniden dizdirir ve düzeltmelerini sizden habersiz yapardı ya da bir bşkasına yaptırırdı. Düzeltme yanlışlarının fazlalığı suçun kanıtı olurdu. Bu nedenle ki, *Teşhiste Temel Bilgi (Propedötik)*'in 4. baskısına (2007) katılmadım. Fotokopi çağında –o yıllarda yabancı kitaplar fotokopi ile çoğaltılıp satılırdı– bizleri aldatan yayıncıyı tongaya düşüren başka akıllı kişiler ortaya çıktı. Öğrencilerimizin ellerinde orijinalinden daha küçük boyutlarda *Teşhiste Temel Bilgi (Propedötik)*'ler dolaşıyordu. Öte yandan günümüzün yayın dünyasında (tıp alanını bilmiyorum) yayıncıdan habersiz yapılan korsan baskılar yaygın...

Ders kitabı yazmanın yararları

Meslek yaşamımda iyi ders anlatmanın, Türkçe öğretici kitap yazmanın, yayın sayısını çoğaltma –"arzusunun" demiyorum- hırsının önünde gelmesi gerektiğini hep savunmuşumdur. Yazarlık pek para kazandırmaz. Alt tarafı elinize geçen (belki de hep bana böyle oldu!), maaşınıza ek sürpriz bir harçlık niteliğindedir. Ancak sizde uyandırdığı manevi hazlar tariftsizdir.

Yazarken çok şey öğrenirsiniz. Ele aldığınız konuyu en iyi bilenlerden birisinizdir artık. Bu durum muayenehane hekimliğinde yazarı "*tanısı zor konan hastalıklar*" uzmanı yapabilir. Bilgi hazineniz alabildiğine genişler. Derste "yan ağırları"nı anlatan hoca epidemik plörodini'den söz ederken *Bornholm hastalığı*'nın *Dr Bornholm* tarafından tanımlandığını söyler. Oysa siz *Bornholm*'un Baltık Denizinde Danimarka'ya ait bir ada olduğunu bilirsiniz.

Duygusal doyum hiçbir zaman para ile ölçülemez. Kitabınız aranır. Örneğin *Semptomdan Teşhise* ya da *Teşhisten Tedaviye* tükendiğinde öğrencilerden, Anadolu'da çalışan hekimlerden sorular gelmeye başlar. Yeni baskı ne zaman çıkacaktır? Şimdi öğretim üyesi olmuş eski öğrencilerinizle karşılaştığınızda, hasta vizitlerinde hocaları ile aralarında geçmiş kitabınıza ilişkin anıları dinlersiniz. Belki yazdıklarınız birkaç genç tıp öğrencisi ya da asistanı etkilemiş, böylece hematolojiye yönlenmelerine vesile olmuşsunuzdur. Dünyalar sizin olur...

24.05.2013 (www.kanbilim.com) – 30.08.2018

Çeviri Tıp Kitapları

Gerçekten son yıllarda çeviri ders kitapları furyası var. Herhalde yerli bir yapıt hazırlamanın zorlukları öğretim üyesi meslektaşlarımı bu yola sürüklüyor. Ya da bu furyayı yayınevlerinin tecimsel kaygıları körüklüyor. Çoğu telif yapıtın nasıl hazırlandıklarını hatırlarsak (Öğretici Tıp Kitabı Yazmanın Kolaylık ve Zorlukları I ve II) (s. 92, 95) belki de çeviriye yönelmek daha dürüstçe bir davranış sayılmalı. Yeter ki yabancı yapıt, doğru Türkçe ile yanlışsız bir biçimde, özenle çevrilmiş olsun.

Çeviri yayınlarının da sakıncaları olabilir. Çeviri ders kitabı, öğrencinin, uzmanın İngilizcesini ilerletmesini aksatmaz mı? Bazı hastalıkların sıklığı ülkeden ülkeye değişir. Örneke hemokromatoz ülkemizde yaygın değildir. AIDS'e ABD'deki denli sık rastlanmaz. Genellikle Batı ülkeleri demir eksikliği sorununu tümüyle çözmüştür. Ülkemizde ise güncelliğini koruyan bir halk sağlığı sorunudur. Öte yandan beta talasemi ve taşıyıcılığı ülkemiz için büyük önem taşır. Çevirilerde verilen bilgiler güvenilir midir? Bir diğer deyişle çeviri doğru mu yapılmıştır. Çeviri editörleri görevlerini yerine getirmiş midir? Baskıdan önce dikkatli bir düzeltme sağlanabilmiş midir? Özellikle sayılar, birimler hatasız yazılmış mıdır? Bir itirafta bulunacağım. Doğrusu ben bütün bu sıraladığım nedenlerle Türkçe tıp kitabı okumam. Hocam İnceman da okumazdı. Geçen gün bir söyleşi sırasında THD başkanımız Teoman Soysal da bana okumadığını söyledi. Öyleyse; itirafları bırakarak örneklerle geçelim.

Kötü çevrilmiş tıp kitabına bir örnek

Kitabın adı *Klinik Tıpta Tanısı Zor 100 Vaka*. İngilizceden çevrilmiş (*100 Diagnostic Challenges in Clinical Medicine*). Tek bir baskı yapmış İngiltere'de (2009). Bizdeki baskı tarihi 2013. Prof olduğunu öğrendiğimiz (günümüzde Prof olmayan kaldı mı ki!) çeviri editörünün adı kitabın kapağında. Çevirmen uzman doktorun adı ise içeride, küçük punto ile teknik bilgilerin yer aldığı sayfada.

Orijinalinde hasta fotoğrafları ve bulguları renkli. Türkçesinde ise siyah beyaz. Böylece çevirinin öğreticilik yanı bir ölçüde zayıflamış durumda. Renksiz resimlerle döküntülü hastalıklarla ilgili soruları nasıl yanıtlayacaksınız? Ayrıca bu kitap hangi amaçla çevrilmiş? Kötü çeviri ve kötü sunumu ile öğrencilerimiz için ne denli yararlı?

İngiliz yazarın ithafındaki ilk tümcenin Türkçesi şöyle: “Bu kitap son 30 yılda

finallerinde ve diğer ileri derece sınavlarına hazırlıkta öğretimlerine müşerref olduğum tıp öğrencileri ve genç doktorlara adanmıştır.” Birinci olgunun öyküsünden ilk satırı okuyalım: “Evde bayılma atağını takiben 39 yaşındaki erkek hasta kırık bir klavikuladan dolayı ağrı çekmekteydi.” Bir başka olgudan lupus hücresinin nasıl arandığını öğrenmek ister misiniz? “Bu film inkübe edilmiş defibrine kanın trombosit-beyaz küre içeren ince hattından yapılır.” Biz kanbilimciler İng “*blood film*”in Türkçesine “*yayma*” deriz. “*Buffy coat*” ise sarı-açık kahverengi renkte (manda derisi rengindeki) tabakadır. İnce bir hat değil. Lökosit yerine beyaz küre diyenlerin dilini eşek arıları sokmaya devam etsin!

Morning morning where are you going?

Güzel çevirmen kardeşim! Bir tümcede tek tek sözcükleri çevirme. Tümcenin anlamını çevir. Daha doğrusu “*Türkçe anlat*”. Daha birkaç gün önce (Cumhuriyet, 20 Mayıs 2013) yazın dünyamızın usta çevirmeni *Ahmet Cemal*: “Bugün ülkemizde ‘çevirinin sorunları’ değil, ‘anadilini bilmeyen çevirmenler sorunu’ var.” diyordu. Güzel kardeşim! Bir ricam daha olacak. Bu uğraşı sürdüreceksen, lütfen birkaç güvenilir, doğru dürüst sözlüğün olsun yanında. İngilizceden İngilizceye, İngilizceden Türkçeye, Türkçeden İngilizceye ve en önemlisi mutlaka büyük bir Türkçe sözlük. Sözlüksüz ne Türkçe yazılır, ne de çeviri yapılır. Nice deneyimli yazarımız uygun sözcük seçimi için sık sık sözlüklere başvurduklarını belirtmekten hiç kaçınmazlar.

Tıpta çeviri sorunlarına daha önce bir yazımda değinmiştim (www.kanbilim.com Kısa Yaz Tatiline Girerken). Yaşım gereği artık pek araba kullanmıyorum. Vapurda, metroda çoğunluğun cep telefonları ile oyalandığını gözlemliyorum. Kitap, dergi, gazete okuyanlar yok denecek denli az. Telefonla uğraşanlar da daha çok sanırım ileti, cıvıltı, vb atıyorlar; mrhb ile başlayan, emojiyle sonlanan iletiler... Böyle bir toplumun Türkçesi düzeltilebilir mi acaba?

Çeviri tıp kitabına alkışlanacak bir örnek

Türk Hematoloji Derneği (THD) Yönetim Kurulu’nun geçen yıl yayımladığı *Kan Hastalıklarının Patofizyolojisi* kitabı dört dörtlük bir çeviri. Çevirmen *Uzm Dr Samim Sakacı*’ yı kutluyorum. Bilgisunara girdiğimde *Dr Sakacı*’ nın bu işin acemisi olmadığını öğreniyorum. Birçok tıp dışı yapıtı da çevirmiş. Kanbilimci olmamasından kaynaklanan tek tük yanlışlar var. Aslında bu yanlışlar THD Yönetim Kurulu üyelerinden oluşan yedi (ne de çok!) çeviri editörü tarafından düzeltilmeliydi. Adları kitabın kapağında alt alta sıralanmış. İç kapakta her

birinin ünvan ve görev yerleri belirtilmiş. En altta da bütün yükü çeken, o güzelim çeviriyi yapanın adı... *Dr Sakacı* gene şanslı sayılır. Öyle meslektaşlarımı tanıyorum ki, yabancı dildeki kitabı klinikteki bir yardımcısına çevirtmiş, sonra da çeviren olarak yalnız kendi adını koymuştur.

Kitabın başlığını (*patofizyoloji*) yadırgadığımı söylemeden geçemeyeceğim. Bizim öğrenciliğimizde *fizyopatoloji* idi bu dersin adı. Ne yapalım? *Bye-bye* demeye alıştığımız gibi buna da alışırız. YÖK'ün gelmesiyle birlikte tıp fakültelerindeki fizyopatoloji kürsüleri ve dersleri kaldırıldı. Fizyopatoloji, eğer her konu, o konunun uzmanı bir klinikçi tarafından anlatılırsa tıp eğitiminin en önemli derslerinden biridir.

Yukarda sözünü ettiğim kitap *Harvard Tıp Fakültesi'* nin tanınmış kanbilimcileri tarafından ikinci sınıf öğrencileri için hazırlanmış. Yazarlar kitabın yayımlanmasından 10 ay kadar önce taslağı 2012 yılı sınıfının 180 öğrencisine dağıtarak eleştiriye açmışlar. Önsözde birçok hatanın yakalanmasına yardımcı oldukları için kendilerine teşekkür ediliyor.

Bana sorarsanız, bu kitabı ülkemizde yalnız öğrenciler değil, en gencinden en yaşlısına kadar her kanbilimci en az bir kez okumalıdır. Hem molekül düzeyindeki en son bilgilere ulaşabilmek, hem de ders kitabı nasıl yazılır öğrenmek için.

30.05.2013 (www.kanbilim.com) – 30.08.2018

Hematolog'un Son Sayısı “Anemi” Üzerine

THD'nin yayın organlarından **Hematolog**'un son sayısı (Temmuz 2017, Cilt 7, Sayı 1) 284 sayfalık oylumlu bir kitap. İlk sayfada THD'nin yeni “*Dilimiz Varlığımızdır*” logosu yer alıyor. Dernek başkanı editör dışında iki de konuk editör var: biri erişkin, diğeri çocuk kanbilimcisi.

Birinci bölümde (erişkin) 18, ikinci bölümde 14 derleme var. Ne ki her iki bölümde beşer derleme aynı konuyu işliyor (demir eksikliği anemisi, immün hemolitik anemiler, kronik hastalık anemisi, hemolitik anemilerde klinik ve laboratuvar bulguları, mikroanjyopatik hemolitik anemiler). Demir eksikliği anemisinin iki bölümde ele alınması, süt çocukluğundan başlayarak görülme yaşları, nedenleri, olası komplikasyonları ve toplumsal sorunlar bakımından çok doğru. Ancak diğer dört konu tümüyle bir tekrardan ileri gidemiyor. Yeni doğanın hemolitik hastalığına da yer verilmiş ya da daha çok çocuklarda görülen otoimmün hemolitik anemiler (örn. infeksiyonlara bağlı paroksizmal soğuk

hemoglobininürisi ve soğuk aglütinin hastalığı) anlatılmış olsa idi, belki immün hemolitik anemilerin ikinci bölümde de yer alması yadırgatıcı olmazdı. Umarım, editörler uzun boylu tartıştıktan sonra bu düzeni korumayı daha uygun bulmuştur.

“*Kanbilimciler için Daha Çok Türkçe, Daha Güzel Türkçe*” nin ikinci baskısını hazırlarken hem 2011’den bu yana kaç arpa boyu ilerlediğimizi ölçebilmek, hem de yenilikleri öğrenmek için “*Anemi*” kitabını birkaç derleme dışında nerdeyse satır satır okudum. Okumadıklarım aslında okumaya başladığım halde kötü Türkçelerine sinirlenerek bıraktıklarımıdır. Genelde Türkçe yönünden beni karamsarlığa sokan çok sayıda derleme ile karşılaştım. Hâlâ “*beyaz küre, platelet, karakterize, periferik*” diyenlerimiz var. Bunlara değinmeyeceğim. Değirmek istersem birinci baskının “*Sık yapılan yanlışlar*” bölümünün olduğu gibi buraya aktarılması gerekir.

Korkunç dizgi hataları var. “Dizgi” demem yanlış. Bunlar eskisi gibi basımevinde dizilmiyor ki. Yazarlar bilgisayarlarında yazıyorlar. Düzeltmeleri de kendilerinin yapmaları gerekmez mi? Demek yazdıklarını en ufak bir gözden geçirme gereksinimi duymadan doğrudan konuk editörlere gönderiyorlar. Bu yanlışlar, düzeltilmeden basıldıklarına göre, anlaşılan sorumluluk taşımaları gereken editörlerin de gözlerinden kaçabiliyor.

Bir yazarın tablosunda *beta-laktam antibiyotikler, troid hastalıkları, Haşimato, geniş granüle lenfositöz*’u görüyorum. Aynı tablonun bir diğer satırında ise *iri granüllü lenfositöz* denmiş. Bir başka yazarın tablosunda da *kronik lenfosittik lösemi, akut lenfositer lösemi, LGL lösemi, LGL: büyük granüllü, immünolojik mekanzmalar* göze batıyor. *Primidin 5’ nuleotidaz, reynoud fenomeni* (Raynaud), Fankoni (Fanconi), Prusya mavisii ile boyanma (Prusya mavisii reaksiyonu ile), Evan’s sendromu (Evans), asit ham testi (Ham), spurr cells (spur: mahmuz), Cooms (Coombs), kolelitizis (kolelitiaz), raidal erter (radial arter). Haptoglobinin yerine *haptoglobulin* yazma salgını uyarılarımıza karşın devam ediyor. Derlemelerin sonunda yer alan kaynak sayısı gereğinden çok fazla. Rekor altmışları geçiyor (66, 63, 60).

Ayrıca az sayıda da olsa, anlaşılması olanaksız, resim, tablo, grafikten yoksun, temiz bir dille okuru bilgilendiremeyen, baştan sona çeviri olduğu kolaylıkla sezilen çok kötü derlemeler var. Bence tek sözcük ile bu baştan savmacılık okura karşı saygısızlıktır. Bu özensiz tutumdan yazarlar kadar editörler de sorumlu tutulmalıdır. Çünkü editörlerin ana görevi yazarları denetlemek, uyararak, beğenmedikleri yerleri düzeltmek, hatta gerekirse bazı bölümlerin yeniden yazılmasını sağlamak olmalıdır (Editörün görevleri s. 98).

Acaba “*Genç kanbilimcilere alçakgönüllü öğütler*” sonsözünün birinci maddesini burada tekrar anımsatmanın yararı olabilir mi?

ÖZEN GÖSTERİNİZ! Yabancı bir dergiye ya da Turkish Journal of Hematology’ye (çünkü onların editörleri, hakemleri var) yazı hazırlarken gösterdiğiniz özenin benzerini Türkçe çalışmalarınızda da gösteriniz (s. 88).

Öte yandan, gene sayıları az da olsa, beni sevindiren eli yüzü düzgün, duru Türkçeli derlemelerle karşılaştım. Onlar da, hiç kuşuk yok, değişik ölçülerde çeviriydi. Ne var ki, Türkçeleri derli topluydu. Satırları sıkılmadan okuyor, okuduğunuzu rahatlıkla anlıyordunuz. Sorumluluk örneği bu arkadaşları candan kutlamak isterim.

Son bir soru: baş(kan) editörün tek görevi acaba önsöz yazmak mı olmalı? “Dergimizin, kütüphanenizin en önemli köşesinde yer alacağından ve beklentileri en iyi şekilde karşılayacağından eminim. Yazarlarımız eserin hazırlanmasında değerli zamanlarını esirgemedi bu konudaki uzmanlık ve deneyimlerini yansıttılar. Kendilerine teşekkür ediyorum.” Tam burada aynı kanıda olmadığımı belirtsem de, ne değişebilir ki! En iyisi, *Gülten Akın*’ın (1933-2015) *İnce Yaz* adlı şiirinden iki dizeyle son noktayı koyalım.

“*Ah, kimselerin vakti yok / İnce şeyleri anlamaya*”

30.08.2018

Birinci Baskının Yankıları

KAYA TÜRKAY, Kanbilimciler İçin “Daha Çok Türkçe, Daha Güzel Türkçe” Üzerine. Dil Derneği aylık yayın organı Çağdaş Türk Dili Dergisi, sayı 288, s. 708-710 (Şubat 2012) (Not: bazı bölümler kısaltılmıştır)

Tıp, toplumsal konumu, toplumla yakın ilişkileri yönünden yabancı terimleri Türkçeleştirme çalışmalarının en gerekli olduğu alanlardan biri. Bu nedenle, özellikle Tıp dilinde bugüne değin birçok çalışma yapılmıştır. Bundan sonraki çabalar, bu çalışmaları bir araya getirmeye, önerilen terimlerde uzlaşma sağlanarak bilim insanlarının kullanımına sunmaya yönelmeli. Tıp dilinin bir başka özelliği de gittikçe “jargon” (özel dil) niteliğine bürünmesi. Ortak dilde kullanılan sözcüklerin yerine yabancı sözcüklerin – daha çok İngilizce – kullanılıyor olması. Bu nedenle tıp alanında Türkçe bilincini, öz dil duyarlılığını benimsetmek ayrı bir çaba gerektiriyor.

Prof Dr Yücel Tangün'ün tanıtacağı çalışması, bu çabayı da yansıtan bir yayındır. Daha çok bu yönüyle bilinmesini, okunmasını diliyorum.

“Giriş” bölümünde (s.11-18) bu dileğimi yansıtan başlıklar birbirini izliyor. “*Türkçe Sorunlarımız, Nedenler; Bu Duruma Nasıl Geldik; Çözüm Yolları, Ne Yapmalıyız?*” arabaşlıkları altında Türkçesi varken yabancı terimi kullanma aldırmaçılığından, noktalama imlerini kullanmadaki yetersizliklere değin birçok sorun üzerinde duruluyor. Yazılardan, bildirilerden, raporlardan derlenen bu örnekler, Fusun Akatlı'nın şu sözü altında irdeleniyor: “*Anadilini her yerde, her zaman doğru kullanmak, doğru yazmak bir lüks, bir fantezi değildir. Bir onur sorunudur.*”

Kanbilimde kullanılan yabancı terimlerin Türkçe karşılıklarını gösteren “sözlükçe”ye girmeden önce yer alan notta, sözlükçenin Hematoloji Derneği üyelerinin yazılı ve sözlü bildirilerinden hazırlandığı, bu nedenle yazımlarına özellikle dokunulmadığı bildiriliyor. Dizinde, kimi eskimiş karşılıklara genç kuşaklar için bilerek yer verildiği ayrıca belirtilen bir katkı.

“*Türkçe Karşılıkları Varken*” başlığıyla düzenlenen sözlükçe’de (s.19-48) kanbilim alanında kullanılan yaklaşık 600 yabancı terime önerilen Türkçe karşılıklar yer alıyor. Bu karşılıklardan birçoğunun başka kaynaklarda önerilen terimlerle bağdaştığını görüyoruz. Ne var ki, değişik öneriler de yok değil. Şu örneklerde ilk karşılıklar önceleri önerilmiş, sonrakiler de bu yayında önerilmiştir. *ablasyon*: sıyırılma/yok etme, ortadan kaldırma; *absorpsiyon*: soğurum/emilim...

...Bu bölümde yer alan şu değişik Türkçe karşılıklar da kanbilim alanındaki terim karmaşasını yansıtmak için olmalı. Bu durumu önlemek için önerilerden biri üzerinde uzlaşma sağlanması gerekir: *cluster*: küme, öbek; *consensus*: uzlaş, oydaşma, görüşbirliği...

...Yayının bence daha da ilgi çekici bölümü, “*Sık kullanılan Yabancı Terimlere Türkçe Karşılıklar Öbekleri*” başlığını taşıyor (s.49-53). Sayın Tangün, bu başlık altında terim türetmenin, tıp alanında terim yapmanın sağlıklı, tutarlı yolunu öğretiyor bu kez. Tür ya da işlev bakımından bir küme oluşturan terimleri dizgesellik kurarak karşılamanın yolu üzerinde duruyor.

Matematikte kurulan *üçgen, dörngen, beşgen, altıgen*... dizgesi gibi kavram salkımları oluşturarak yürütülen bu çalışma yöntemini örneklendiriyor. Şunlar verilen örneklerden üçü:

...**Sağkalım** (*survival*): İlerlemesiz (*progression free*)/Hastaliksız (*disease-free*)/Olaysız (*event-free*)/Toplu, tümüyle (*overall*)...

...**Hastalık:** Çok az kalıntılı (*minimal residual*)/Kalıcı (*persistent*)/İlaca duyarlı (*chemosensitive*)/İlaca dirençli (*chemoresistant*)...

... “*Sık Yapılan Yanlışlar*” başlığı altında yapılan uyarılar da ilgiyle karşılanacaktır kanısındaım (s.55-75). Çünkü bu bölümde tıp alanında süregelen birçok yanlış kullanım üzerine gerekçeli düzeltmeler yer alıyor. *Kırmızı kan hücreleri, beyaz kan hücreleri yerine alyuvar, akyuvar; platelet yerine kan pulcuğu, pulcuk...*

...Son bölümün başlığı, “*Doğru ve Güzel olmayan Türkçe Örnekleri*” (s.75-81). Tıp dilinde sıklıkla geçen Türkçe yanlışları, Türkçeye bağdaşmayan anlatım bozuklukları, gereksiz yabancı sözcük kullanımından gelen bulanık söyleyişler; üşenmeden, usanmadan düzeltiliyor bu sayfalarda. Şu örneklerde görüldüğü gibi, doğru düzgün Türkçeye dönüştürülüyor: Oral olarak verildi- *Ağızdan/ağız yoluyla verildi*. Çok miktarda yan etki- *Çok sayıda yan etki...*

...”*Genç Kanbilimcilere Alçakgönüllü Öğütler*“le sonlandırıyor söyleyeceklerini Sayın Tangün. 1. Özen gösteriniz/ 2. Sorgulayınız/ 3. Başvurunuz/ 4. Danışınız/ 5. Okuyunuz.

...Son sayfalarda, “*Kaynakça, Önerdiğimiz ve Yararlandığımız Sözlükler, Yararlandığımız Diğer Sözlükler*” başlıklarıyla belirtilen kaynaklar da okurlara yararlı olabilecek titiz bir seçimi yansıtıyor. (s.84-87).

Daha Çok Türkçe, Daha Güzel Türkçe, salt Türkçe terimler kazandırmak için düzenlenmiş bir kılavuz değil. Asıl ereği, tıp alanında Türkçe bilincini yerleştirmek, öğrencileri Türkçe terimlerle düşünmeye yöneltmek.

Sayın Tangün, bu çabanın da gönüllüsü olmuş bilim insanı. Üstelik hoşgörülle, sevgiyle, babacan söylemiyle yürütüyor bu uğraşını.

Türk Hematoloji Derneği Yönetim Kurulu Başkanı Prof Dr Muhit Özcan sunuyor bu yayını. Son tümcelerden birinde, “*Bu eser alanında az görülen örneklerden biri. Öncü bir eser olarak değer bulacağına yürekten inanıyorum*” diyor.

Gerçekten, öncü bir çalışma; örnek olabilecek nitelikte.

FEYZA HEPÇİLİNGİRLER, Türkçe Günlükleri, Cumhuriyet Kitap Eki, 12 Nisan 2012

Prof Dr **Yücel Tangün**’ün hazırladığı Türk Hematoloji Derneği tarafından basılan kitapçık, *Kanbilimciler için Daha Çok Türkçe Daha Güzel Türkçe* adını taşıyor. Tangün belli başlı Türkçe sorunlarına ve çözüm yollarına değiniyor. Türkçesi olan terimleri bir sözlükçe ile sık kullanılan yabancı terimlere Türkçe

karşılıkları da abece düzeniyle verirken doğru ve güzel olmayan örnekleri de sıralıyor.

SELÇUK ALTUN, *Kitap İçin...*-cxiv, Cumhuriyet Kitap Eki, 9 Ağustos 2012, s 10.

2839- Prof Dr Yücel Tangün'ü, *Kanbilimciler İçin Daha Çok Türkçe, Daha Güzel Türkçe* başlıklı kitabı için içtenlikle tebrik ediyorum.

Yapıt genel kanbilim (hematoloji) terimlerinin Türkçe karşılıklarını içerdiği gibi, genç doktorları dilimizi sahiplenmeye çağırmaktadır.

2840- *Kanbilimciler İçin Daha Çok Türkçe, Daha Güzel Türkçe'nin* “Sonsöz Sayfası”ndan:

1. ÖZEN GÖSTERİNİZ! Yabancı bir dergiye ya da Turkish Journal of Hematology'e (çünkü onların editörleri, hakemleri var) yazı hazırlarken gösterdiğiniz özenin tıpkısını Türkçe çalışmalarınızda da gösteriniz.

2. SORGULAYINIZ! “Acaba kullandığım bu terimin Türkçesi var mı?” sorusunu kendinize sormayı hiçbir zaman unutmayınız.

3. BAŞVURUNUZ! Gerektiğinde yanı başınızda duran ya da çevrimiçi (online) ulaşabileceğiniz sözlüklerden yararlanınız.

4. DANIŞINIZ! Yazılarınızı, göndermeden önce, adları yazarlar arasında yer alan çalışma arkadaşlarınızla ya da sizden daha deneyimli büyüklerinle paylaşınız.

5. OKUYUNUZ! Fırsat buldukça Türkçesini beğendiğiniz köşe yazarlarını, tıp dışı Türkçe yazın (edebiyat) ürünlerini okuyunuz.

(Bu öğütlere hangi meslek grubunun gereksinmesi yoktur ki?)

Türk Hematoloji Derneği

ISBN: 978-605-82140-6-4

Dernek Adresi: Mall of İstanbul Rezidans Süleyman Demirel Bulvarı

7A Blok No: 26, 34306 Başakşehir, İSTANBUL

Tel:+90 212 603 66 55 | Faks:+90 212 603 66 35

Her Türü Gönderim ve Yazışmalar İçin Adres: Turan Güneş Bulv. İlkbahar Mah.

Fahreddin Paşa Sokağı (eski 613. Sok.) No: 8 Çankaya – ANKARA

Tel: +90 312 490 98 97 | Faks: +90 312 490 98 68

thdofis@thd.org.tr